

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ

Της

ΠΑΛΥΒΟΥ ΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑΣ του Πέτρου

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, 2021

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ

Της

ΠΑΛΥΒΟΥ ΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑΣ του Πέτρου

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο Τμήμα Διεθνών Σχέσεων, Στρατηγικής και Ασφάλειας στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ, 2021

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright ΠΑΛΥΒΟΥ ΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑ, 2021-01-13

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος ALL RIGHTS RESERVED

Η έγκριση της διατριβής δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΥΡΟΤΗΤΑΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΠΑΛΥΒΟΥ ΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ:

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΟΣ: Κ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΚΠΟΝΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΘΗΚΕ ΣΤΙΣ…….ΑΠΟ ΤΑ

ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ (ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΣ)……

ΜΕΛΟΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:…….

ΜΕΛΟΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:…….

Η ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Παλυβού Άννα Μαρία, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές αναφορές και παραπομ`πές. Τα σημεία που έχουν χρησιμοποιηθεί ιδέες, κείμενο και πηγές άλλων συγγραφέων , αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η δηλούσα

ΠΑΛΥΒΟΥ ΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα ‘’Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια’’, του Πανεπιστημίου Νεάπολις.

Θα ήθελα, να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στους ανθρώπους, που με στήριξαν και συνέβαλαν, ο καθένας με μοναδικό τρόπο, στην ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας.

Πρώτα απ’ όλα θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, τον Επιβλέποντα Καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Πετρόπουλο Σωτήρη, Επίκουρο Καθηγητή στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, για την επιστημονική καθοδήγηση, τις ακαδημαϊκές συμβουλές και την ουσιαστική υποστήριξη που μου παρείχε, καθ’ όλη τη διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνάς μου.

Φυσικά, δεν μπορώ να παραλείψω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου, προς τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση ΑΡΣΙΣ, που μου έδειξε την εμπιστοσύνη, να επεξεργαστώ και να χρησιμοποιήσω αριθμητικά στοιχεία, καθώς και τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέρο, κυρία Μαυρομάτη Ιωάννα για το χρόνο και τη διαθεσιμότητάς της. Φυσικά, δε θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τους μαθητές και τις οικογένειες των μαθητών του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης LEDU, που συνέδραμαν καθοριστικά στη διεξαγωγή της έρευνας και χωρίς αυτούς τίποτα δε θα ήταν ίδιο.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου, τους φίλους μου και τους συναδέλφους μου, για την αδιάκοπη ενθάρρυνση και την υποστήριξη που τόσο απλόχερα που παρείχαν καθημερινά.

Περίληψη

Ο σοβαρός αντίκτυπος της προσφυγικής κρίσης, που εκδηλώθηκε στην Ελλάδα εξαιτίας της γεωπολιτικής της θέσης, ιδιαίτερα την τελευταία πενταετία 2015 με 2020, έχει αναδείξει τους μηχανισμούς μη κυβερνητικών φορέων στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Οι αναρίθμητες ροές μετακινούμενου πληθυσμού, βρήκαν το ελληνικό κράτος ανέτοιμο να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της κατάστασης. Πληθυσμοί από χώρες της Ανατολής, αλλά και από την Αφρική καταφθάνουν καθημερινά στα ελληνικά νησιωτικά παράλια, τα οποία με τη σειρά τους καλούνται να ανταποκριθούν σε δυσανάλογες για τον πληθυσμό και τις δυνατότητες τους προκλήσεις. Η μακροχρόνια παραμονή των προσφύγων στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης της νησιωτικής Ελλάδας, συνεπάγεται την κοινωνική περιθωριοποίηση των ατόμων, με αποτέλεσμα να στερούνται των βασικών τους δικαιωμάτων. Ένα από τα βασικά και θεμελιώδη δικαιώματα αποτελεί η ελεύθερη και ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση, από την οποία συχνά αποκλείονται. Λαμβάνοντας ως γεγονός την απόκλιση μεγάλου μέρους του ανήλικου προσφυγικού πληθυσμού από τον τομέα της εκπαίδευσης, έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε τη συνδρομή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στην κάλυψη της εν λόγω κρατικής αδυναμίας. Η εργασία επιδιώκει να εξετάσει εκτός των άλλων τη σπουδαιότητα του ρόλου της εκπαίδευσης στην ενσωμάτωση του προσφυγικού πληθυσμού στη χώρα υποδοχής. Η περίπτωση της Λέρου, μας επιτρέπει να εξετάσουμε ένα θετικό πρότυπο επέμβασης ελληνικής ΜΚΟ στο νησί, στον τομέα της εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα θα αναδειχτούν οι πρακτικές δυσκολίες, που οδηγούν στην απόκλιση των ατόμων από την ελεύθερη πρόσβασή τους στο διεθνές εκπαιδευτικό σύστημα. Κατά τη διαδικασία σχεδιασμού της εργασίας, θεωρήθηκε ως απαραίτητο εργαλείο για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, εκτός από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και τις συνεντεύξεις σχετικών επαγγελματιών, η άποψη και οι σκέψεις των ίδιων των εμπλεκόμενων. Οι μαθητές και οι γονείς των μαθητών-προσφύγων, του Κέντρου Μη Τυπικής εκπαίδευσης της ελληνικής ΜΚΟ στη Λέρο ερωτήθηκαν σχετικά με τον τομέα της εκπαίδευσης και της παροχής της εν λόγω υποστήριξης από το εκπαιδευτικό κέντρο για τους ίδιους και τα τέκνα τους.

Λέξεις-Κλειδιά: εκπαίδευση προσφύγων, μη τυπική εκπαίδευση, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Abstract

During the last five years, from 2015 to 2020, the high impact of the refugee crisis, which was manifested in Greece due to its geopolitical location, has brought to the fore the role of non-governmental organizations as the prime respondents to this phenomenon. The numerous flows of people on the move found the Greek state unprepared to respond to the needs and demands of the situation. Populations from countries of the Middle East as well as Africa arrive daily at the islands along Greece's coastline, which are, in turn, faced with challenges that are disproportionate to their population and their abilities. The prolonged stay of refugees at the Greek Reception and Identification Centers of the Greek islands results in the social marginalization of these individuals, who are thus deprived of their basic human rights. One of the most basic fundamental human rights is free and equal access to education, from which refugees are often excluded. Taking into account the large percentage of the refugee population that does not partake in education, it is interesting to examine the contribution of non-governmental organizations in compensating for the state's said inability. This dissertation aims to explore, among others, the vital role that education plays in the integration of the refugee population in the host country. The case of Leros allows us to examine the intervention of one of the island's Greek NGOs in the sector of education, which constitutes an exemplary model. At the same time, this study will highlight the practical difficulties of this task, which lead to the exclusion of individuals from their right to free access to the international educational system. While designing the methodology of this study, it was deemed necessary to include the opinions and thoughts of those involved in the process, in addition to the study of the relevant literature and the interviews with the relevant professionals. The use of questionnaires was employed to ask students and parents of student-refugees about the NGO's Centre for Non-Formal Education in Leros, on the topic of education and the Centre's role in the provision of support to parents and students.

Keywords: refugee education, non-formal education, Non-Governmental Organizations

Περιεχόμενα

Συντμήσεις 9

Ευρετήριο Διαγραμμάτων/ Εικόνων/ Πινάκων 10

1ο Κεφάλαιο: Εισαγωγή 11

2ο Κεφάλαιο: Προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές στην Ελλάδα 15

2.1. Γεωπολιτική θέση της Ελλάδας 15

2.2. Το προφίλ του σύγχρονου προσφυγικού πληθυσμού στην Ελλάδα 16

2.3 Προσφυγικές ροές στα νησιά υποδοχής του Αιγαίου 19

2.4 Ο ρόλος των ΜΚΟ ως πολιτικός δρών 24

3ο Κεφάλαιο: Η εκπαίδευση των ανήλικων προσφύγων 28

3.1 Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού 1989 28

3.2 Εθνικός σχεδιασμός για την εκπαίδευση των προσφύγων 30

3.3 Αδυναμίες εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος και εμπόδια εισαγωγής προσφύγων 33

3.4 Οι Παγκόσμιες προκλήσεις σήμερα 36

3.5 Ο ρόλος της εκπαίδευσης των προσφύγων 38

3.6 Η συμβολή των ΜΚΟ στην εκπαίδευση των προσφύγων 41

4ο Κεφάλαιο: Μεθοδολογία της πρωτογενούς έρευνας 42

4.1 Περιγραφή ερευνητικής μεθόδου 42

4.2 Τρόπος επιλογής δείγματος 43

4.3 Συνολικός αριθμός δείγματος 44

4.4 Διαδικασία συλλογής δείγματος 45

5ο Κεφάλαιο: Η μελέτη της περίπτωσης της Λέρου 48

5.1 Οι ΜΚΟ στην εκπαίδευση των προσφύγων στη Λέρο 48

5.2 Ο Συντονιστής Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέρο 56

5.3 Εγγραφές ανήλικων προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση 60

5.4 Η συμβολή της Μη Τυπικής Εκπαίδευσης στη Λέρο 62

5.5 Η αξιολόγηση της συμβολής του Κέντρου Μη Τυπικής εκπαίδευσης από τους μαθητές 64

5.6 Η αξιολόγηση της συμβολής του Κέντρου Μη Τυπικής εκπαίδευσης από τους γονείς των μαθητών 67

5.7 Η σημασία της εκπαίδευσης για τους μαθητές-πρόσφυγες και τις οικογένειές τους 70

6ο Κεφάλαιο: Συμπεράσματα και μελλοντικές έρευνες 73

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 76

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ 82

Συντμήσεις

ΖΕΠ : Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας

ΚΥΤ : Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης

ΔΥΕΠ : Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων

LEDU: Leros Education (Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης)

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

ΣΕΠ : Συντονιστής Εκπαίδευσης Προσφύγων

ΣτΕ : Συμβούλιο της Ευρώπης

ΥΠ.Π.Ε.Θ. : Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΥΠΥΤ : Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

Ευρετήριο Διαγραμμάτων/ Εικόνων/ Πινάκων

Κατάλογος Διαγραμμάτων/ Πίτας

Διάγραμμα 1: Εγγραφές μαθητών στο LEDU

Διάγραμμα 2: Ηλικίες μαθητών LEDU

Πίτα 1: Ποσοστά απαντήσεων γονέων σχετικά με την πρόσβαση των παιδιών τους στη δημόσια εκπαίδευση

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Βασικές οδοί αφίξεων προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1: Αφίξεις προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα 2015-2019

Πίνακας 2: Αφίξεις προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα το 2020

Πίνακας 3: Χώρες καταγωγής προσφύγων και μεταναστών, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Οκτώβριο του 2020

Πίνακας 4: Αριθμητική απεικόνιση αφίξεων στα νησιά του Αιγαίου από το Μάρτιο μέχρι το Μάιο του 2019

Πίνακας 5: Αριθμητική απεικόνιση αφίξεων στα νησιά του Αιγαίου από το Μάρτιο μέχρι το Μάιο του 2020

Πίνακας 6: Δείγμα Πρωτογενούς έρευνας-Συμμετέχοντες σε Ερωτηματολόγια

Πίνακας 7: Εγγραφές ανήλικων προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση τα σχολικά έτη 2017-2021

1^{ο} Κεφάλαιο: Εισαγωγή

Το 2015 έφτασαν στην Ελλάδα, εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης της, τα πρώτα πολυάριθμα κύματα μετακινούμενων πληθυσμών. Οι διεθνείς δεσμεύσεις έχουν καταστήσει το ελληνικό κράτος έναν από τους σημαντικότερους πυρήνες της προσφυγικής κρίσης. Εκατομμύρια πρόσφυγες καταφεύγουν μέχρι και σήμερα, το 2020, στην ‘’παράνομη’’ και παράλληλα επικίνδυνη θαλάσσια οδό, σε μία προσπάθεια διεκδίκησης καλύτερων συνθηκών ζωής.

Το Ευρωπαϊκό δίκαιο δείχνει να προστατεύει με διεθνείς συμβάσεις τον προσφυγικό πληθυσμό, η πραγματικότητα όμως δείχνει πολύ δυσκολότερη. Γραφειοκρατικές αγκυλώσεις που απορρέουν από τη διεθνή και εθνική μεταναστευτική πολιτική, οδηγούν τον πληθυσμό σε μία σειρά αποκλεισμών. Ιδιαιτέρως στη νησιωτική Ελλάδα, η οποία λειτουργεί ως τόπος υποδοχής των πληθυσμών, οι διαμένοντες στα κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης εγκλωβίζονται μακροχρόνια, μεταξύ άλλων εξαιτίας των καθυστερήσεων στις διαδικασίες ασύλου, λόγω του ‘’λαθραίου καθεστώτος’’ στο οποίο αυτόματα εντάσσονται κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα.

Το προσφυγικό ζήτημα ανέδειξε την ανάγκη επέμβασης από μη κρατικούς φορείς, με πείρα στη διαχείριση ανθρωπιστικών κρίσεων. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι περισσότερες με βαριά ιστορία στη συνδρομή τους σε κοινωνικές κρίσεις, δρουν για ακόμα μία φορά συμπληρωματικά, καλύπτοντας σοβαρές κρατικές αδυναμίες, αλλά και γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ μετακινούμενου και ντόπιου πληθυσμού. Το φορτίο των ακριτικών νησιών, της Λέσβου, της Χίου, της Σάμου, της Κω και της Λέρου, στα οποία λειτουργούν Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης προσφύγων, είναι δυσανάλογο των δυνατοτήτων, ενώ ο κρατικός μηχανισμός δε δείχνει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των πληθυσμών. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, αφήνουν την τελευταία πενταετία, ανεξίτηλο τον αντίκτυπο τους στη νησιωτική Ελλάδα, λειτουργώντας ως πολιτικοί δρώντες, με δημόσιο λόγο και θέση υπέρ της προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η προστασία, η εκπαίδευση και άλλα.

Η εκπαίδευση του ανήλικου πληθυσμού έχει αποδειχτεί μία διαχρονική πληγή στη διαχείριση και προστασία του προσφυγικού πληθυσμού, με μεγάλα ποσοστά αυτών να αποκλείονται από το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Παρά την επικύρωση της Σύμβασης Του Παιδιού από την Ελλάδα το 1992, η οποία κατοχυρώνει το παιδί ως δικαιούχο δικαιωμάτων, ένα εκ των οποίων είναι η ισότιμη και ελεύθερη πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, σύμφωνα με το άρθρο 14 της Συμβάσεως, η στατιστική πραγματικότητα δείχνει να απέχει από αυτήν την επικύρωση. Παρά τον εθνικό σχεδιασμό για τη δημιουργία των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση Προσφύγων και των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, η πρόσβαση των ανήλικων προσφύγων σε αυτές κωλύονται από διάφορες συνθήκες που θα εξετάσουμε εκτενώς.

Οι Διεθνείς Οργανισμοί, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και η UNICEF εξ αρχής υποστήριξαν, μέσω των χρηματοδοτήσεων τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα, το έργο του Υπουργείου Παιδεία και Θρησκευμάτων, εξυπηρετώντας και διεκδικώντας το δικαίωμα των προσφύγων στην εκπαίδευση. Η πρόσβαση της εκπαίδευσης των προσφύγων δείχνει να είναι μία παγκόσμια πρόκληση, ενώ ταυτόχρονα η σημασία της εκπαίδευσης του ευάλωτου αυτού πληθυσμού έχει πολυδιάστατα οφέλη, σε κοινωνικό, πολιτισμικό και ενταξιακό επίπεδο. Παράλληλα, όπως θα μελετήσουμε, η πρόσβαση στην εκπαίδευση συμβάλει καθοριστικά στην ανάπτυξη ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων του μετακινούμενου πληθυσμού, οι οποίοι έχουν διαταραχθεί σε πολλά επίπεδα από το βίαιο ξεριζωμό τους.

Με στόχο την κάλυψη του ερευνητικού πλαισίου σχετικά με τον προσφυγικό πληθυσμό, αλλά και τον τομέα της εκπαίδευσης, πραγματοποιήθηκε δευτερογενής έρευνα, με τη συγκέντρωση και την αξιολόγηση στοιχείων, τα οποία συνόδευσαν την πρωτογενή έρευνα που διεξάγαμε, σε θεωρητικό υπόβαθρο. Στο πλαίσιο αυτό, μελετήθηκαν άρθρα και δημοσιεύματα Διεθνών Οργανισμών, κυρίως μάλιστα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, καθώς και κυβερνητικές οδηγίες. Αντλήσαμε επίσης πηγές, από τη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία, σχετικά με το προσφυγικό καθεστώς και τη νομοθεσία, καθώς και στατιστικά στοιχεία, που δημοσιεύτηκαν από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς.

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, διεκδικούν την πρόσβαση στην εκπαίδευση για τα παιδιά και τους νέους πρόσφυγες, μέσα από τη λειτουργία προγραμμάτων άτυπης και μη

τυπικής εκπαίδευσης. Τα προγράμματα αυτά παρέχουν τη δυνατότητα συμμετοχής σε αυτά, χωρίς μακροχρόνιες γραφειοκρατικές διαδικασίες και λοιπά κωλύματα και με σημαντικό προνόμιο, τη διαμόρφωση αυτών σύμφωνα με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις του κοινού που απευθύνονται. Ο πρότερος σκοπός για τη δημιουργία και τη λειτουργία τους, ήταν η γεφύρωση από το άγνωστο της νέας πραγματικότητας, σε μία ομαλή μετάβαση στην ένταξη τους στο ευρωπαϊκό- εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η πραγματική αδυναμία του κρατικού μηχανισμού αποδεικνύεται από την κατάσταση η οποία έχει διαμορφωθεί, η οποία προδίδει πως τα προγράμματα μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης, παρά τη σημασία της μεταβατικής τους ιδιότητας, κοντεύουν να αντικαταστήσουν τη λειτουργία των δημόσιων σχολείων, εξαιτίας των πολυάριθμων προβλημάτων που εμποδίζουν την πρόσβαση των ανήλικων προσφύγων σε αυτά.

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε το παράδειγμα της Λέρου. Θα γνωρίσουμε το έργο κάποιων διεθνών και εθνικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που συνδράμουν στο έργο της εκπαίδευσης των προσφύγων, διαμενόντων στο ακριτικό νησί. Ήταν ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση και τη γνωριμία σε πραγματική διάσταση των ζητημάτων που κωλύουν την πρόσβαση, η παραχώρηση μίας σύντομης δομημένης συνέντευξης από τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέρο, η οποία μας παρουσίασε όλες τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει κατά το έργο της εγγραφής παιδιών-προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση.

Παράλληλα, η εργασία θα μελετήσει τη λειτουργία του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης στη Λέρο (LEDU-Leros Education), το οποίο λειτουργεί από την ελληνική ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ, με χρηματοδότηση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ. Το κέντρο έχει υποδεχτεί από τις αρχές του 2018 μέχρι και το τέλος του 2020, παραπάνω από 1000 μαθητές και μαθήτριες ταξιδευτές, ένας αριθμός που αποδεικνύεται δυσανάλογος, με το πλήθος των εγγραφών στα δημόσια σχολεία. Αναπόσπαστο κομμάτι φυσικά της έρευνάς μας αποτελεί η συμβολή των ίδιων των εξυπηρετούμενων του κέντρου, μαθητών και γονέων, οι οποίοι μέσα από μεικτά ερωτηματολόγια και τη βοήθεια διερμηνέα αραβικών, μας μίλησαν για τις ιδέες τους γύρω από τη σημασία της εκπαίδευσης και το έργο του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης, το οποίο καλύπτει τη βασική ανάγκη της εκπαίδευσης για τους ανήλικους πρόσφυγες στο νησί.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εννοιολογούνται οι χρηστικοί όροι για την περαιτέρω συζήτηση, περιγράφοντας με λεπτομέρειες και στατιστικά δεδομένα, το νομοθετικό και κοινωνικό πλαίσιο αφήγησης του φαινομένου που μελετάται. Στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία και συζητούνται στη βάση της αποδελτιωμένης βιβλιογραφίας, σχετικά με το διεθνές δίκαιο, τις κυβερνητικές κατευθύνσεις, αλλά και την παρουσίαση της πραγματικής συμβολής του ρόλου της εκπαίδευσης, στον πληθυσμό που μελετάμε. Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύουμε τη διαδικασία της πρωτογενούς έρευνας και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για να δημιουργηθεί το πέμπτο εμπειρικό κεφάλαιο της εργασίας. Η δομημένη συνέντευξη από κρατικό συνεργάτη, οι τηλεφωνικές συνεντεύξεις με επαγγελματίες του πεδίου, και φυσικά η δημιουργία και συλλογή ερωτηματολογίων προς τον προσφυγικό πληθυσμό, διαμόρφωσαν την περιπτωσιολογική μελέτη. Στο πέμπτο κεφάλαιο, η παρατήρηση της περίπτωσης της Λέρου, σχετικά με την πρόσβαση στην εκπαίδευση του ανήλικου πληθυσμού, οδήγησε σε ένα πλήθος αποτελεσμάτων, τα οποία τεκμηρίωσαν τα ερευνητικά ερωτήματα, μέσω της παρουσίασης των απαντήσεών τους.

Στην παρούσα εργασία οι ανήλικοι πρόσφυγες αναφέρονται συχνά ως ***''ταξιδευτές''.*** *Ο όρος αυτός έχει μία πιο φιλική προσέγγιση προς τον ανήλικο μετακινούμενο πληθυσμό, απαλλάσσοντας τους από το στίγμα του νομικού καθεστώτος στο οποίο βρίσκονται την εκάστοτε στιγμή (αιτών/ουσα άσυλο, πρόσφυγας, μετανάστης/στρια). Η ονομασία αυτή συνηθίζεται να χρησιμοποιείται στους χώρους της εκπαίδευσης προσφύγων, με μία τάση ''αποστιγματοποίησης'', αλλά και χωρίς φυσικά να απαξιώνει το γεγονός του βίαιου εκτοπισμού των ανηλίκων από τις χώρες καταγωγής τους.*

2ο Κεφάλαιο: Προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές στην Ελλάδα

2.1. Γεωπολιτική θέση της Ελλάδας

Στη σύγχρονη ιστορία και όχι μόνο, η Ελλάδα λειτούργησε ως κεντρική οδός για τον προσφυγικό πληθυσμό. Ήδη από το 1922 και την Καταστροφή της Σμύρνης προέβη στις ανταλλαγές πληθυσμών που διαμόρφωσαν ένα διαφορετικό πολιτικό και κοινωνικό τοπίο. Οι εν λόγω πρόσφυγες εισήλθαν στη χώρα έχοντας ελληνική καταγωγή, κοινά έθιμα, θρησκεία και κουλτούρα. Πάρα ταύτα και τότε παρατηρήθηκε η δυσκολία του ελληνικού κράτους να ενσωματώσει και να αποδεχτεί το μετακινούμενο πληθυσμό. Μακροχρόνια, ο πληθυσμός κατάφερε να εισχωρήσει στην παραγωγική διαδικασία και να γίνει εμφανής η συμμετοχή του στην πολιτισμική και κοινωνική διάνθιση, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο.

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα, εν μέσω του εμφυλίου στη δεκαετία του 1980, η Ελλάδα διαχρονικά διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο ως χώρα αποστολής προσφύγων και μεταναστών. Αντιστοίχως και πολλοί Έλληνες, ένεκα της κοινωνικής ανασφάλειας, της φτώχιας και της ανεργίας αποφάσισαν να μεταναστεύσουν σε πλούσια κράτη όπως τη Γερμανία, τον Καναδά και την Αυστραλία, μεταξύ άλλων. Τα κράτη και αυτά με τη σειρά τους μετατράπηκαν σε κέντρα υποδοχής Ελλήνων μεταναστών (Μουσούρου, 1991).

Από το 1980 και έπειτα, στατιστικά η Ελλάδα μετατρέπεται σε χώρα εισδοχής προσφύγων και μεταναστών. Η οικονομική άνθιση στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1990, με πρωτοφανή κοινωνικοπολιτική σταθερότητα, καθώς και η γεωγραφική της θέση, λειτούργησαν ως πομπός έλξης. Επί πρόσθετα, η θέση της επιτρέπει, μέχρι σήμερα την εύκολη πρόσβαση από ξηρά και θάλασσα, σε γειτονικούς λαούς.

Ειδικότερα, μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων και τη διάλυση της Ένωσης των Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών το 1991, όπως επίσης και το άνοιγμα των ελληνικών συνόρων το 1992, στους Βορειοηπειρώτες της Αλβανίας, πραγματοποιήθηκε υποδοχή μεγάλου αριθμού μεταναστών από το βορρά. Παράλληλα, την πολιτική απελευθέρωση από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, ακολούθησε η αύξηση της εισροής μεταναστών από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Γεωργία και την Ουκρανία.

Οι σύγχρονες μεταναστευτικές ροές ανέδειξαν μία νέα μεγάλη δίοδο. Η Ανατολική Μεσόγειος, ιδιαιτέρως μετά το 2015, μετατρέπεται σε κύρια γέφυρα των προσφυγικών ροών από την Ανατολή και τη Αφρική στην Ευρώπη. Αναρίθμητος πληθυσμός προσφύγων περνούν από την Τουρκία στην Ελλάδα, μέσω των ελληνικών νησιών του Αιγαίου. Τα τελευταία θεωρήθηκαν μία εύκολη διάβαση για πρόσφυγες κυρίως από τη Συρία, το Ιράκ, την Παλαιστίνη και το Αφγανιστάν, με προορισμό τη κεντρική και βόρεια Ευρώπη.

Παρά την εμπειρία του ελληνικού κράτους ως χώρα υποδοχής, ήδη από το 2015 μέχρι και σήμερα το ίδιο προδίδει τις αδυναμίες του, σχετικά με τη διαχείριση του πληθυσμού και τις σοβαρές ελλείψεις σε επίπεδο μηχανισμών ενσωμάτωσης και αποδοχής. Το κράμα πολλών κουλτούρων και πολιτισμών που φτάνει στα ελληνικά εδάφη, συνοδεύεται από ανάγκες προστασίας των πληθυσμών που το συνθέτουν, οι οποίες με τη σειρά τους απαιτούν ισχυρά και άμεσα αντανακλαστικά του ελληνικού κράτους, σε συνδυασμό με την Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία.

Παροντικά, ο αριθμός των προσφύγων και μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα έχει μειωθεί αισθητά, έπειτα από τη συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της ΕΕ, 2021) και προσφάτως εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, χωρίς όμως να έχουν σταματήσει.

2.2. Το προφίλ του σύγχρονου προσφυγικού πληθυσμού στην Ελλάδα

«Είμαστε μάρτυρες μιας διαφορετικής πραγματικότητας, καθώς ο αναγκαστικός εκτοπισμός στις μέρες μας είναι όχι μόνο πιο διαδεδομένος αλλά και ένα φαινόμενο που απλά δεν είναι πια βραχυπρόθεσμο ούτε προσωρινό», όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Filippo Grandi, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα του Πρόσφυγα στις 20 Ιουνίου του 2020.

Οι εκθέσεις της UNHCR καταδεικνύουν πως από τις περισσότερες περιοχές, ο αριθμός των εσωτερικά εκτοπισμένων σταθερά αυξάνεται. Τα τελευταία 5 χρόνια, τα χρόνια της έξαρσης της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα, σημειώθηκαν τουλάχιστον 15 συρράξεις σε κράτη της Αφρικής, στη Μέση Ανατολή, σε άλλα κράτη της Ασίας, αλλά και στην Ευρώπη. Κάποιες από αυτές έχουν επιλυθεί, ενώ άλλες εξακολουθούν να παράγουν

ακατάπαυστα προσφυγικούς πληθυσμούς. Η διαχρονική αστάθεια σε χώρες όπως το Αφγανιστάν και τη Σομαλία, μαρτυρούν τη συνεχόμενη και ασταμάτητη μετακίνηση των εν λόγω πληθυσμών. Οι εκατομμύρια άνθρωποι από αυτές τις περιοχές παραμένουν σε συνθήκες μετακίνησης όλο και συχνότερα, ζώντας όλα αυτά τα χρόνια περιθωριοποιημένοι, βιώνοντας συναισθήματα αβεβαιότητας και εκτοπισμού, αναζητώντας συνεχώς την κοινωνική και πολιτική τους ασφάλεια (UNHCR, 2016α)

Οι σύγχρονοι πρόσφυγες διαφεύγουν από τις αντίξοες συνθήκες, επιχειρώντας επικίνδυνα ταξίδια δια της θαλάσσιας οδού στην Ανατολική Μεσόγειο, αφού πρωτίστως έχουν διανύσει χιλιάδες χιλιόμετρα πεζοί για να καταφτάσουν στα παράλια της Τουρκίας.

Μεταξύ των πληθυσμών που καταφτάνουν καθημερινά στην Ελλάδα, υπάρχουν και οι άνθρωποι που δεν μετακινούνται εξαιτίας κάποιου άμεσου κινδύνου. Μεγάλος αριθμός αναγκάζεται να μεταναστεύσει αναζητώντας δικαιότερες, καλύτερες εργασιακές συνθήκες και περισσότερες ευκαιρίες στην Ευρώπη, σύμφωνα μάλιστα με την εκπαιδευτική τους κατάρτιση. Παράλληλα, η επανένωση των ατόμων με τις εγκατεστημένες οικογένειές τους στο εξωτερικό, είτε η μετακίνηση των σπουδών τους, είναι επίσης κινητήριοι λόγοι που ωθούν πληθυσμούς στη μετανάστευση.

Στατιστική απεικόνιση προσφυγικών ροών:

Σύμφωνα με επίσημη έκθεση των στοιχείων από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, οι αφίξεις στην Ελλάδα διαμορφώθηκαν τα προηγούμενα έτη ως εξής:

Πίνακας 1: Αφίξεις προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα 2015-2019

Προηγούμενα έτη	**Αφίξεις από θάλασσα**	**Αφίξεις από ξηρά**
2019	59.726	14.887
2018	32.494	18.014
2017	29.718	6.592
2016	173.450	3.784

2015	856.723	4.907

Πηγή: Operational Portal UNHCR (2020)

Σύμφωνα με την έκθεση της UNHCR, από τη 1 Ιανουαρίου έως 30 Νοεμβρίου 2020 ο αριθμός των αφίξεων ανέρχεται:

Πίνακας 2: Αφίξεις προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα το 2020

Έτος	Αφίξεις από θάλασσα	Αφίξεις από ξηρά
2020	9.450	5.571

Πηγή: Operational Portal UNHCR(2020)

Εκ των οποίων το 35.8% είναι παιδιά, 23.4% είναι γυναίκες και το 40.8% είναι άντρες (UNHCR, 2020[α])

Επίσης η καταγραφή αναφέρει πως οι πιο κοινές εθνικότητες των αφίξεων από θαλάσσιες οδούς ήταν (1 Ιανουαρίου-31 Οκτωβρίου 2020):

Πίνακας 3: Χώρες καταγωγής προσφύγων και μεταναστών, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Οκτώβριο του 2020

Χώρα Καταγωγής	Ποσοστό τις Εκατό	Αφίξεις
Αφγανιστάν	36.0%	3.331
Συρία	23.3%	2.153
Άλλες χώρες	18.4%	1.705
Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό	10.3%	951

Ιράκ	4.5%	412
Παλαιστίνη	3.4%	311
Ιράν	2.1%	192
Πακιστάν	1.2%	110
Ανιθαγενείς	0.5%	49
Κουβέιτ	0.2%	18
Αλγερία	0.1%	11

Πηγή: Operational Portal UNHCR (2020)

Σύμφωνα με τη διεθνή αμνηστία, ως πρόσφυγες ορίζονται τα πρόσωπα που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους εξαιτίας σοβαρών κινδύνων και παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όταν οι κίνδυνοι απειλούν άμεσα τη σωματική ακεραιότητα του ατόμου, που τους αναγκάζουν να αναζητήσουν ασφάλεια σε κάποιο άλλο κράτος, έξω από τα σύνορα της δικής τους χώρας. Όσοι αναγνωρίζονται σύμφωνα με τα κριτήρια του προσφυγικού καθεστώτος έχουν δικαίωμα στη διεθνή προστασία. Παράλληλα, ως αιτών/ούσα άσυλο αναγνωρίζεται το πρόσωπο, το οποίο έχει εγκαταλείψει τη χώρα που διέμενε και αιτείται συνθήκες προστασίας από κάποια άλλη χώρα, διεκδικώντας τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματά του. Άτομο το οποίο έχει διωχθεί και έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματά του έχει τη δυνατότητα να αιτηθεί άσυλο και να αναγνωριστεί νομικά ως πρόσφυγας, ως απόλυτο δικαίωμά του. Γενικώς, το δικαίωμα αυτό σημαίνει πως όλοι έχουν τη δυνατότητα να αιτούνται άσυλο σε άλλη χώρα (Διεθνής Αμνηστία , 2019).

2.3 Προσφυγικές ροές στα νησιά υποδοχής του Αιγαίου

Το 2015, χαρακτηρίζεται ως ένα έτος αφετηρία της έξαρσης της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα. Μέχρι τότε η Ιταλία δεχόταν μεγάλο αριθμό προσφύγων και μεταναστών. Τους πρώτους 5 μήνες του 2015, ο προσφυγικός πληθυσμός που κατέφθασε στα ελληνικά νησιά της Μεσογείου ήταν 68.000, με τον αριθμό αυτό να ξεπερνάει τον αριθμό της Ιταλίας,

τοποθετώντας τα νησιά στη θέση του κύριου σημείου άφιξης, ξεπερνώντας μάλιστα το συνολικό αριθμό αφίξεων του προηγούμενου έτους (Κτίστου, 2016).

Ήταν φανερό πως από το 2015 και έπειτα η θαλάσσια οδός της Ανατολικής Μεσογείου είχε γίνει ένα δημοφιλές πέρασμα για τους μετακινούμενους πληθυσμούς. Η Λέσβος είναι το νησί που μέχρι και σήμερα υποδέχεται και φιλοξενεί το μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων και μεταναστών, ενώ ακολουθεί η Σάμος, η Χίος, η Κως, η Λέρος και η Ρόδος.

Εικόνα 1: Βασικές οδοί αφίξεων προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα

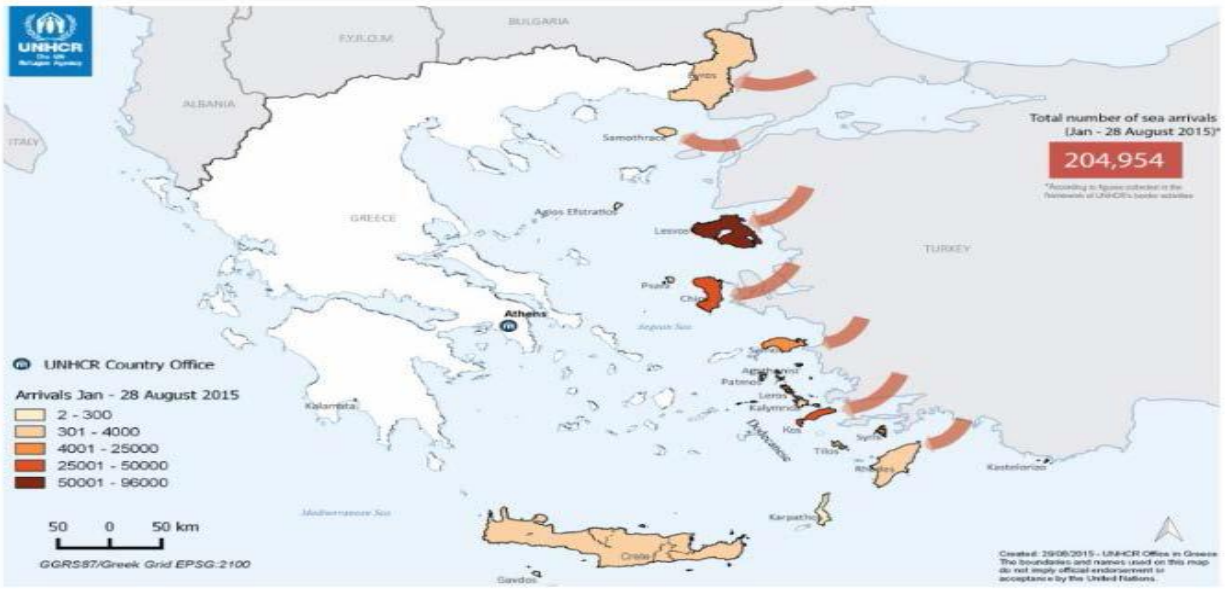

Πηγή: UNHCR (2015)

Στα νησιά του Αιγαίου και την πρώτη γραμμή υποδοχής, η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης συνεργάζεται με Ευρωπαϊκούς και Διεθνείς Οργανισμούς οι οποίοι δραστηριοποιούνται στον χώρο της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών. Ειδικότερα:

- Με την Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες
- Με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.)
- Με τη διακυβερνητική οργάνωση Intergovernmental Consultations on Migration, Asylum and Refugees (IGC)

- Με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (European Asylum Support Office – EASO).

Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης συνεργάζεται με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις οι οποίες πληρούν τις κατάλληλες προδιαγραφές για εγγραφή στο αντίστοιχο μητρώο (Επίσημη Ιστοσελίδα, Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου).

Αποδεδειγμένα, η στενή γειτνίαση με την Τουρκία καθιστά την εν λόγω οδό λιγότερο επικίνδυνη σε σχέση με άλλες θαλάσσιες διαβάσεις, παρά τον υψηλό αριθμό απωλειών κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Ενισχυμένες επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης από το Λιμενικό Σώμα βρίσκονται καθημερινά σε επιφυλακή, ενώ στοιχεία ρεκόρ καταγράφηκαν σε νησιά, όταν σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους ο μετακινούμενος πληθυσμός ξεπέρασε το συνολικό αριθμό των γηγενών.

Αντίθετα με το 2015, καθώς και τα έτη 2016 έως 2019, το Μάιο του 2020 παρατηρείται σημαντική μείωση των ροών στα νησιά. Οι υπηρεσίες του Υπουργείου Μετανάστευσης κατέγραψαν 91% λιγότερες αφίξεις σε σχέση με το Μάιο του 2019. Αξιοσημείωτο δε ήταν πως στα νησιά της Χίου, τη Σάμου, της Κω και της Λέρου οι αφίξεις ήταν μηδενικές, ενώ παραδόξως, παρά τα υγειονομικά μέτρα προστασίας, οι μετακινήσεις προς την ενδοχώρα συνεχίστηκαν (VetoNews, 2020).

Από την αρχή του έτους αποχώρησαν από τα νησιά του Αιγαίου 13.728 αιτούντες άσυλο, ενώ μειώθηκαν κατά -16,1% οι διαμένοντες στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης και κατά -14,17% οι συνολικά διαμένοντες στα νησιά. Η επιτάχυνση των διαδικασιών ασύλου είχε ως αποτέλεσμα να μειωθούν οι εκκρεμείς αποφάσεις κάτω από 100.000. Συγκεκριμένα, μέσα στον Μάϊο εξετάστηκαν 6.264 αποφάσεις ασύλου και 2.030 προσφυγές. Οι εκκρεμείς αποφάσεις ασύλου ανέρχονται πλέον σε 99.936, από 105.501 που ήταν τον Απρίλιο και 126.181 που ήταν τον Ιανουάριο του 2020 (VetoNews, 2020)

Τον Μάιο του 2020, ο Υπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου, Νότης Μηταράκης, με αφορμή τη μηνιαία του αναφορά σημείωσε πως "*η αποσυμφόρηση των νησιωτικών δομών και η ανακούφιση των τοπικών κοινωνιών αποτελούν βασική προτεραιότητα των δράσεων μας. Από την αρχή του έτους έχουν μεταφερθεί από τα νησιά του Αιγαίου περίπου 14 χιλιάδες*

αιτούντες άσυλο, ενώ οι διαμένοντες στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης από 38.400 την 1/1/2020 έφτασαν τους 32.247. Παράλληλα εκδόθηκαν περισσότερες από 6.000 αποφάσεις ασύλου. Τα στοιχεία για την κατανομή του πληθυσμού ανά περιφέρεια δείχνουν ότι το Βόρειο και Νότιο Αιγαίο σηκώνουν ανισομερώς το βάρος του μεταναστευτικού, και μαρτυρούν ότι υπάρχει χώρος για επίδειξη εθνικής αλληλεγγύης. Με εξαίρεση τις νησιωτικές περιφέρειες του Αιγαίου, όλες οι υπόλοιπες περιοχές της χώρας, φιλοξενούν αιτούντες άσυλο έως 1% του πληθυσμού τους, όπως ακριβώς είχαμε δεσμευτεί. " (Υπουργείο Ασύλου και Μετανάστευσης, 2020).

Θα ήταν ενδιαφέρον να συγκρίνουμε τα δεδομένα τριών μηνών από 2 ιδιαίτερες χρονικές περιόδους που διένυσε η Ελλάδα, σχετικά με τις προσφυγικές ροές και όπως αυτές επηρεάστηκαν από τις κοινωνικοπολιτικές μεταβολές και συνθήκες. Ενώ το 2019 οι αφίξεις κορυφώθηκαν στην πρώτη γραμμή υποδοχής, παρατηρείται πρωτοφανής μείωση τους αντίστοιχους μήνες το επόμενο έτος.

Πίνακας 4: Αριθμητική απεικόνιση αφίξεων στα νησιά του Αιγαίου από το Μάρτιο μέχρι το Μάιο του 2019

	ΚΥΤ Λέσβου	ΚΥΤ Σάμου	ΚΥΤ Χίου	ΚΥΤ Κω	ΚΥΤ Λέρου	ΣΥΝΟΛΟ
Μάρτιος 2019	877	620	186	122	160	1965
Απρίλιος 2019	447	122	250	833	139	1791
Μάιος 2019	611	608	464	594	324	2601

Πηγή: VetoNews (2020)

Πίνακας 5: Αριθμητική απεικόνιση αφίξεων στα νησιά του Αιγαίου από το Μάρτιο μέχρι το Μάιο του 2020

	ΚΥΤ Λέσβου	ΚΥΤ Σάμου	ΚΥΤ Χίου	ΚΥΤ Κω	ΚΥΤ Λέρου	ΣΥΝΟΛΟ
Μάρτιος 2020	854	178	336	262	0	1630
Απρίλιος 2020	39	0	0	0	0	39
Μάιος 2020	227	0	0	0	0	227

Πηγή: VetoNews (2020)

Είναι φανερό από τους πίνακες σύγκρισης των τριμήνων των 2019 και 2020, πως οι ροές στα νησιά το 2020 μειώθηκαν κατακόρυφα. Οι πολίτικές μεταβολές σε συνδυασμό με την υγειονομική κρίση και την απαγόρευση των μετακινήσεων φανερώθηκαν στην πρωτοεμφανιζόμενη κάθοδο του αριθμού των αφίξεων.

Τα κυβερνητικά σχέδια και οι αντιδράσεις του νησιωτικού πληθυσμού

Υψηλά στην κυβερνητική ατζέντα τοποθετείται κατά τη διάρκεια του έτους η δημιουργία κλειστών κέντρων κράτησης στα νησιά του Αιγαίου. Ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης και ο Υπουργός Μετανάστευσης Νότης Μηταράκης, εξαγγείλουν τα νέα μέτρα με την αντίδραση του νησιωτικού πληθυσμού να ξεσπά ολοένα και περισσότερο.

Το πλάνο αφορά το κλείσιμο των ανοιχτών κέντρων, είτε την επέκταση αυτών και τη μετατροπή τους σε κλειστές δομές μεγαλύτερης χωρητικότητας και για τα 5 νησιά.

- Στη Χίο θα κλείσει η υπάρχουσα δομή και θα γίνει νέα κλειστή δομή ως ΚΥΤ με χωρητικότητα περίπου 5.000.
- Στη Σάμο θα κλείσει, επίσης, η δομή το Βαθύ με τη δημιουργία νέας με χωρητικότητας 5.000.
- Στην Κω θα κλείσει η υπάρχουσα και θα κατασκευαστεί νέα χωρητικότητας 2.000
- Στη Λέρο θα επεκταθεί η υπάρχουσα δομή και θα μετατραπεί σε κλειστή ως ΚΥΤ χωρητικότητας 1.000 ατόμων.

Σύμφωνα με τις κυβερνητικές ανακοινώσεις το σχέδιο διαιρείται σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση περιλαμβάνει την αποσυμφόρηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, με μεταφορά 20.000 ατόμων στην ενδοχώρα και στη δεύτερη τη δημιουργία των κλειστών κέντρων και τη μεταφορά του πληθυσμού σε αυτές (Το ΒΗΜΑ, 2020).

Οι κάτοικοι των νησιών ξεσηκώνονται επανειλημμένα και εκδηλώνουν την αντίδρασή τους στο νέο κυβερνητικό πλάνο μέσα από κινητοποιήσεις. Οι ντόπιοι έχοντας χάσει την εμπιστοσύνη τους πιστεύουν πως οι νέες δομές δε θα απέχουν από τη μορφή νέων κέντρων σαν τη Μόρια (Σιούτη, 2020). Οι φυλακές ψυχών, όπως τις αποκαλούν, δεν πιστεύουν ότι θα λύσει το πρόβλημα, αλλά αντιθέτως θα το εντείνουν. Ο χρόνιος εγκλεισμός, σε συνδυασμό με τον επικείμενο υπερπληθυσμό θα επιδεινώσει τραγικά τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού, ενώ παράλληλα δε θα ελαφρύνει επ' ουδενί, το τεράστιο δυσανάλογο των δυνατοτήτων, φορτίο που κουβαλούν χρόνια οι νησιωτικές περιοχές.

Παρόλο που τα νέα κέντρα, σύμφωνα με την κυβέρνηση προμηνύουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, συγκριτικά με τις υπάρχουσες, στο σχέδιο δε φαίνεται να έχουν γίνει οι απαραίτητες προβλέψεις για τις ανάγκες του πληθυσμού σε ανθρωπιστικό, υγειονομικό, εκπαιδευτικό και νομικό επίπεδο, εντούτοις η αποτελεσματικότητα αυτών θα κριθεί στην πράξη και φυσικά θα εξαρτηθεί από το αριθμό των διαμενόντων.

Ο κόσμος δεν ξεχνάει φυσικά, πως η δραματική επιδείνωση της συνθήκης διαβίωσης των προσφύγων και μεταναστών που διαμένουν στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, δημιουργήθηκε κυρίως από τη συνθήκη υπερπληθυσμού, όπου κάποια στιγμή άγγιξε τους περίπου 40.000 εγκλωβισμένους στα νησιά, εκ των οποίων οι περίπου 20.000 στη Λέσβο, παρά τις προσπάθειες που έγιναν για μετεγκαταστάσεις του πληθυσμού στην ενδοχώρα (ΤΑ ΝΕΑ, 2020).

2.4 Ο ρόλος των ΜΚΟ ως πολιτικός δρών

Τα βασικά δικαιώματα και η ασφάλεια των πολιτών βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα της κυβερνητικής προστασίας. Πάρα ταύτα, όταν οι άνθρωποι γίνονται πρόσφυγες, αυτή η ομπρέλα εξαφανίζεται. Όσοι αναγκάζονται να γίνουν πρόσφυγες εξαιτίας πολεμικών συρράξεων ή διώξεων στη χώρα τους τότε στην πραγματικότητα είναι θύματα των ίδιων των κυβερνήσεων, επομένως δεν μπορούν να αναζητήσουν την ασφάλεια από αυτές. Κάθε ασφαλής χώρα οφείλει να παρέχει το δικαίωμα της αίτησης του ασύλου σε όλους όσους

κινδυνεύουν, εφόσον το ίδιο το κράτος τους δεν μπορεί να φροντίσει για αυτούς, διαφορετικά οι ζωές των ατόμων εκτίθενται σε ακόμα περισσότερους κινδύνους.

Η Ελλάδα ως συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, καθώς και του σχετικού Πρωτόκολλου της Νέας Υόρκης του 1967, έχει αναπτύξει το εθνικό της σύστημα ασύλου, το οποίο ακολουθεί την ευρωπαϊκή και την ελληνική νομοθεσία (UNHCR, 2018γ).

Αποδεδειγμένα και διαχρονικά, οι κυβερνήσεις δε θα μπορούσαν να διαχειριστούν ανθρωπιστικές κρίσεις χωρίς την πολύτιμη συμβολή διεθνών είτε εγχώριων Οργανισμών και ΜΚΟ. Οι τελευταίοι υποστηρίζουν τις αρχές που συντονίζουν την απόκριση των κρίσεων. Οι ίδιοι συνεργάζονται με κρατικούς και περιφερειακούς φορείς, καθώς και μεταξύ τους, προκειμένου να αναλάβουν και να αντιμετωπίσουν ολιστικά την εκάστοτε ανθρωπιστική κρίση (UNHCR, 2020^{α}).

Ιδιαίτερα από το 1992 και έπειτα, μετά την πρωτοφανή και πολυάριθμη εκπροσώπηση από ΜΚΟ στην Σύνοδο του ΟΗΕ ‘’Σύνοδος για τη Γη’’ στο Ρίο, αναδείχτηκε ο αυξημένος ρόλος και η ιδιαίτερη σημασία της παρουσίας και της δράσης των ΜΚΟ. Στη σύνοδο, η παρέμβαση και η πίεση που άσκησαν συμβουλευτικές ΜΚΟ οδήγησαν στην υπογραφή της συνθήκης για τον έλεγχο εκπομπών αερίων στην ατμόσφαιρα (Heywood, 2013). Αυτή ήταν μία από τις πρώτες δημοφιλείς επεμβάσεις και επιτυχίες των ΜΚΟ, που τις κατέστησαν σπουδαίους δρώντες στη διαμόρφωση της παγκόσμιας πολιτικής στρατηγικής.

Ο ρόλος των ΜΚΟ δεν περιορίζεται στην παροχή συμβουλών και στη διατύπωση προτάσεων, αλλά διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας, ενώ σε μερικές περιπτώσεις έχουν αντικαταστήσει αξιωματούχους και πολιτικούς αρχηγούς κατά τον πολιτικό σχεδιασμό (Heywood, 2013). Οι ΜΚΟ για πολλούς, είναι οι κύριοι δρώντες της παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών και έχουν θεσμοθετημένο ρόλο στο εσωτερικό του παγκόσμιου συστήματος λήψης αποφάσεων. Αδιαμφισβήτητα, οι μεγαλύτερες διεθνείς ΜΚΟ συνιστούν σημαντική ομάδα πολιτικών δρώντων στην παγκόσμια σκηνή.

Παράλληλα βέβαια και σύμφωνα με τον καθηγητή πολιτικών επιστημών Andrew Heywood ‘*’Οι ΜΚΟ γίνονται αποδεκτοί ως πολιτικοί συνδιαμορφωτές, με πολιτική επιρροή, ενώ συχνά τους ανατίθεται το έργο της εφαρμογής συγκεκριμένων πολιτικών, μετατρέποντάς τους*

σε εξημερωμένα κοινωνικά κινήματα''. Αυτό ακριβώς είναι και το τίμημα της εμπλοκής τους στην πολιτική συνδιαμόρφωση, καθώς καλούνται να διατηρήσουν και να πρεσβεύσουν ‘’υπεύθυνες’’ πολιτικές θέσεις, σχεδόν εναρμονισμένες με τις συμβατικές πολιτικές. Η τάση αυτή οδηγεί αυτόματα σε μία σύγχυση σχετικά με το ρόλο και το έργο των ΜΚΟ με αυτό των Διεθνών Οργανισμών.

Το εύρος της συμβολής των ΜΚΟ στην προσφυγική κρίση

Οι ΜΚΟ αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης. Μέσα από χρόνια προγράμματα, χρηματοδοτούμενα είτε από το κράτος είτε από Διεθνείς Οργανισμούς εκτελούν έργο για την κάλυψη τω σημαντικότερων αναγκών του προσφυγικού πληθυσμού.

1. Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Σεξουαλικής και Έμφυλης Βίας

Εντοπισμός ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο, επιζήσαντες από περιστατικά σεξουαλικής και έμφυλης βίας και υποστήριξη μέσω ψυχοκοινωνικής βοήθειας, είτε νομικής πληροφόρησης. Φυσικά η έξαρση της βίας στα ΚΥΤ είναι ένα σύνηθες φαινόμενο που απαιτεί την άμεση δράση και εμπλοκή των φορέων στην αντιμετώπισή του.

2. Προστασία των ανηλίκων

Σχετικές ΜΚΟ σε συνεργασία με διεθνείς Οργανισμούς και δημόσιους φορείς, αναλαμβάνουν την ψυχοκοινωνική υποστήριξη και την ενίσχυση των παιδιών μέσω διαχείρισης ατομικών και οικογενειακών υποθέσεων. Παράλληλα, η φροντίδα και η ασφάλεια των ασυνόδευτων και υπό συνοδεία ανηλίκων είναι ένα φλέγον ζήτημα που αναλαμβάνουν να διαχειριστούν οι ΜΚΟ, μέσω ειδικά διαμορφωμένων προγραμμάτων στέγασης, σίτισης και ψυχολογικής μέριμνας για τους ανηλίκους.

3. Εκπαίδευση

Οι ΜΚΟ συντονίζουν εκπαιδευτικά και ψυχαγωγικά κέντρα για ενηλίκους και ανηλίκους, προκειμένου να καλύψουν την κρατική ανεπάρκεια σε επίπεδο εκπαίδευσης και να υποστηρίξουν με αυτόν τον τρόπο τον πληθυσμό και σε συνάρτηση με τη διαδικασία ενσωμάτωσης τους στη νέα πραγματικότητα.

4. Υγεία

Υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγείας στους διαμένοντες των ΚΥΤ ψυχοκοινωνικής φύσης, είτε μέσω παροχής ειδών υγιεινής και προστασίας.

5. Στέγαση, Ύδρευση και Υγιεινή

Ο σταθερός ρυθμός αφίξεων μέσω θαλάσσης και η μείωση των μεταφορών προς την ενδοχώρα συνέβαλαν στην περαιτέρω επιδείνωση του υπερ-συνωστισμού και των συνθηκών διαβίωσης σε όλα τα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης των νησιών.

6. Επικοινωνία με τις Κοινότητες

Οι ΜΚΟ σχεδιάζουν και κινητοποιούνται σχετικά με την ενσωμάτωση του εξυπηρετούμενου πληθυσμούς, μέσω δικτυώσεων και επαφών με τις τοπικές κοινότητες και υπηρεσίες.

7. Στέγαση και Οικονομική Βοήθεια

Οι ΜΚΟ καλούνται να διαχειριστούν προγράμματα που επιχορηγούνται από Διεθνείς Οργανισμούς και να διεξάγουν διαδικασίες σχετικά με οικονομικά επιδόματα, που βοηθούν τους ανθρώπους να επανακτήσουν την αίσθηση κανονικότητας στη ζωή τους και βοηθούν άμεσα στην οικονομία της κοινότητας υποδοχής, μέσω της αγοράς υπηρεσιών και αγαθών. Παράλληλα διαχειρίζονται προγράμματα στέγασης και φιλοξενίας ευάλωτου πληθυσμού.

3ο Κεφάλαιο: Η εκπαίδευση των ανήλικων προσφύγων

3.1 Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού 1989

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοεμβρίου του 1989. Έκτοτε η ημέρα αυτή καθιερώθηκε ως η Παγκόσμια Ημέρα αφιερωμένη στα Δικαιώματα των Παιδιών. Έως σήμερα έχει επικυρωθεί από 193 χώρες, ενώ η Ελλάδα την επικύρωσε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992.

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού αναγνωρίζει ως προϋπόθεση για την αρμονική ανάπτυξη του Παιδιού, το κατανοητικό και ευτυχές κλίμα εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Η σύμβαση αναγνωρίζει το παρόν ως απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου μελλοντικά το τέκνο να είναι έτοιμο να ανταπεξέλθει υπεύθυνα σε κοινωνικό επίπεδο ατομικά αλλά και συλλογικά, σύμφωνα με το πνεύμα των ιδανικών, όπως αυτά ορίζονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Ο προσανατολισμός του τελευταίου εστιάζει στις αξίες της ειρήνης, της αξιοπρέπειας, της ελευθερίας και της ισότητας (FRA, 2015). Σύμφωνα με τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, *«το παιδί, λόγω της φυσικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και μέριμνα, συμπεριλαμβανόμενης και της νομικής προστασίας, τόσο πριν όσο και μετά τη γέννηση του».* Η συνθήκη αναγνωρίζει την ύπαρξη παιδιών σε όλες τις χώρες του κόσμου, τα οποία βρίσκονται σε πολύ σοβαρές και δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, επομένως θεωρείται και ως αναγκαία η ιδιαίτερη φροντίδα τους.

Παράλληλα θεωρούνται εξίσου σημαντικά, ο σεβασμός και η σημασία των πολιτιστικών παραδόσεων και αξιών κάθε λαού και κάθε κουλτούρας, ως συνιστάμενες στην αρμονική ανάπτυξη του παιδιού. Με τον τρόπο αυτό αναγνωρίζεται επίσημα ο καθοριστικός ρόλος της διεθνούς συνεργασίας, ως άξονας της βελτίωσης των παιδιών ανά τον κόσμο και ιδιαιτέρως των παιδιών στις υπό ανάπτυξη χώρες.

«Παιδί» ως κάτοχος δικαιωμάτων

Στην Ευρώπη, η νόμιμη παράμετρος για να οριστεί ο όρος ‘’παιδί’’, σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού, θεωρεί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών. Ο ορισμός του ‘’παιδιού’’ είναι δυνατόν να

διαφοροποιείται στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου, σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο (UN RIC, 1989).

Τομείς του ενωσιακού δικαίου στους οποίους η δράση της ΕΕ είναι συμπληρωματικής της δράσης των κρατών-μελών, όπως η μετανάστευση και η εκπαίδευση, διαφοροποιούνται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, σε σχέση με το ποια άτομα θεωρούνται παιδιά. Σε περιπτώσεις αμφισβήτησης, στο πλαίσιο του δικαίου του ΣτΕ τις περισσότερες φορές, υιοθετείται ο ορισμός όπως διατυπώνεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του Παιδιού (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2005).

Τα άρθρα της Σύμβασης

Σύμφωνα με το άρθρο 14 της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να σέβονται τις δεσμεύσεις της και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί, υπάγεται σε αυτά, ανεξαρτήτως θρησκείας, φύλλου, γλώσσας, θρησκείας και πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, των ίδιων είτε των γονέων ή των νόμιμων εκπροσώπων τους. Το ίδιο άρθρο ορίζει πως όλα τα συμβαλλόμενα μέλη δεσμεύονται να τηρούν όλα τα απαραίτητα μέτρα προστασίας των παιδιών, μαχόμενα στις διακρίσεις με κυρώσεις.

Ταυτόχρονα, τα κράτη δεσμεύονται να παίρνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε ένα παιδί που διεκδικεί να αποκτήσει ή έχει ήδη αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα, είτε είναι συνοδευόμενο είτε όχι, να χαίρει της προσοχής με τα κατάλληλα μέτρα προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, προκειμένου να απολαμβάνει τα δικαιώματα που ορίζει για αυτό, η σύμβαση και τα σχετικά διεθνή όργανα, τα οποία έχουν θεσμοθετήσει με γνώμονα τα δικαιώματα του ανθρώπου ευρύτερα. Με στόχο λοιπόν, την προστασία των παιδιών και τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων τους, τα συμβαλλόμενα μέλη συνεργάζονται με τον ΟΗΕ, καθώς και με τους λοιπούς σχετικούς αρμόδιους διακυβερνητικούς και ΜΚΟ που συμπράττουν με τον ΟΗΕ.

Σύμφωνα με το Άρθρο 28 της Σύμβασης, τα κράτη δεσμεύονται να αναγνωρίσουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση. Ορίζει ιδιαιτέρως, ώστε να επιτευχθεί η βάση της ισότητας των ευκαιριών, μεταξύ άλλων τη στοιχειώδη εκπαίδευση ως υποχρεωτική και δωρεάν για όλους. Θέτει ενθαρρυντικά την ανάπτυξη διαφόρων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθιστώντας τες ανοιχτές και προσιτές σε όλους τους ανηλίκους, ως δωρεάν αγαθό. Παράλληλα, ορίζει ρητά πως θα υπάρχει πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία για

όλους, με τα κατάλληλα μέσα και σε συνάρτηση με τις ικανότητες του εκάστοτε ατόμου, ενώ ταυτόχρονα η σχολική και η επαγγελματική ενημέρωση θα είναι ανοιχτή σε κάθε παιδί. Βασική επίσης, αξίωση του άρθρου είναι η λήψη μέτρων με στόχο την ενθάρρυνση για την τακτική φοίτηση των μαθητών, σε μια προσπάθεια μείωσης του φαινομένου της εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών.

Τελικώς, δύο από τις πιο σπουδαίες αξιώσεις του άρθρου ορίζουν πως τα συμβαλλόμενα κράτη είναι υπεύθυνα να τηρούν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας, χωρίς φυσικά να προσβάλουν την αξιοπρέπεια των ανθρώπων και των παιδιών ειδικότερα. Επιπρόσθετα, τα κράτη μέσω της σύμβασης καλούνται να προάγουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με στόχο την εξάλειψη του αναλφαβητισμού και με εστίαση στις ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών, να διευκολύνουν την πρόσβαση σε επιστημονικές γνώσεις και τεχνογνωσία, μέσω των σύγχρονων εκπαιδευτικών εργαλείων (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2005).

Το άρθρο λοιπόν 28, της Σύμβασης των ΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέλη στη διεκδίκηση της ελεύθερης και ισότιμης πρόσβασης των παιδιών στην εκπαίδευση, ενώ σύμφωνα με το Άρθρο 29 παράγραφος 1 *''το δικαίωμα αυτό δεν περιορίζεται στην ισότητα στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, αλλά περιλαμβάνει πολύ ευρύτερες πρόνοιες που άπτονται της ανάπτυξης της πολιτισμικής ταυτότητας του παιδιού, της γλώσσας και των αξιών της χώρας από την οποία κατάγεται''*.

3.2 Εθνικός σχεδιασμός για την εκπαίδευση των προσφύγων

Τις τελευταίες δεκαετίες φαίνεται υψηλά στην ευρωπαϊκή ατζέντα, η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, μέσω της ενίσχυσης των μητρικών γλωσσών, της διαπολιτισμικής κατάρτισης και της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών λειτουργών. Η πολιτική αυτή φαίνεται να ενισχύει την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας, της σχολικής εγκατάλειψης και του κοινωνικού αποκλεισμού (Eurydice, 2004).

Η ευρωπαϊκή Ένωση από τους πρώτους κιόλας μήνες του επιτελικού προβλήματος της διαχείρισης του προσφυγικού, πρότεινε ένα πρόγραμμα ειδικά διαμορφωμένο για την εκπαίδευση των προσφύγων, το οποίο παρουσιάστηκε το σχολικό έτος 2016-2017. Το εν λόγω πρόγραμμα εκ πρώτης όψεως έδειχνε πολύ-επίπεδο και προσαρμόσιμο στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και τις ιδιαιτερότητες του προσφυγικού φαινομένου.

Η ελληνική πολιτεία, σχετικά με τη διαχείριση της πολιτισμικής και γλωσσικής ετερότητας, ξεκίνησε μέσω νομοθετικών πρωτοβουλιών, από τις αρχές του 1980, να δείχνει αναλογικά πολύ μικρό ενδιαφέρον, σχετικά με την εναρμόνισή του εκπαιδευτικού συστήματος στις πραγματικές ανάγκες των αλλοδαπών μαθητών, θυμίζοντας τις αρχές αφομοιωτικού μοντέλου. Το μοτίβο αυτό ακολούθησαν οι πρόσφατες εξελίξεις, η έξαρση του προσφυγικού ζητήματος και η κατακόρυφη αύξηση των ανηλίκων προσφύγων στην Ελλάδα. Η μεγάλη εισροή του προσφυγικού πληθυσμού το 2015-2016 προκάλεσε το εκπαιδευτικό σύστημα να ανταπεξέλθει σε απαιτήσεις που ήταν ανέτοιμο να διαχειριστεί, κυρίως σχετικά με την ενσωμάτωση του πληθυσμού, σε συνάρτηση με τις πραγματικές ανάγκες της ειδικής αυτής μαθητικής ομάδας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Επιστημονική Επιτροπή για την Υποστήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, τον Μάιο του 2016, ο αριθμός των παιδιών προσφύγων που ζούσαν στα κέντρα φιλοξενίας στην Ελλάδα ήταν 23.677, σχεδόν το 37% του συνολικού πληθυσμού (Eurydice, 2019).

Στο ελληνικό κράτος η παροχή δωρεάν εκπαίδευσης σε όλους τους πολίτες, σε όλα τα επίπεδα του κρατικού συστήματος αποτελεί συνταγματική αρχή . Η κεντρική αρχή για το συγκεντρωτικό ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Π. Ε. Θ), το οποίο αναλαμβάνει τη διοικητική διαχείριση σε όλους τους τομείς και τις υπηρεσίες. Το ίδιο λαμβάνει μακροπρόθεσμες αλλά και βραχυπρόθεσμες αποφάσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να σχετίζονται με την πρόσληψη προσωπικού αλλά και το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών και τα χρηματοδοτικά προγράμματα. (Eurydice, 2019).

Διεθνείς Οργανισμοί, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες και η UNICEF υποστήριξαν από τα πρώτα κιόλας βήματα το ΥΠ. Π. Ε.Θ, με στόχο την ένταξη και την ενσωμάτωση των μαθητών στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς και τη διασφάλιση της συνεχούς και σταθερούς παρουσίας τους στις σχολικές τάξεις. Πιο συγκεκριμένα το 2018, ο αριθμός των ανηλίκων, ηλικίας από 4 έως 15 ετών, ηλικίες που η φοίτηση στο σχολείο είναι υποχρεωτική έφτανε περίπου τους 18.000. Οι δύο διεθνείς οργανισμοί στήριξαν το Υπουργείο προκειμένου να διευκολύνουν την ένταξη των ανηλίκων στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα (ΥΠΠΕΘ, 2017).

Σύμφωνα με το νόμο 4415, ο οποίος ψηφίστηκε το 2016 (Ν. 4415/2016,ΦΕΚ Α159), ρυθμίστηκε το πλαίσιο αναφορικά με την εκπαίδευση των προσφύγων. Πυρήνα του νόμου αποτέλεσε η ίδρυση δομών υποδοχής εκπαίδευσης προσφύγων (Δ.Υ. Ε. Π) για τους μαθητές και τις μαθήτριες ηλικίας 6-12 (Δημοτικό) και 13-15 (Γυμνάσιο). Η διαμόρφωση του πλαισίου ορίζεται εντός των σχολικών μονάδων, είτε των κέντρων φιλοξενίας προσφύγων, λειτουργώντας ως παραρτήματα σχολικών μονάδων σε επίπεδο Νηπιαγωγείου, Δημοτικού και Γυμνασίου και στελέχωση με αναπληρωτές εκπαιδευτικούς (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2016).

Βασικότερος στόχος των τμημάτων υποδοχής και του αντίστοιχου προγράμματος σπουδών, είναι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και η προετοιμασία των μαθητών για τη σταδιακή ένταξη τους στην τυπική μάθηση. Η απόφαση ορίζει Συντονιστή Εκπαίδευσης Προσφύγων (Σ. Ε. Π), ο οποίος έχει ως ευθύνη την εύρυθμη λειτουργία και την εφαρμογή της εν λόγω πολιτικής του προγράμματος, ενώ παράλληλα εποπτεύει τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις εγγραφές των μαθητών και την ενημέρωση των οικογενειών τους.

Επιπρόσθετα, με την απόφαση του Υπουργού Παιδείας 131024/Δ1 (ΦΕΚ Β 2687/2016) ορίστηκαν Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π), ιδρύθηκαν Τάξεις Υποδοχής στις Ζ.Ε.Π σε σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Το νέο πλαίσιο οφείλει να λειτουργεί με βάση τις αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, έχοντας ως στόχο την ομαλή και ισότιμη ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Edu.klimaka.gr, 2020). *«…Στόχος των Ζ.Ε.Π. είναι η ισότιμη ένταξη όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της λειτουργίας υποστηρικτικών δράσεων για τη βελτίωση της μαθησιακής επίδοσης, όπως ιδίως η λειτουργία τάξεων υποδοχής,[…] Επιπρόσθετα, ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν την οργάνωση και τη λειτουργία των Ζ.Ε.Π., τη στελέχωσή τους με προσωπικό, την απασχόληση εκπαιδευτικών κατ' αναλογία του αριθμού των μαθητών που χρήζουν διαφοροποιημένης διδακτικής παρέμβασης και κάθε σχετικό θέμα»* (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2010).

Ο εκπαιδευτικός προγραμματισμός προς μέριμνα των αλλοδαπών μαθητών εκ μέρους του ΥΠ.Π.Ε.Θ, φαινόταν να έχει τη διάθεση να προλάβει την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείο από ανήλικους μαθητές και μαθήτριες, που προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, είτε με πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες στα πλαίσια του ελληνικού κράτους

και παράλληλα να ενισχύσει τη βελτίωση των μαθησιακών στόχων, μέσω του αλφαβητισμού και το αριθμητισμού. Ταυτόχρονα, ο σχεδιασμός συμβολικά θα ενίσχυε και το αίσθημα της ισότιμης πρόσβασης, της αποτελεσματικής ένταξης και της ομαλής προσαρμογής των προσφύγων σε κοινωνικό και φυσικά εκπαιδευτικό επίπεδο.

Οι διαπιστώσεις στις οποίες βασίστηκε η διαμόρφωση του εθνικού εκπαιδευτικού σχεδιασμού για τον προσφυγικό πληθυσμό στηρίχτηκε:

α) στη ρευστότητα του προσφυγικού πληθυσμού

β) στη συνέργεια διαφόρων υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας, πολλών υπουργείων, καθώς και ιδιωτικών φορέων, διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ.

γ) στο πολιτικό διακύβευμα υψηλής ευθύνης που απαιτεί γρήγορες αποφάσεις σε επιτελικό επίπεδο.

3.3 Αδυναμίες εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος και εμπόδια εισαγωγής προσφύγων

Το εθνικό εγχείρημα του σχεδιασμού του προγράμματος της εκπαίδευσης των προσφύγων, φαίνεται στην πραγματικότητα πιο απαιτητικό από τις προβλέψεις του Υπουργείου. Το σχέδιο απαιτεί συνεχή εποπτεία και εκτίμηση των μεταβαλλόμενων συνθηκών, που είναι δυνατόν να εγκυμονούν διαρκείς αναπροσαρμογές με διοικητικά και επιστημονικά κριτήρια. Η διαχείριση του σχεδιασμού εξακολουθεί καθημερινά να απαιτεί εποπτικό και συντονιστικό μηχανισμό με ειδική επιστημονική γνώση και τεχνογνωσία. Για τους λόγους αυτούς, ήταν απαραίτητη η παρουσία ενός κεντρικού συντονιστικού οργάνου, συνεπώς η πρόταση της ΕΕ που έγινε δεκτή από τον Ιούνιο του 2016 οργάνωσε σταδιακά τον διοικητικό και συντονιστικό μηχανισμό στο Υπουργείο Παιδείας, με τη συγκρότηση της Ομάδας Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων (ΥΠΠΕΘ, 2017)

Σύμφωνα με τις καταγραφές των ΣΕΠ, στην επιτόπια παρατήρηση μελών της ΕΕ, στις συζητήσεις με στελέχη της εκπαίδευσης, εκπαιδευτικούς, συμβούλους και ΣΕΠ καθώς και στα στοιχεία που συλλέγει η Ομάδα Διαχείρισης από τις συναντήσεις με εκπαιδευτικούς, στελέχη της εκπαίδευσης και συμβούλους. Στη αποτίμηση τονίζονται κάποια θεμελιώδη προβλήματα και οι δυσκολίες, σημαντικότερα εξ αυτών είναι:

Α) Η συνεχής αλλαγή των εκπαιδευτικών των τμημάτων ΖΕΠ και ΔΥΕΠ, οι οποίοι μάλιστα τοποθετούνται με μειωμένο ωράριο από τη λίστα των αναπληρωτών. Παράλληλα οι τοποθετήσεις αναπληρωτών με πλήρες ωράριο, για το κανονικό πρόγραμμα των σχολείων, φέρνει αλλεπάλληλες αλλαγές και δημιουργεί πληθώρα προβλημάτων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Β) Η απειρία των εκπαιδευτικών των τάξεων ένταξης είναι επίσης ένα καθοριστικό πρόβλημα στη διεξαγωγή του σχεδιασμού. Δεδομένου πως οι μαθητές δε μιλούν την ελληνική γλώσσα, ενώ μπορεί να απέχουν πολλά χρόνια από το σχολικό περιβάλλον, απαιτείται οι εκπαιδευτικοί να έχουν εξειδίκευση στη διδασκαλία αλλόγλωσσων μαθητών και στη διαχείριση κοινωνικά ευάλωτων ανηλίκων. Το γεγονός λοιπόν, πως οι εκπαιδευτικοί τοποθετούνται σύμφωνα με τους πίνακες γενικής κατάταξης και όχι σύμφωνα με τα τυπικά προσόντα που απαιτούνται για την κάλυψη της θέσης, έχει ως αποτέλεσμα τη διαρροή των συμμετοχών των μαθητών προσφύγων και την απουσία κινήτρου για το προσωπικό (ΥΠΠΕΘ, 2017).

Γ) Τα προβλήματα σχετικά με τη δήλωση των ηλικιών των παιδιών, συχνά συνιστούν λόγο για τη μη εισαγωγή των παιδιών στη δημόσια εκπαίδευση. Η ηλικία των παιδιών γίνεται κατά δήλωση των γονέων τους κατά τη στιγμή της άφιξης και της καταγραφής των ίδιων από τις αρχές, ενώ πολλές φορές οι ηλικίες έχουν καταγραφεί λάθος με αποτέλεσμα οι ανήλικοι να εγγράφονται σε βαθμίδες που δεν αντιστοιχούν στην πραγματική τους ηλικία, γεγονός που συμβάλει εξίσου σημαντικά στις μαθητικές διαρροές. Ο Συνήγορος του Παιδιού προς αποφυγή της συγκεκριμένης αδυναμίας του συστήματος, προτείνει να υπάρχει η δυνατότητα αλλαγής της εσφαλμένης καταγραφής από την υπηρεσία ασύλου με υπεύθυνη δήλωση γονέα προς το σχολείο και προσκόμιση του αντιγράφου της αίτησης στην αρμόδια υπηρεσία (ΥΠΠΕΘ, 2017).

Δ) Η συνεργασία πρωινού σχολείου και ΔΥΕΠ θεωρούταν ως δεδομένη κατά τη διαμόρφωση του σχεδιασμού, στην πράξη όμως φαίνεται ανεπιτυχής. Ενώ οι ΔΥΕΠ θα έπρεπε να αποτελούν οργανικό κομμάτι του σχολείου και οι εκπαιδευτικοί του απογευματινού προγράμματος να εντάσσονται στο σύλλογο διδασκόντων της πρωινής ζώνης, η συνεργασία στις περισσότερες περιπτώσεις δεν επιτυγχάνεται ενώ τα τμήματα

ΔΥΕΠ στην πράξη διαφοροποιούνται από τα πρωινά τμήματα, με αποτέλεσμα μαθητές και προσωπικό να μην εντάσσονται αρμονικά στη λειτουργία των δημόσιων σχολείων.

Στην πραγματικότητα οι δυσκολίες δεν πηγάζουν μόνο από θεσμικές αδυναμίες αλλά και από αδυναμίες που προέρχονται από το ίδιο το πεδίο. Η έλλειψη πρόσβασης των ανήλικων προσφύγων στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα προκύπτει στην πραγματικότητα από την ίδια την πολιτική, για την οποία ευθύνεται τόσο η Ελλάδα όσο και η ΕΕ. Παρόλο που νομοθετικά κάθε αιτών άσυλο έχει δικαίωμα να εγγράψει τα τέκνα του στη δημόσια εκπαίδευση εφόσον εμβολιαστούν, η πρόσβαση πολλάκις στερείται από τον πληθυσμό επί τη εσφαλμένη βάσει ότι η παραμονή του θα είναι σύντομη, προτού είτε επιστραφεί στην Τουρκία, είτε ως αιτών σε νησί μεταβεί στην ενδοχώρα (Human Rights Watch, 2018).

Στην πράξη οι οικογένειες και τα ανήλικα τέκνα εγκλωβίζονται επί πολλούς μήνες σε υπερπλήρεις καταυλισμούς υπό κρατική διαχείριση, χωρίς δημόσια πρόβλεψη εντός ή εκτός καταυλισμού. Με τον τρόπο αυτό διατηρείται η φαινομενική πολιτική διάθεση για πρόσβαση όλων των δικαιούχων ανηλίκων στην εκπαίδευση, ενώ στην πραγματικότητα τα πολύ-επίπεδα εμπόδια τους στερούν αυτό θεμελιώδες δικαίωμα.

Η Human Rights Watch σε μία επίσημη έρευνα της διαπίστωσε μάλιστα, πως μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός παιδιών κατάφερε να εγγραφεί στις τάξεις ΖΕΠ στη νησιωτική Ελλάδα. Συγκεκριμένα, κατά το σχολικό έτος 2016-2017 μόλις 47 παιδιά από αρκετές εκατοντάδες που μεταφέρθηκαν εκτός καταυλισμών υπό κρατική διαχείριση φοίτησαν σε δημόσια σχολεία στα νησιά. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα προγράμματα ΖΕΠ δεν ξεκίνησαν παρά μόνο την άνοιξη του 2018, ενώ σε άλλες περιπτώσεις ορισμένα παιδιά αντιμετώπισαν καθυστερήσεις στην εγγραφή τους, επειδή το Υπουργείο Υγείας δεν εξασφάλισε τον εμβολιασμό τους, που αποτελεί προαπαιτούμενο (Human Rights Watch, 2018).

Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 2017-2018, το πολύ 400 παιδιά αιτούντα άσυλο στα νησιά είχαν εγγραφεί στην προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (European Council on Refugees and exiles, 2020). Επί πρόσθετα, το Υπουργείο Παιδείας πληροφόρησε την Human Rights Watch ότι συνολικά 1.118 παιδιά αιτούντα άσυλο είχαν εγγραφεί σε σχολικές μονάδες στα νησιά κατά τη διάρκεια του έτους 2017-2018. Ο

αριθμός αυτός βέβαια περιλαμβάνει το σύνολο των εγγραφών κατά τη διάρκεια της περιόδου, όπου χιλιάδες αιτούντες άσυλο είχαν φύγει ήδη από τα νησιά (European Council on Refugees and exiles, 2020).

Όπως αποδεικνύεται, η σοβαρή πλειονότητα των παιδιών προσφύγων και αιτούντων άσυλο στους καταυλισμούς, υποστηρίζονται από κέντρα άτυπης ή μη τυπικής εκπαίδευσης, εγχώριων και διεθνών ΜΚΟ. Ο στόχος της γέννησης των εν λόγω κέντρων ήταν συμπληρωματικός και όχι ρόλος αντικατάστασης του διεθνούς συστήματος, όπως κατέληξε και αποδείχτηκε σε επίπεδο εφαρμογής. Τα περισσότερα κέντρα μάλιστα, λειτουργούν μέχρι και σήμερα, ως δίαυλοι γεφύρωσης του ιδιωτικού εκπαιδευτικού συστήματος με το δημόσιο, διεκδικώντας το καθολικό δικαίωμα της πρόσβασης των προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση.

3.4 Οι Παγκόσμιες προκλήσεις σήμερα

Έρευνες υπολογίζουν πως σχεδόν τα μισά παιδιά πρόσφυγες στον κόσμο βρίσκονται εκτός σχολείου, ενώ παράλληλα η απαιτητική πραγματικότητα δείχνει σήμερα πιο δύσκολη από ποτέ, ένεκα της εμφάνισης της πανδημίας του Covid-19. Πριν από την πανδημία, ένα παιδί πρόσφυγας ήταν δύο φορές πιο πιθανό να βρίσκεται εκτός σχολείου απ’ ό,τι ένα παιδί που δεν είναι πρόσφυγας. Η κατάσταση αυτή φαίνεται ότι θα επιδεινωθεί από τις επιπτώσεις της πανδημίας, καθώς πολλά παιδιά μπορεί να μην έχουν τη δυνατότητα να ξεκινήσουν πάλι τα μαθήματά τους (UNHCR, 2020δ).

«Κάθε παιδί θα πρέπει να έχει ουσιαστική πρόσβαση στην επίσημη εκπαίδευση όσο πιο νωρίς γίνεται. Πρέπει να γίνουν πολλά περισσότερα προκειμένου να μη μείνουν πίσω τα παιδιά πρόσφυγες», αναφέρει ο Philippe Leclerc, Αντιπρόσωπος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα (UNHCR, 2019[ε]).

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (Υ.Α.), σε πρόσφατη έκθεσή της με τίτλο «Ενώνοντας Δυνάμεις για την Εκπαίδευση των Προσφύγων» (“Coming Together for Refugee Education”), δηλώνει πως εάν η διεθνής κοινότητα δεν αναλάβει άμεση και τολμηρή δράση για να προλάβει τις καταστροφικές επιπτώσεις του COVID-19 στην

εκπαίδευση των προσφύγων, απειλούνται περαιτέρω οι προοπτικές εκατομμυρίων νεαρών προσφύγων που ζουν στις πιο ευάλωτες κοινότητες του κόσμου (UNHCR, 2020στ).

Ενώ τα παιδιά σε κάθε χώρα έχουν έρθει αντιμέτωπα με τις επιπτώσεις του COVID-19 στην εκπαίδευσή τους, η έκθεση διαπιστώνει ότι τα παιδιά πρόσφυγες βρίσκονται σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση. Η κατάσταση θα φέρει πολλούς ανήλικους πρόσφυγες αντιμέτωπους με μία πραγματικότητα, η οποία δε θα τους επιτρέπει να επιστρέψουν είτε να εισαχθούν στα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα, λόγω οικονομικών δυσκολιών, έλλειψης πρόσβασης σε διαδικτυακά μέσα, ένα παγκόσμιο φαινόμενο μάλιστα που πλήττει τεράστιο ποσοστό του μαθητικού πληθυσμού παγκοσμίως, είτε λόγω της εγκατάλειψης των σπουδών τους για να εργαστούν με στόχο να υποστηρίξουν τις οικογένειές τους.

Ο Filippo Grandi, Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δήλωσε *«Μετά από όσα έχουν περάσει, δεν μπορούμε να τους στερήσουμε το μέλλον τους με το να τους αρνηθούμε σήμερα την εκπαίδευση. Παρά τις τεράστιες προκλήσεις που έχει δημιουργήσει η πανδημία, εάν δοθεί μεγαλύτερη διεθνής στήριξη στους πρόσφυγες και τις κοινότητες υποδοχής τους, μπορούμε μέσα από διευρυμένα πρωτοποριακά μέσα να προστατεύσουμε την τόσο πολύτιμη πρόοδο που έχει επιτευχθεί στην εκπαίδευση των προσφύγων τα τελευταία χρόνια.»*

Η ίδια έκθεση της UNHCR υπογραμμίζει πώς οι οικογένειες, οι κοινότητες και κάποιες κυβερνήσεις εργάζονται για να παρέχουν εκπαίδευση στα παιδιά πρόσφυγες. Αναδεικνύει ορισμένα θετικά παραδείγματα κυβερνήσεων που έχουν συμπεριλάβει στη νομοθεσία το δικαίωμα των παιδιών προσφύγων να φοιτούν σε δημόσια σχολεία, με ιστορίες παιδιών από το Εκουαδόρ και το Ιράν. Καθώς πάνω από τους μισούς πρόσφυγες του κόσμου ζουν σε αστικά περιβάλλοντα, δίνεται έμφαση στη σημασία που έχει το να καλωσορίζουν οι πόλεις και οι κοινότητες τους πρόσφυγες, με τη Δήμαρχο του Coventry στο Ηνωμένο Βασίλειο να δείχνει την προσοχή και το ενδιαφέρον την επιτυχία της πόλης να εντάσσει τα παιδιά και τους νέους πρόσφυγες στο εθνικό σύστημα και να τονίζει τη σημασία αυτού (UNHCR, 2020).

3.5 Ο ρόλος της εκπαίδευσης των προσφύγων

Ο όρος εκπαίδευση δεν περιλαμβάνει μόνο το σύνολο των γνωστικών εφοδίων που αποκομίζει το άτομο από τη διαδικασία, αλλά και το σύνολο των κοινωνικών και ψυχολογικών δεξιοτήτων που κατακτά. Η διεθνής νομοθεσία προστατεύει το δικαίωμα όλων των παιδιών να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, ως ένα από τα πολυτιμότερα και θεμελιώδη προνόμια, τα οποία πρέπει να απολαμβάνει το παιδί από μικρή ηλικία.

Η πρόσβαση των ανήλικων προσφύγων στην εκπαίδευση, προστατεύεται από διεθνείς συμβάσεις και εποπτεύεται από Διεθνείς επιτροπές, με τρόπο που καταδεικνύει τη σπουδαιότητα του εγχειρήματος. Το δικαίωμα της πρόσβασης τους στην εκπαίδευση φέρει πολυδιάστατες συνέπειες. Η ίδια, είναι δυνατόν να φροντίσει τα παιδιά πρόσφυγες, τα οποία σε νεαρή ηλικία εκτέθηκαν σε ιδιαίτερα απαιτητικές καταστάσεις, συνθήκες και ερεθίσματα. Μέσω των δράσεων και των δραστηριοτήτων που προωθούν την ένταξη τους στο νέο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, καθώς και την ενσωμάτωση τους με τον ντόπιο πληθυσμό, η εκπαίδευση είναι ικανή να απαλύνει το ‘’τραύμα’’ που συνοδεύει τα εν λόγω παιδιά.

Η σοβαρά κλονισμένη ψυχολογία των ανήλικων προσφύγων, η οποία έχει προσβληθεί από τις αποκρουστικές εικόνες του πολέμου και το βίαιο ξεριζωμό τους από την πατρίδα και τις οικογένειές τους, επίσης μπορεί να καλυτερεύσει μέσα από την εκπαιδευτική ένταξη. Όλα αυτά τα ερεθίσματα, των οποίων έχουν γίνει αποδέκτες, είναι δυνατόν να οδηγήσουν τον πληθυσμό σε ψυχολογική σύγχυση, η οποία μπορεί να εκφραστεί μέσω βίαιων συμπεριφορών, που είναι δυνατόν να επηρεάσουν το άτομο, αλλά και την κοινωνία ευρύτερα. Σύμφωνα με τον Sinclair, η πρόσβαση των προσφύγων στην εκπαίδευση είναι δυνατόν να μετριάσει τέτοιες συμπεριφορές (Sinclair, 2001). Ταυτόχρονα, μια ακόμα μακροπρόθεσμη, αλλά πολύ ουσιαστική συμβολή της εκπαίδευσης στον ανήλικο προσφυγικό πληθυσμό, θα μπορούσε να εκδηλωθεί με την εμφάνιση ευκαιριών στη ζωή κάθε πρόσφυγα, σχετικά με τη μελλοντική αναβίωση και ανασυγκρότηση των κοινωνιών που εγκατέλειψαν σήμερα, λόγω των συγκρούσεων που τις πλήττουν (Taylor & Sidhu, 2012).

Η σημασία της εκπαίδευσης περιλαμβάνει τα κομμάτια της αμοιβαίας κατανόησης, της αποδοχής και της ομαλής ένταξης. Φυσικά σε πρακτικό επίπεδο, λειτουργεί καθοριστικά

στην ταχύτερη εκμάθηση της γλώσσας, της εκάστοτε χώρας υποδοχής, που συμβάλει στην εξέλιξή τους, στην ανάπτυξη των σχέσεων, των γνώσεων και της γεφύρωσης των πολιτιστικών κενών (Rudiger & Spencer, 2003). Η προετοιμασία του ανήλικου προσφυγικού πληθυσμού στην ομαλή ένταξη τους στα νέα κοινωνικά και πολιτικά δεδομένα, είναι δυνατόν να επιτευχθεί όπως είναι εμφανές, σημαντικά από την εισαγωγή του στο εκάστοτε εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο μακροπρόθεσμα θα λειτουργήσει ως αρωγός στην επίτευξη των στόχων του ατόμου αργότερα, μέσω της πανεπιστημιακής κατάρτισης και της ενσωμάτωσης στον εργασιακό χώρο. Παράλληλα, τα οφέλη της εκπαιδευτικής κατάρτισης των παιδιών, επεκτείνονται και σε επίπεδο οικογένειας, καθώς πολλές φορές τα τέκνα τους, είναι αυτά που βοηθούν στην ένταξη των γονιών τους και λειτουργούν συχνά ως δίαυλοι επικοινωνίας με τον ντόπιο πληθυσμό, ιδίως στις αρχές (Taylor & Sidhu, 2012).

Η διαχείριση της προσφυγικής κρίσης είναι αναμφίβολα μια από τις βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση και η κοινωνία της, λόγω του μεγέθους της, της ταχύτητας με την οποία εξελίσσεται και της πολυπλοκότητας των επιπτώσεών της. Αποτελεί μια ανθρωπιστική κρίση παγκόσμιας εμβέλειας, η οποία βρήκε την Ευρωπαϊκή Ένωση απροετοίμαστη στο σύνολό της. Το προσφυγικό φαινόμενο απαιτεί από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να προβούν σε επείγουσες και αποφασιστικές ενέργειες και να λάβουν μακροπρόθεσμα μέτρα με βάση τις ανάγκες, παράλληλα της κοινωνίας και του προσφυγικού πληθυσμού (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2015/2321).

Η πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την ένταξη και την ενσωμάτωση των προσφύγων στην αγορά εργασίας 2015/2321(INI), τονίζει τη συμβολή της εκπαίδευσης και τεκμηριώνει τη σχετική θέση του, έχοντας υπόψιν μεταξύ άλλων το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ελευθεριών και τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και του πρόσθετου Πρωτόκολλού της (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2015/2321). Το ψήφισμα τονίζει το ρόλο της δημόσιας εκπαίδευσης , της μη τυπικής, άτυπης και της διά βίου μάθησης, για την προώθηση της ενσωμάτωσης και της κοινωνικής ένταξης των προσφύγων, ενώ παράλληλα λειτουργεί ως μέσο της εξάλειψης του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και του εξτριμισμού.

Στο σημείο αυτό, υπογραμμίζεται ‘*’η ανάγκη να εξασφαλιστεί η πολιτιστική και γλωσσική διαμεσολάβηση, ενόσω οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο αναπτύσσουν τις γνώσεις τους για τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και τις πολιτιστικές και κοινωνικές αξίες’’*, ενώ *‘’επιμένει στην ανάγκη τα κράτη μέλη να διευκολύνουν την εγγραφή των μαθητών προσφύγων σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, και ζητεί να καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες για την αποτελεσματική κατανομή και τοποθέτησή τους στα εθνικά σχολικά συστήματα’’* (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2015/2321).

Τελικώς, αντίθετα σε όλα όσα παρακινεί η ΕΕ τα κράτη μέλη της και θεσμοθετεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, βρίσκει τα αποτελέσματα η έκθεση της UNESCO το 2018. Η έκθεση υπογραμμίζει τα συνεχόμενα εμπόδια, μεταξύ αυτών, την κράτηση των παιδιών προσφύγων, όσο εκκρεμεί η επεξεργασία του αιτήματος ασύλου τους, τη συγκέντρωση προσφύγων σε απομακρυσμένους καταυλισμούς, την έλλειψη χρηματοδότησης, τη στέρηση της διαβίωσης σε γειτονιές, τις ιδιαίτερες ανάγκες που έχουν πολλά παιδιά πρόσφυγες και φυσικά τις γλωσσικές δυσκολίες. Επί πρόσθετα, τα ευρήματα της Υ.Α. σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων παρουσιάζουν μια παρομοίως ανησυχητική εικόνα. Στην έκθεση που δημοσιεύθηκε στα τέλη του Αυγούστου του 2018, με τίτλο ‘’Η εκπαίδευση των προσφύγων σε κρίση’’, όπου η Ύ.Α. αναφέρει ότι λιγότερα από τα δύο τρίτα των παιδιών προσφύγων, είναι σε θέση να φοιτήσουν στο δημοτικό σχολείο, κάτω από το ένα τέταρτο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και μετά βίας ένας στους εκατό στην ανώτερη εκπαίδευση (UNHCR, 2018ζ).

Συνοπτικά και σύμφωνα με το Council of Europe Strategy for the Rights of the Child, τα παιδιά πρόσφυγες αποτελούν μια από τις πιο ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, η οποία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προβλήματα περιορισμένης πρόσβασης στους τομείς τόσο της εκπαίδευσης, όσο της δικαιοσύνης, της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών. Η εκπαίδευση αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ παρέχει τα πνευματικά εργαλεία για τη διαμόρφωση του μέλλοντος των χωρών τους ή και των χωρών υποδοχής τους. Μέσω της εκπαίδευσης καταπολεμάται η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση. Ο ρόλος της εκπαίδευσης συμβάλει στην αποκατάσταση και διατήρηση της ειρήνης, στην ισότιμη μεταχείριση χωρίς κοινωνικές διακρίσεις, στην ισότητα των γυναικών, στην πρόληψη της τρομοκρατίας και της

θρησκευτικής μισαλλοδοξίας και δημιουργεί σταθερές κοινωνίες δικαιοσύνης (Καργιώτη, 2018).

3.6 Η συμβολή των ΜΚΟ στην εκπαίδευση των προσφύγων

Ο ρόλος των ΜΚΟ διαδραματίζει διαχρονικά καθοριστικό ρόλο και ασκεί έντονη επιρροή μέσα στον κοινωνικό βίο. Οι ΜΚΟ κλήθηκαν από την αρχή της προσφυγικής κρίσης το 2015, να διαφυλάξουν τις κοινωνικές ισορροπίες καθημερινά και να παρέμβουν όπου αυτό ήταν απαραίτητο. Καλούνται να συνεργάζονται με κυβερνήσεις και πολυμερή θεσμικά όργανα, εξασφαλίζοντας χρηματοδοτήσεις που τους είναι απαραίτητες για την υλοποίηση των προγραμμάτων και των σχεδιασμών τους. Οι ΜΚΟ, ως δίκτυα πληροφοριών επιδρούν σημαντικά στην εκπαίδευση προωθώντας ‘’βέλτιστες πρακτικές’’, που προασπίζονται τη ανεμπόδιστη παροχή της εκπαίδευσης, ως κύρια υποχρέωση κάθε χώρας να διασφαλίσει την ασφαλή συμμετοχή όλων των ανηλίκων σε αυτή (Γκάτση, 2015).

Ο ρόλος των ΜΚΟ στο τεράστιο κοινωνικό ζήτημα ‘’εκπαίδευση προσφύγων’’, που προβλημάτισε και προβληματίζει ακόμα τον κρατικό μηχανισμό ήταν και είναι πρωταγωνιστικός την τελευταία πενταετία. Μεγάλο μέρος του προσφυγικού πληθυσμού είναι ανήλικοι πρόσφυγες, ως εκ τούτου ο σχεδιασμός και η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα παιδιά πρόσφυγες, με ένα συμπεριληπτικό τρόπο, ήταν αναγκαίος. Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, καθώς και η κοινωνική ένταξη του πληθυσμού απαιτούνται ως απαραίτητα μέσα της ενσωμάτωσης των προσφύγων στη νέα πραγματικότητα.

Για παράδειγμα στο νησί της Λέρου, οι ΜΚΟ συνέβαλαν σημαντικά στη διεκδίκηση του κοινωνικού δικαιώματος, της εκπαίδευσης του ανήλικου προσφυγικού πληθυσμού . Η συνεισφορά τους στον κομμάτι της εκπαίδευσης των προσφύγων ήταν έντονη στο μικρό νησί, υπερασπιζόμενοι πως ‘*’το δικαίωμα στην εκπαίδευση και η απόλαυση αυτού, είναι από τα κυριότερα αυτοτελή δικαιώματα των παιδιών και χρήζουν της απόλυτης προστασίας από μέρους της κάθε χώρας’’*(Γκάτση, 2015).

4ο Κεφάλαιο: Μεθοδολογία της πρωτογενούς έρευνας

4.1 Περιγραφή ερευνητικής μεθόδου

Στην ποιοτική έρευνα τα ερωτήματα διατυπώνονται με βάση την κατάλληλη διερεύνηση, χωρίς να είναι αναγκαία η διατύπωση υποθέσεων για τον έλεγχο τους, όπως στην περίπτωση των εμπειρικών ερευνών (Mason, 2003). Όπως παρουσιάζεται, ο στόχος είναι η νοηματική συνοχή και συνέπεια των ερευνητικών ερωτημάτων με την προβληματική και το σκοπό της ερευνητικής μελέτης, σε συνάρτηση και με τα ευρήματα από προηγούμενες μελέτες (Mason, 2003). Σύμφωνα με τα ευρήματα, της βιβλιογραφικής ανασκόπησης της δευτερογενούς έρευνας, σχετικά με τη διεθνή και εγχώρια νομοθεσία, που προστατεύει το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης των προσφύγων στην τυπική εκπαίδευση, και μαθαίνοντας τα κωλύματα που υπάρχουν, αποφασίστηκε να δοθεί το βήμα σε ανθρώπους του πεδίου.

Στο πλαίσιο της πρωτογενούς έρευνας, πραγματοποιήθηκαν δομημένη συνέντευξη με την υπεύθυνη ΣΕΠ, συνεργάτη του ΥΠΠΕΘ, ολιγόλεπτες τηλεφωνικές συνεντεύξεις, με επαγγελματίες στην εκπαίδευση προσφύγων στη Λέρο, καθώς και ερωτηματολόγια προς μαθητές και γονείς μαθητών προσφύγων. Οι τελευταίοι αποτελούν εξυπηρετούμενο πληθυσμό του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης για ανήλικους πρόσφυγες. Στόχος ήταν οι ίδιοι να μιλήσουν για το κέντρο εκπαίδευσης, που λειτουργεί από ελληνική ΜΚΟ, και για το πως αντιλαμβάνονται τη συμβολή αυτής της παροχής, εφόσον δεν έχουν ακόμα καταφέρει να εισαχθούν τα παιδιά τους στο εθνικό σύστημα εκπαίδευσης. Παράλληλα στο πλαίσιο της πρωτογενούς έρευνας δημιουργήθηκαν εξίσου ερωτηματολόγια, τα οποία απευθύνονταν προς τον αντίστοιχο ντόπιο πληθυσμό, μαθητών και γονέων. Παρά την προεργασία, δε λάβαμε αντιπροσωπευτικό δείγμα, λόγω των υγειονομικών περιορισμών, που δεν επέτρεψαν τις προγραμματισμένες δια ζώσης συναντήσεις με τους συμμετέχοντες, το Δεκέμβριο του 2020.

Άλλωστε, η χρήση των προσωπικών βιωμάτων και πεποιθήσεων των εμπλεκόμενων, προσφέρει μια διαφορετική προοπτική για τις εμπειρίες που βιώνουν, καθώς βρίσκονται μεταξύ δύο κουλτούρων (Hickey, 2005). Γενικότερα, είναι σημαντικό να αποτυπώνονται οι

απόψεις των ίδιων σχετικά με τις εμπειρίες τους και τις ανάγκες τους, έτσι ώστε σε επόμενο στάδιο να γίνουν προσπάθειες για την ικανοποίηση αυτών (Hek, 2005). Με αυτόν τον τρόπο διατυπώνεται η πραγματική διάσταση, αν χαίρουν δηλαδή του δικαιώματος της δημόσιας εκπαίδευσης και πόσο η συμβολή του έργου της ΜΚΟ καλύπτει αυτήν την ανάγκη. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει τη συμβολή των ΜΚΟ στην κάλυψη και διεκδίκηση του δικαιώματος της εκπαίδευσης για τους ανήλικους πρόσφυγες.

Βασικό χαρακτηριστικό της έρευνάς μας αποτελεί η χρήση μεθόδων ανάλυσης των δεδομένων, με στόχο την ολιστική κάλυψη του κοινωνικού φαινομένου, καθώς η κοινωνική πραγματικότητα συνίσταται από ευμετάβλητες νοηματικές ορίζουσες και όχι κανονικοποιημένα, αντικειμενικά εξωτερικά γεγονότα (Cohen & Manion, 2008).

Η ποιοτική προσέγγιση παράλληλα, χαρακτηρίζεται από τα οφέλη της ευελιξίας και της προσαρμοστικότητας των μεθόδων της, σύμφωνα με αντίστοιχο περιβάλλον. Ο διερευνητικός της χαρακτήρας δεν επιτρέπει την ολοκλήρωση του σχεδιασμού πριν την έναρξη της έρευνας. Όπως και στην παρούσα έρευνα, ο σχεδιασμός διαμορφωνόταν, ανάλογα με τις παρούσες συνθήκες. Απώτερος σκοπός ήταν η μεγαλύτερη δυνατή εξασφάλιση της αντικειμενικότητας, για αυτό εστιάσαμε μέσω των ερευνητικών εργαλείων στα οφέλη της συμπερίληψης. Η ποιοτική έρευνα απαντάει σε ερευνητικά ερωτήματα και όχι σε υποθέσεις, καθώς η ερωτηματική μορφή συμβάλλει στο σχεδιασμό μιας μελέτης με εστίαση σε ένα κεντρικό με ευελιξία περαιτέρω επέκτασης (Ιωσηφίδης, 2008).

4.2 Τρόπος επιλογής δείγματος

Σύμφωνα με τις ανεξάντλητες πηγές, ο ερευνητής επιλέγει μία μικρότερη ομάδα ατόμων, έτσι η παραγωγή δεδομένων να γίνεται με βάση ένα δείγμα του ευρύτερου πληθυσμού (Mason, 2003). Εν συνεχεία, ο ερευνητής επιδιώκει να γενικεύσει, προσπαθώντας το δείγμα του να είναι αντιπροσωπευτικό (Κατσίλλης, 2008).

Καθώς η ποιοτική έρευνα έχει ως στόχο την εις βάθος εστίαση αναφορικά με μικρά δείγματα, συνήθως επιλέγεται η λογική της σκόπιμης δειγματοληψίας, με στόχο τη συλλογή πληθώρας πληροφοριών που θα εξυπηρετήσουν τα χαρακτηριστικά της ερευνητικής διαδικασίας. Με αυτόν τον τρόπο, προκύπτει ο όρος σκόπιμο δείγμα

(Ιωσηφίδης, 2008, Patton, 1990). Πάρα ταύτα η διεξαγωγή της μελέτης πραγματοποιήθηκε με το είδος της δειγματοληψίας, που ορίζεται ως ‘’βολική’’ ή ‘’συμπτωματική’’, η οποία επιτρέπει την επιλογή ατόμων, ανέξοδα και με εύκολη πρόσβαση, ενώ τα υποκείμενα θα πρωταγωνιστούν στην εξέλιξη της έρευνας.

Για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων και των τηλεφωνικών συναντήσεων, επιλέξαμε επαγγελματίες του χώρου, οι οποίοι γνωρίζουν σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, τις αδυναμίες του συστήματος, αλλά και τις δυνατότητες των προσφυγικών εκπαιδευτικών δομών, που εδρεύουν στη Λέρο.

Με βάση τη μελέτη του ερευνητικού ερωτήματος, εστιάσαμε στη διαδικασία των εγγραφών των ανήλικων προσφύγων στο δημόσιο σύστημα, καθώς και τη συμβολή της δράσης των ΜΚΟ στον τομέα αυτό. Επιλέχτηκε η περίπτωση της Λέρου, καθώς πρόκειται για ένα νησί υποδοχής προσφύγων. Στη Λέρο λειτουργεί Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης, από την ελληνική ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ και αποδείχτηκε εξαιρετικά ενδιαφέρον, να δώσουμε την ευκαιρία στους ίδιους τους πρόσφυγες να μας μιλήσουν για τη συμβολή του έργου. Το δείγμα επιλέχτηκε σύμφωνα με το στάτους των συμμετεχόντων, αν δηλαδή είναι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, χωρίς να σημαίνει ότι συνιστούν απόλυτα αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού. Επιλέξαμε μαθητές ηλικίας δημοτικού, αλλά και γυμνασίου-λυκείου προκειμένου να καλύψουμε το ηλικιακό φάσμα, αλλά και γονείς με προηγούμενη εκπαίδευση, αλλά και χωρίς καμία εκπαίδευση.

4.3 Συνολικός αριθμός δείγματος

Τις περισσότερες φορές το δείγμα σε μία ποιοτική έρευνα είναι αρκετά περιορισμένο, χωρίς να προκύπτουν αμφιβολίες εγκυρότητας καθώς η ίδια συνδέεται με τι επιλεγμένες περιπτώσεις και τις ικανότητες του ερευνητή. Σκοπός είναι η ποιότητα και όχι η ποσότητα των πληροφοριών. (Lincoln και Cuba, 1985). Με βάση αυτού, αλλά και εξαιτίας των δυσκολιών που αντιμετωπίστηκαν εξαιτίας των υγειονομικών περιορισμών, αλλά και την απαραίτητη συνθήκη της παρουσίας διερμηνέα, εξασφαλίστηκε ο μέγιστος αριθμός μονάδων, προκειμένου να διευκολυνθεί η διεξαγωγή της έρευνας, βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων και της προϋπάρχουσας βιβλιογραφίας. Έτσι το δείγμα της έρευνας διαμορφώθηκε σε 8 μαθητές του κέντρου ηλικίας από 6 έως 17 ετών και σε 8 γονείς των

μαθητών του εκπαιδευτικού κέντρου LEDU στη Λέρο. Η διεξαγωγή της διαδικασίας πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2020 και σταμάτησε σε αυτό το πλήθος του δείγματος, λόγω της ανακοίνωσης των περιοριστικών μέτρων. Η αρχική συνεννόηση έγινε με τον κεντρικό συντονιστή των Κέντρων Εκπαίδευσης της ελληνικής ΜΚΟ, ο οποίος αφού ενημερώθηκε για τους στόχους της μελέτης έδωσε την απαραίτητη άδεια. Στη συνέχεια, δεδομένου ότι τα παιδιά ήταν ανήλικα, προσεγγίστηκαν πρωτίστως οι γονείς τους, προκειμένου να δοθεί η συγκατάθεσή τους και έπειτα ερωτήθηκαν τα ίδια τα παιδιά για το αν θέλουν να απαντήσουν στα ερωτηματολόγια. Όλοι οι μαθητές και οι γονείς αποδέχτηκαν την πρόταση με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Βέβαια, για λόγους δεοντολογίας δεν αναφέρεται κανένα από τα ονόματα των παιδιών και των γονέων τους.

Πίνακας 6: Δείγμα πρωτογενούς έρευνας-Συμμετέχοντες στα ερωτηματολόγια

8 μαθητές-πρόσφυγες στο LEDU	8 γονείς μαθητών-προσφύγων του LEDU

Οι ποιοτικές έρευνες, όπου το δείγμα είναι συχνά περιορισμένο (Cohen, Manion & Morisson, 2000), επιτρέπουν μια προσωπική επαφή μεταξύ του ερευνητή και του συμμετέχοντα, με αποτέλεσμα να θεωρούνται πιο κατάλληλες για ευάλωτους πληθυσμούς, όπως οι πρόσφυγες. Μέσα από τα ερωτηματολόγια με κλειστού και ανοιχτού τύπους ερωτήσεων ελαχιστοποιήθηκε η μεροληψία. Οι ερωτήσεις διατυπώθηκαν με σαφή και απλό τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται ο μέγιστος δυνατός βαθμός κατανόησης και ο μικρότερος δυνατός βαθμός παρανόησης (Ιωσηφίδης, 2008). Λόγω του γλωσσικού χάσματος και της διευκόλυνσης της διαμεσολάβησης, οι ερωτήσεις ήταν λίγες και σύντομες, προκειμένου να μην υπάρξει δυσκολία για τους ανηλίκους. Ταυτόχρονα κατά τη διαδικασία της δομημένης συνέντευξης, που παραχωρήθηκε από τη Συντονίστρια εκπαίδευσης δεν υπήρξαν περιθώρια μεροληψίας, σύμφωνα με την διατύπωση των ερωτήσεων, αλλά και από τη σαφήνεια των ίδιων των απαντήσεων.

4.4 Διαδικασία συλλογής δείγματος

Ως μέσα συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν 3 εργαλεία, η δομημένη συνέντευξη από τη ΣΕΠ Λέρου, οι τηλεφωνικές συνεντεύξεις-συζητήσεις, από επαγγελματίες δομών παροχής εκπαίδευσης, αλλά και τα ερωτηματολόγια μεικτών ερωτήσεων προς τους

μαθητές και τους γονείς των μαθητών του εκπαιδευτικού κέντρου. Το κάθε μέσο επιλέχθηκε σύμφωνα με τις δυνατότητες του εκάστοτε πλαισίου.

Η υπεύθυνη ΣΕΠ, είχε τη δυνατότητα να μας παραχωρήσει μία συνέντευξη χωρίς να την περιορίζει ο χρόνος και το μέρος. Φυσικά, και η κοινή γλώσσα διευκόλυνε την ομαλή συνεργασία και τον αυθορμητισμό των απαντήσεων. Η δομημένη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 2020, στην οικία της συντονίστριας, με την τήρηση όλων των υγειονομικών μέτρων προστασίας και χωρίς κάποιο χρονικό περιορισμό, ενώ διήρκησε 1 ώρα. Η συνέντευξη επιλέχθηκε ως εργαλείο συλλογής των δεδομένων έναντι του ερωτηματολογίου, καθώς θεωρήθηκε το πλέον αξιόπιστο μέσο, όταν στόχος είναι η διερεύνηση και η μεγαλύτερη εμβάθυνση στην προσωπική αφήγηση της ερωτώμενης (Robson, 2007).

Η συνέντευξη ακολούθησε κάποια βασικά στάδια: 1) τη συγκέντρωση κάποιων αριθμητικών δεδομένων, 2) την πορεία της διαδικασίας των εγγραφών, και 3) τις συνεργασίες της ΣΕΠ για τη διεξαγωγή του έργου της. Αυτή η συνεργασία, σύμφωνα και με τη βιβλιογραφική επισκόπηση, μας έκανε να γνωρίσουμε στις πραγματικές διαστάσεις τα προβλήματα, που προκαλούν μεγάλα ποσοστά απόκλισης προσφύγων από την τυπική εκπαίδευση.

Οι τηλεφωνικές συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, με υπεύθυνους προσφυγικών δομών, που παρέχουν εκπαιδευτικά προγράμματα, πραγματοποιήθηκαν το Νοέμβριου του 2020. Οι τηλεφωνικές συναντήσεις, είχαν μορφή συζητήσεων, προκειμένου να συλλέξουμε δεδομένα, για τις δομές, οι οποίες δεν προσφέρονται στο διαδίκτυο, σχετικά με το έργο και τη στοχοθεσία των δομών.

Από τη άλλη, μέσα από τα ερωτηματολόγια συλλέχτηκαν δεδομένα, με απαντήσεις σε μία σειρά δομημένων ερωτήσεων. Χρησιμοποιήθηκαν στα πλαίσια μιας ερευνητικής στρατηγικής, προκειμένου να συλλεχθούν δεδομένα για απόψεις και εμπειρίες της καθημερινότητας. Μολονότι υπάρχουν διάφοροι ορισμοί, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει τεχνικές συλλογής δεδομένων, όπου κάθε ερωτώμενος απαντά, με προκαθορισμένη σειρά, στον ίδιο σύνολο ερωτήσεων (Παρασκευόπουλος, 1999).

Τα ερωτηματολόγια χρειάστηκαν ένα λογικό χρονικό διάστημα για να συμπληρωθούν. Κάθε παιδί, με τη βοήθεια διερμηνέα, χρειάστηκε κατά μέσο όρο 15 λεπτά για να απαντήσει στις ερωτήσεις, ενώ οι γονείς χρειάστηκαν κατά μέσο όρο 25 λεπτά. Ο τόπος διεξαγωγής ήταν το κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης στη Λέρο, όταν τα μαθήματα για τους νεαρούς μαθητές διεξάγονταν ακόμα δια ζώσης.

Η δομή και το περιεχόμενο των ερωτηματολογίων, ήταν αρκετά απλά, προκειμένου να είναι όσο το δυνατόν ευκολότερα στη διερμηνεία, αλλά και την κατανόηση τους. Η παράδοση και η συλλογή των ερωτηματολογίων έγιναν το Νοέμβριο του 2020, επί τόπου και δια ζώσης, με τη βοήθεια του επαγγελματία διερμηνέα του κέντρου. Μαθητές και γονείς ένιωσαν την οικειότητα να απαντήσουν στις ερωτήσεις παρουσία και με τη βοήθεια του διερμηνέα του κέντρου, καθώς αποτελεί ένα γνώριμο πρόσωπο εμπιστοσύνης. Παράλληλα έδειξαν να ενδιαφέρονται ιδιαιτέρως να ανταποκριθούν στις απαντήσεις των ερωτηματολογίων, καθώς η εκπαίδευση των ανηλίκων είναι ένα θέμα που τους απασχολεί καθημερινά.

Τα ερωτηματολόγια και για τους δύο πληθυσμούς ακολούθησαν ένα βασικό σκελετό: 1) βασικά προσωπικά στοιχεία, 2) η γνωριμία και η αξιολόγηση του κέντρου μη τυπικής εκπαίδευσης και 3) η σημασία της εκπαίδευσης και οι δυσκολίες εισαγωγής σε αυτήν.

Τα δεδομένα που γεννήθηκαν μέσα από τα δύο αυτά εργαλεία, αποδείχτηκαν καθοριστικής σημασίας για την απόδειξη και την ολοκλήρωση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Παράλληλα, η άδεια που μας δόθηκε από την ΑΡΣΙΣ, να χρησιμοποιήσουμε κάποια αριθμητικά στοιχεία του εκπαιδευτικού κέντρου, σχετικά με το πλήθος των εγγραφών, θα μας βοηθήσει να συγκρίνουμε με αυτά του πλήθους των εγγραφών στην τυπική μάθηση. Η συλλογή των αριθμητικών δεδομένων, ήταν ένα ιδιαίτερα σημαντικό κομμάτι της έρευνας, το οποίο καταλήγει να πιστοποιεί τόσο τη βιβλιογραφία, αλλά και τα ίδια τα λεγόμενα των ερωτηθέντων.

5ο Κεφάλαιο: Η μελέτη της περίπτωσης της Λέρου

5.1 Οι ΜΚΟ στην εκπαίδευση των προσφύγων στη Λέρο

Στο νησί της Λέρου, από το 2015 και έπειτα, που ξεκίνησαν οι πρώτες πολυάριθμες ροές προσφύγων, εμφανίστηκαν δεκάδες ΜΚΟ για την κάλυψη των βασικών αναγκών των προσφύγων. Το 2015, το ενδιαφέρον των ΜΚΟ ήταν εστιασμένο στην κάλυψη υγειονομικών αναγκών, ένδυσης και σίτισης. Από το 2016 και έπειτα παρουσιάστηκαν τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης, εστιασμένα στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του προσφυγικού πληθυσμού. Το έργο των οργανώσεων διέφερε ως προς το σχέδιο υλοποίησής τους, παρά τον κοινό στόχο. Οι οργανώσεις που εστίασαν στην εκπαίδευση των προσφύγων είναι η Save the Children, η ECHO 100+, η Ζεύξις και η ΑΡΣΙΣ.

SAVE THE CHILDREN

Η Save the Children ιδρύθηκε στο Λονδίνο το 1919 και είναι ένας παγκόσμιος οργανισμός μελών, που αποτελείται από τη Save the Children International και 29 εθνικά μέλη. Η οργάνωση τάσσεται κατά και δραστηριοποιείται σε διάφορους τομείς που αφορούν την παιδική προστασία, κυρίως με στόχο την αντιμετώπιση της φτώχιας, της βίας, των ασθενειών και της πείνας. Ανάμεσα στα άλλα βασικά δικαιώματα που καταπατώνται είναι η απαγόρευση της εκπαίδευσης για εκατομμύρια παιδιά ανά τον κόσμο. Η οργάνωση υποστηρίζει τα δικαιώματα των παιδιών παγκοσμίως , θέτοντας σε προτεραιότητα τις πιο ευάλωτες ομάδες αυτών, όπως τα παιδιά πρόσφυγες. Με 25.000 εξειδικευμένο προσωπικό σε 117 χώρες, ανταποκρίνονται σε μεγάλες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, παρέχουν καινοτόμα αναπτυξιακά προγράμματα και διασφαλίζουν ότι *''οι φωνές των παιδιών ακούγονται μέσω της εκστρατείας τους για να χτίσουμε ένα καλύτερο μέλλον για και με τα παιδιά''* (Save the Children-Learning).

Η Save the Children είναι μία οργάνωση που εστιάζει σημαντικά το ενδιαφέρον της στο κομμάτι της εκπαίδευσης των παιδιών, με στόχο την υποστήριξη και τη φροντίδα που χρειάζονται πριν ξεκινήσουν να φοιτούν σε κρατικά σχολεία, έχοντας κατακτήσει τις δεξιότητες της γραφής και της ανάγνωσης. Η οργάνωση εργάζεται με σκοπό να

διασφαλίσει πως τα σχολεία θα είναι μέρη ασφαλή για όλα τα παιδιά, αναγνωρίζοντας πως τα πρώτα χρόνια ενός παιδιού είναι ζωτικής σημασίας για την οικοδόμηση θεμελίων για μια ζωή μάθησης (Save the Children-Learning). Η συνεργασίες με τις κοινότητες είναι καθοριστικές για να δημιουργηθούν ασφαλή και ενθαρρυντικά προσχολικά περιβάλλοντα, εμπλέκοντας και τις οικογένειες στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παράλληλα συνεργάζεται και με εθνικές και τοπικές κυβερνήσεις για να καταφέρουν να εξασφαλίσουν την πρόσβαση των ανηλίκων στην εκπαίδευση, με ηχηρή παρουσία ιδιαίτερα σε περιόδους συγκρούσεων και βίαιης μετακίνησης των παιδιών, ώστε τα παιδιά να μη χάσουν ή διακόψουν νωρίτερα τη φοίτησή τους (Save the Children-Learning).

SAVE THE CHILDREN – LEDU (Leros Education)

(Πληροφορίες από τηλεφωνική συζήτηση, με την πρώην συντονίστρια του Κέντρου Άτυπης Εκπαίδευσης της Save the Children, Μοσχονά Άννυ)

Η οργάνωση ίδρυσε στο νησί της Λέρου το Νοέμβριο του 2016, το Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης LEDU (Leros Education) για παιδιά και νέους πρόσφυγες, από 6 έως 18 ετών. Η χρηματοδότηση του Κέντρου προερχόταν από τη Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και την Ευρωπαϊκή ένωση. Το project στηρίχτηκε στην προηγούμενη εμπειρία της οργάνωσης στην υποστήριξη των προσφύγων, με στόχο την ενσωμάτωση των παιδιών στη νέα πραγματικότητα, τη διαχείριση υποθέσεων, τη φροντίδα ασυνόδευτων ανηλίκων, την άτυπη εκπαίδευση και τα Mother Baby Areas (Μοσχονά, 2020). Ο στόχος του Κέντρου ήταν εξ αρχής η προστασία και η φροντίδα των ευάλωτων ανήλικων προσφύγων και των οικογενειών τους, αλλά και υποστήριξη της ευάλωτης ομάδας των ασυνόδευτων και υπό συνοδεία ανηλίκων, με ανθρωπιστικό και πολιτικό λόγο στην αναγνώριση και προτεραιοποίηση της προστασίας του παιδιού (Μοσχονά, 2020).

Εκπαιδευτικά το κέντρο παρείχε καθημερινά μαθήματα στον ανήλικο προσφυγικό πληθυσμό της Λέρου, που διέμεναν στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης του νησιού. Εξειδικευμένο εκπαιδευτικό προσωπικό, σε συνεργασία με εθελοντές εκπαιδευτικούς αιτούντες άσυλο, διεξήγαγαν καθημερινά μαθήματα αγγλικών, ελληνικών, μαθηματικών, γεωγραφίας και ηλεκτρονικών υπολογιστών. Το εκπαιδευτικό προσωπικό της Save the Children απαρτιζόταν από 5 εκπαιδευτικούς, οι οποίοι υποστηρίζονταν από 2 αραβόφωνους διαπολιτισμικούς μεσολαβητές. Στόχος του κέντρου ήταν η ενίσχυση του

νεαρού πληθυσμού, προκειμένου να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του κρατικού εκπαιδευτικού συστήματος, μέχρι να εγγραφούν στα δημόσια σχολεία (Ert International, 2016). Μάλιστα, η συντονίστρια του Κέντρου, η οποία την περίοδο εκείνη αναλάμβανε τις εγγραφές των μαθητών στα δημόσια σχολεία, κατάφερε να εγγράψει 30 μαθητές σε δημοτικά σχολεία και 34 μαθητές σε Γυμνάσια και Λύκεια του νησιού, κατά τη διάρκεια του έτους 2016-2017 (Μοσχονά, 2020).

Το κέντρο είχε χωρητικότητα έως 170 μαθητές, ενώ εβδομαδιαία υποδέχονταν κατά μέσο όρο 150 μαθητές, αριθμός που αντιπροσώπευε σχεδόν το 85% του πληθυσμού προσφύγων και μεταναστών, σχολικής ηλικίας που διέμενε στο νησί, τον Απρίλιο του 2017. Οι μαθητές προέρχονταν από τη Συρία, το Ιράκ, την Παλαιστίνη, το Αφγανιστάν και σπανιότερα από την Ερυθραία, το Πακιστάν και το Ιράν (Save the Children-video, 2017). Σύμφωνα με δηλώσεις μαθήτριας του Κέντρου, το LEDU δεν ήταν μόνο ένας χώρος στον οποίο μάθαινε, αλλά και ‘*’ένας χώρος που έχω τα δικαιώματά μου και νιώθω ελεύθερη’’* (Save the Children-video, 2017). Το LEDU σταμάτησε να λειτουργεί, υπό την αιγίδα της Save the Children, το Δεκέμβριο του 2017.

ECHO 100 PLUS

Το Echo100Plus είναι ένα εγγεγραμμένο αυστριακό φιλανθρωπικό ίδρυμα, το οποίο ιδρύθηκε το 2012 από μια ομάδα φίλων, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν Αυστριακοί, με ισχυρούς δεσμούς με την Ελλάδα, οι οποίοι μετακινήθηκαν να αναλάβουν δράση όταν έγινε εμφανής η κλίμακα και η ένταση της αυξανόμενης οικονομικής και κοινωνικής κρίσης. Το Echo100Plus λειτουργεί ως γέφυρα μεταξύ ΜΚΟ και ιδιωτικών πρωτοβουλιών στην Ελλάδα και του ομολόγου τους στο εξωτερικό, με κοινό στόχο να υποστηρίξει την Ελλάδα σε αυτούς τους δύσκολους καιρούς (ECHO 100+, Official Page).

Από τον Ιούλιο του 2017 το ECHO100PLUS είναι επίσης εγγεγραμμένο ως ελληνική μη κερδοσκοπική εταιρεία και από τον Ιούλιο του 2019 εγγράφεται στο Ελληνικό Υπουργείο Μετανάστευσης, το οποίο τους παρέχει όλα τα νομικά προσόντα για να λειτουργήσουν σε όλα τα ελληνικά Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης προσφύγων (ECHO 100+, Official Page).

Η προσφυγική κρίση έπληξε την Ελλάδα, ενώ βρισκόταν ήδη σε μία κρίσιμη κατάσταση οικονομικής ύφεσης, καθιστώντας το κράτος ανέτοιμο να ανταποκριθεί και σε άλλες

απαιτήσεις. Η ECHO 100 Plus, αναγνώρισε την ανάγκη των χιλιάδων ατόμων που εγκατέλειψαν τι πατρίδες τους και βρέθηκαν στα ελληνικά παράλια, λόγω των πολεμικών συρράξεων, του κοινωνικού και θρησκευτικού αποκλεισμού και της οικονομικής ανέχειας, να αναζητήσουν ένα καλύτερο και ασφαλέστερο μέλλον και περιβάλλον, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μία κατάσταση εκτάκτου ανάγκης και για τον ίδιο το μετακινούμενο πληθυσμό, όσο και για τον ντόπιο πληθυσμό. Η οργάνωση ακολούθησε το παράδειγμα των ελληνικών ΜΚΟ που ανέλαβαν την πρωτοβουλία ανθρωπιστικών ενεργειών και προγραμμάτων, με στόχο τη συμπερίληψη των προσφύγων και την αντιμετώπιση των επειγουσών αναγκών τους σε επίπεδο ένδυσης, υγειονομικής φροντίδας και εκπαιδευτικής μέριμνας.

ECHO 100 PLUS – THE HUB

(Πληροφορίες από συνέντευξη ανοιχτού τύπου, με την εκπαιδευτικό του Κέντρου The Hub, Τετράδη Μαρία)

Το Δεκέμβριο του 2016 η οργάνωση ξεκίνησε ένα πιλοτικό έργο, το ECHO-HUB στη Λέρο. Το κέντρο αποτελεί έναν φιλικό και ασφαλή χώρο, όπου οι πρόσφυγες διαμένοντες στο ΚΥΤ και στις λοιπές εγκαταστάσεις στέγασης του νησιού, μπορούν να υποστηριχτούν εκπαιδευτικά και ψυχαγωγικά (ECHO 100+, 2016). Το HUB χρηματοδοτείται κυρίως από ιδιώτες, αλλά και από καμπάνιες που συλλέγουν χρήματα για τη διεξαγωγή του έργου, το οποίο υποστηρίζεται σε μεγάλο μέρος του από εθελοντές, εκτός από τους επαγγελματίες που το υποστηρίζουν. Ο σχεδιασμός περιλαμβάνει και μέλη της τοπικής κοινότητας που επιθυμούν να εξασκήσουν δεξιότητες. Το ηλικιακό εύρος των εξυπηρετούμενων είναι κυρίως ενήλικοι, αλλά και έφηβοι ηλικίας 16 έως 18 ετών (Τετράδη, 2020).

Με την υποστήριξη του προσωπικού, των 4 μόνιμων εκπαιδευτικών και των εθελοντών (Τετράδη, 2020), το HUB προσφέρει ένα πλήρες πρόγραμμα υπηρεσιών καθώς και πρόσβαση σε επαγγελματικό εργαστήριο τεχνολογίας, μια μικρή βιβλιοθήκη και άλλο εκπαιδευτικό υλικό, σε μια προσπάθεια προετοιμασίας και υποστήριξης προσφύγων που αντιμετωπίζουν δύσκολες προκλήσεις μετανάστευσης και ένταξης. Το πρόγραμμα του έργου περιλαμβάνει μαθήματα Αγγλικών, Ελληνικών, Γαλλικών, Γερμανικών, Μουσικής, Κινηματογράφου και Άθλησης. Ο ανήλικος πληθυσμός, ηλικίας 16 έως 18 ετών, εξυπηρετείται από το κέντρο κυρίως από τα μαθήματα της Μουσικής και των γλωσσών

Γαλλικών και Γερμανικών, που δεν περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα του Εκπαιδευτικού Κέντρου ανήλικων προσφύγων του νησιού (Τετράδη, 2020). Παράλληλα, οι έφηβοι εξυπηρετούμενοι του Κέντρου παρακολουθούν τμήματα επαγγελματικού προσανατολισμού και συγγραφής βιογραφικών σημειωμάτων, συνδυαστικά με τις εκπαιδευτικές-ψυχαγωγικές δραστηριότητες που συμμετέχουν.

Οι πρόσφυγες έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες του HUB ως μαθητές και άλλοτε ως διδάσκοντες. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργείται ένα σταθεροποιητικό περιβάλλον για τον πληθυσμό, που οι αλλαγές τους έχουν κατακερματίσει, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ ταξιδευτών και ντόπιων. Η υποστήριξη που παρέχεται από το HUB, έχει επιφέρει σημαντικές εκπαιδευτικές κατακτήσεις και έχει υποστηρίξει συνολικά πάνω από 2000 άτομα. Συνολικά 131 μαθητές έχουν λάβει μέρος σε εξετάσεις Αγγλικών, κρατικής πιστοποίησης, ενώ το κέντρο κατάφερε μέσα από τη συνεργασία του με το Αμερικάνικο Πανεπιστήμιο Deree, να εξασφαλίσει 7 υποτροφίες σπουδών για 7 μαθητές του, το 2016 (Τετράδη, 2020).

Άλλη μία ιδιαίτερη κατάκτηση του HUB για τους μαθητές του, είναι η υποστήριξη τους για τα European Qualification Passports for Refugees (Τετράδη, 2020). Τα Ευρωπαϊκά Διαβατήρια Προσόντων για Πρόσφυγες είναι έγγραφα που παρέχουν αξιολόγηση των προσόντων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με βάση τα διαθέσιμα έγγραφα και τη δομημένη συνέντευξη. Παρουσιάζουν πληροφορίες σχετικά με την επαγγελματική εμπειρία και τη γλωσσική επάρκεια του αιτούντος, ενώ το έγγραφο παρέχει αξιόπιστες πληροφορίες για την ένταξη και την πορεία προς την απασχόληση και την είσοδο σε περαιτέρω σπουδές. Πρόκειται για ένα ειδικά αναπτυγμένο σύστημα αξιολόγησης για τους πρόσφυγες, ακόμη και για εκείνους που δεν μπορούν να τεκμηριώσουν πλήρως τα προσόντα τους (Τετράδη, 2020). Το έργο του HUB στη Λέρο έχει αποδειχτεί ιδιαιτέρως σημαντικό, καθώς έχει συμβάλει σημαντικά σε επίπεδο ενσωμάτωσης του πληθυσμού μέσω της εκπαιδευτικής κατάρτισης και της εύρεσης εργασίας για τον προσφυγικό πληθυσμό.

ZEUXIS

Η Zeuxis είναι ένας Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός, ο οποίος ιδρύθηκε το καλοκαίρι του 2018. Η ομάδα δηλώνει πως διαθέτει πείρα στη διαχείριση των κοινοτικών και άλλων προγραμμάτων, στην εφαρμογή πολιτικών και στην υλοποίηση έργων μέσα από επιτυχημένες και αποτελεσματικές συνεργασίες μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, του κράτους και των ΜΚΟ, διεθνών οργανισμών κλπ. (Ζεύξις, επίσημη ιστοσελίδα). Η ZEUXIS επικεντρώνεται σε δράσεις που έχουν στόχο έχουν την προστασία και στήριξη των ασυνόδευτων ανηλίκων και ιδίως των κοριτσιών, καθώς αυτοί είναι οι πλέον ευάλωτοι και οι πλέον ευπαθείς (Ζεύξις, επίσημη ιστοσελίδα). Σύμφωνα με το διαχειριστή του προγράμματος Νίκα Παναγιώτη ‘’*το όραμα της ΖΕΥΞΙΣ, είναι η καταπολέμηση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων, η ενίσχυση της πολυδεκτικότητας και η συνοχή της κοινωνίας, καθώς και η προαγωγή ενός ορθολογικού συστήματος ασύλου και διαχείρισης μεικτών μεταναστευτικών ροών με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, τις διεθνείς συνθήκες και την ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία’’* (Ζεύξις, επίσημη ιστοσελίδα).

ZEUXIS Safe Zone

(Πληροφορίες από συνέντευξη ανοιχτού τύπου, με το συντονιστή του Safe Zone, Κοσμόπουλο Θοδωρή)

Το πρόγραμμα Μέριμνα στη Λέρο, κλήθηκε να εξασφαλίσει προστασία παιδιών σε συνοριακά σημεία, περιλάμβανε την ολιστική κάλυψη των αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων στο νησί τη Λέρου. Ο σχεδιασμός της ασφαλούς περιοχής αφορούσε την παρουσία και δράση κοινωνικής και ψυχολογικής υποστήριξης, διερμηνείας και εκπαιδευτικής μέριμνας (Κοσμόπουλος, 2020). Η ομάδα είχε παρουσία στο ΚΥΤ Λέρου από τον Ιανουάριο του 2020 έως και το Σεπτέμβριο του 2020, όταν πλέον όλος ο ασυνόδευτος πληθυσμός μετακινήθηκε στην ενδοχώρα.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της οργάνωσης ήταν εξ ολοκλήρου σχεδιασμένο για την επιμόρφωση των ασυνόδευτων ανηλίκων, ωφελούμενων του προγράμματος. Η εκπαιδευτικός του safe zone, ήταν υπεύθυνη να διαμορφώνει και να σχεδιάζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και υλικό, σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες του πληθυσμού

που εξυπηρετούνταν. Καθημερινά διεξάγονταν μαθήματα Ελληνικών, Αγγλικών και Γερμανικών, διαφόρων επιπέδων (Κοσμόπουλος, 2020). Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα δρούσε σε πολλές περιπτώσεις συμπληρωματικά της φοίτησης των ασυνόδευτων, σε Εκπαιδευτικό Κέντρο για ανήλικους πρόσφυγες στο νησί.

Γενικότερα, η Ζεύξις στη Λέρο παρείχε προστασία και υποστήριξη στους ασυνόδευτους εφήβους πρόσφυγες που φιλοξενούνταν στο ΚΥΤ, με παραμονή προσωρινού χαρακτήρα. Η παρουσία της οργάνωσης εκτός της εκπαιδευτικής συμβολής αφορούσε το στόχο και τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών ώστε να αποφεύγεται η ιδρυματοποίηση ή η δημιουργία συνθηκών εγκλεισμού (Ζεύξις, 2020). Ο χαρακτήρας των δράσεων της οργάνωσης είχε τόσο εκπαιδευτικό όσο και ενταξιακό αντίκτυπο για την ευάλωτη ομάδα των ασυνόδευτων ανηλίκων του νησιού.

Το πρόγραμμα Μέριμνα - Εξασφάλιση προστασίας παιδιών σε ελληνικά συνοριακά σημεία**,** ξεκίνησε να λειτουργεί ασφαλής ζώνη (Safe zone) στο ΚΥΤ Λέρου για ασυνόδευτους ανηλίκους τον Ιανουάριο του 2020, σε συνεργασία με το ΔΟΜ (Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης) και με τη χρηματοδότηση του ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από το Νοέμβριο του 2020 η ΖΕΥΞΙΣ είναι επίσημος εταίρος του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης για την παροχή υπηρεσιών προστασίας και βοήθειας σε ασυνόδευτα παιδιά που φιλοξενούνται στην ασφαλή περιοχή του Κέντρου Υποδοχής & Ταυτοποίησης (Ζεύξις-Επίσημη Ιστοσελίδα).

ΑΡΣΙΣ

Η ΑΡΣΙΣ είναι κοινωνική μη κυβερνητική οργάνωση υποστήριξης νέων, που δραστηριοποιείται από το 1992 για την υποστήριξη και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Λειτουργεί με κέντρα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Κοζάνη και την Αλεξανδρούπολη, ενώ έχει αναπτύξει δραστηριότητες και σε πολλές άλλες πόλεις. Η ΑΡΣΙΣ οραματίζεται μία κοινωνία με ίσες ευκαιρίες για όλους τους νέους και σεβασμό στα δικαιώματα τους, όπως αυτά αναφέρονται στην ελληνική και διεθνή νομοθεσία, ιδίως τη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΑΡΣΙΣ-Επίσημη Ιστοσελίδα). Η ΑΡΣΙΣ ξεκίνησε ως πρωτοβουλία κοινωνικά ευαισθητοποιημένων επιστημόνων και

έπειτα αγκαλιάστηκε από ένα μεγάλο αριθμό πολιτών που θέλησαν να συμμετέχουν ενεργά στην άρση του αποκλεισμού και τη βελτίωση της κοινωνικής θέσης των νέων. Βασικός στόχος της οργάνωσης είναι να επιτελέσει το ρόλο ενός δραστήριου κοινωνικού εταίρου με λόγο και δράση στην ανάδειξη προβλημάτων που σχετίζονται με την καθημερινή ζωή και το μέλλον των νέων ατόμων, και έναν πόλο κοινωνικής συμμετοχής, με στόχο την παρέμβαση στα κακώς κείμενα (ΑΡΣΙΣ-Επίσημη Ιστοσελίδα).

Η ΑΡΣΙΣ δουλεύει κυρίως με νέους και νέες ηλικίας 15 έως 21 χρονών, και κατά περίπτωση με μικρότερα ή μεγαλύτερα πρόσωπα που βιώνουν συνθήκες ζωής που κλονίζουν την ομαλή προσωπική τους ανάπτυξη και την πρόσβαση τους στα κοινωνικά αγαθά. Συνθήκες, όπως η ανεπαρκής υποστήριξη από την οικογένεια, η παραμέληση, η κακοποίηση, η εκμετάλλευση, η απόρριψη από το εκπαιδευτικό σύστημα, η μετανάστευση, η προσφυγιά, η έλλειψη στέγης, η ανεργία, η σύγκρουση με το νόμο, η διαβίωση σε ιδρύματα ή σωφρονιστικά καταστήματα κ.α (ΑΡΣΙΣ-Επίσημη Ιστοσελίδα).

Από το 2016 και έπειτα, η ΑΡΣΙΣ είχε παρουσία στη νησιωτική Ελλάδα, και συμβολή στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης στα νησιά του Αιγαίου. Το πρόγραμμα φιλοξενίας ευάλωτων προσφύγων και μεταναστών ήταν ένα από τα σημαντικότερα και μεγαλύτερα έργα που ανέλαβε να εκπονήσει η οργάνωση στα 5 νησιά του Αιγαίου, Χίο, Σάμο, Λέρο, Κω και Ρόδο. Παρά το εστιασμένο ενδιαφέρον της ΑΡΣΙΣ στην προάσπιση των δικαιωμάτων των νέων, η αμιγώς εκπαιδευτική παρέμβαση της ΑΡΣΙΣ ξεκίνησε από τη νησιωτική Ελλάδα, με τη χρηματοδότηση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, το Φεβρουάριο του 2018, με τη λειτουργία Κέντρων Μη Τυπικής Εκπαίδευσης σε Λέρο και Κω (LEDU και KEDU αντίστοιχα) για παιδιά και νέους πρόσφυγες.

ΑΡΣΙΣ – LEDU (Leros Education)

Το LEDU, Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης για παιδιά και νέους πρόσφυγες στη Λέρο, ξεκίνησε να λειτουργεί υπό την αιγίδα της Save the Children από το 2016, σταμάτησε να λειτουργεί το Δεκέμβριο του 2017 και επαναλειτούργησε με την ΑΡΣΙΣ το Φεβρουάριο του 2018. Το εκπαιδευτικό κέντρο LEDU, λειτουργεί από την ΑΡΣΙΣ, ενώ η διαμόρφωση και τα λειτουργικά του έξοδα χρηματοδοτούνται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, οι πόροι της οποίας προέρχονται από τη χρηματοδότηση του Education Cannot Wait, ειδικά

για το εκπαιδευτικό έργο. Ο σχεδιασμός της δράσης στοχεύει στη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος, ‘’ένα καταφύγιο γνώσης και φροντίδας’’ για παιδιά και νέους πρόσφυγες, ηλικίας 6 έως 17 ετών (ΑΡΣΙΣ, 2019).

Στο απαιτητικό πλαίσιο της προσφυγικής κρίσης, το LEDU στη Λέρο, λειτουργεί ως προθάλαμος της εισαγωγής των ανηλίκων στη δημόσια εκπαίδευση, καθημερινά με στόχο την εξοικείωση των μαθητών με τη σχολική διαδικασία και περιβάλλον. Το κέντρο παρέχει καθημερινά μαθήματα αγγλικών, ελληνικών, φυσικών επιστημών, καλλιτεχνικών και εκμάθησης ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η εκπαιδευτική διαδικασία που ακολουθεί η δομή βασίζεται στη διαθεματική μέθοδο του project, ενσωματώνοντας την πολύχρονη εμπειρία της οργάνωσης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Σε μηνιαία βάση επιλέγεται μία θεματική, η οποία πλαισιώνεται από τις κύριες γλωσσικές ενότητες και τις φυσικές επιστήμες, με τρόπο κατανοητό και άμεσο, εμπλέκοντας τις τέχνες (ΑΡΣΙΣ, 2019). Παράλληλα, το κέντρο λειτουργεί υποστηρικτικά με απογευματινά μαθήματα για μαθητές-πρόσφυγες, οι οποίοι μεταβήκαν στη δημόσια εκπαίδευση, προκειμένου να υποστηρίζονται συμπληρωματικά στις εκπαιδευτικές απαιτήσεις.

Το εκπαιδευτικό προσωπικό του LEDU, απαρτίζεται από 7 εκπαιδευτικούς, οι οποίοι υποστηρίζονταν από 2 αραβόφωνους διαπολιτισμικούς μεσολαβητές. Βασική διαφορά στη δομή και τη στοχοθεσία του κέντρου, από την προηγούμενη διοίκηση από αυτήν της ΑΡΣΙΣ, είναι η παρουσία κοινωνικής υπηρεσίας στο σχεδιασμό του έργου. Η προσθήκη 2 κοινωνικών λειτουργών στο έργο, καταφέρνει να διευρύνει τα παιδιά δράσης του έργου, καθώς βρίσκεται σε καθημερινή μαθητές και οικογένειες των μαθητών υποστηρίζονται ψυχοκοινωνικά σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο. Οι καθημερινές ομαδικές ψυχοκοινωνικές δράσεις συνδράμουν σημαντικά στην ενδυνάμωση του πληθυσμού και στην τόνωση της ευάλωτης ψυχοσύνθεσης του εξυπηρετούμενου πληθυσμού (ΑΡΣΙΣ, 2019).

5.2 Ο Συντονιστής Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέρο

(Στοιχεία από τη δομημένη συνέντευξη με τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέρο-Παράρτημα 1)

Γενικά, σύμφωνα με το άρθρο 77 του Νόμου 4547/2018 ορίζεται ο Συντονιστής Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), με εισήγηση του αυτοτελούς τμήματος συντονισμού και

παρακολούθησης της εκπαίδευσης προσφύγων προς το Γενικό/ Διοικητικό Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Το Υπουργείο με απόφαση του καθορίζει τα ειδικότερα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες των Σ.Ε.Π. και ρυθμίζει κάθε άλλο σχετικό θέμα (LAWSPOT, 2019).

Στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης ορίζεται ένας ΣΕΠ, ενώ όπου υπάρχει μεγαλύτερος αριθμός προσφύγων είναι δυνατόν να οριστούν και περισσότεροι. Σε θέσεις Σ.Ε.Π. αποσπώνται μόνιμοι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ύστερα από αίτησή τους, με διάρκεια σύμβασης ένα σχολικό έτος. Οι αποσπάσεις των Σ.Ε.Π. πραγματοποιούνται σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία περί αποσπάσεων εκπαιδευτικών σε υπηρεσίες του ΥΠ.Π.Ε.Θ. (LAWSPOT, 2019).

Σύμφωνα με τη συνέντευξη που παραχωρήθηκε από τη μοναδική εκπαιδευτικό που εργάστηκε και εργάζεται στη Λέρο ως Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων, διευκρινίστηκε ο ρόλος και εντοπίστηκαν ένα εύρος πρακτικών δυσκολιών που εμποδίζουν την ομαλή διεκπεραίωση των υποχρεώσεων και των αρμοδιοτήτων του ρόλου. Η διαδικασία εγγραφής ανηλίκων στα δημόσια σχολεία στη Λέρο, ξεκινά από την επικοινωνία της ΣΕΠ με τη διοίκηση του ΚΥΤ Λέρου, προκειμένου να γνωρίζει τον αριθμό παιδιών σχολικής ηλικίας. Έπειτα, ακολουθεί η επαφή με τους διευθυντές των σχολείων, οι οποίοι με τη σειρά τους ενημερώνουν τη ΣΕΠ για τον αριθμό των μαθητών που είναι δυνατόν να ενσωματώσουν, ανάλογα με τις εκάστοτε σχολικές δυνατότητες. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει πως ο αριθμός κρίνεται *''ανάλογα με το μέγεθος του σχολείου ή όπως συνηθίζουμε να λέμε εμείς οι εκπαιδευτικοί, ανάλογα με το αν είναι διθέσιο ή τριθέσιο κτλ''*, ενώ παρακάτω υπογραμμίζει πως *'' ανάλογα με τη λίστα επιλέγω πρώτα οικογένειες με τα περισσότερα παιδιά και σπανιότερα μονογονεϊκές, οι οποίες συνήθως φεύγουν πιο γρήγορα από το νησί''* (Μαυρομάτη, 2020).

Ο βασικότερος ρόλος, σύμφωνα με τη ΣΕΠ στη Λέρο, είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ του προσφυγικού πληθυσμού, του ΚΥΤ και του Υπουργείου. Οι αρμοδιότητες πρακτικά αφορούν κυρίως τις εγγραφές των ανηλίκων, αλλά και η μέριμνα σχετικά με την πρόοδο της φοίτησης των μαθητών και η επίλυση προβλημάτων στη φοίτησή τους, όσο αυτό είναι δυνατόν (Μαυρομάτη, 2020). Σχετικά με την εγγραφή των μαθητών τα απαραίτητα

έγγραφα, για τα οποία η ΣΕΠ βοηθά και ενημερώνει τις οικογένειες για τη συλλογή τους είναι:

- Πιστοποιητικό εμβολιασμών-φωτοτυπία η σχετική σελίδα με τα εμβόλια και τα ονόματα των παιδιών
- Δελτία ασύλου ενός γονέα και των παιδιών
- ΑΔΥΜ-Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή, προκειμένου να συμμετέχουν τα παιδιά σε αθλητικές δραστηριότητες
- Αιτήσεις εγγραφής, υπογεγραμμένες από τους γονείς-διαφοροποιούνται σε σημεία ανά σχολική μονάδα
- Υπεύθυνη Δήλωση-συχνά υπογράφεται από τους γονείς, όταν με απόφαση της διεύθυνσης των σχολείων οι μαθητές τοποθετούνται σε μικρότερες τάξεις σε σχέση με την ηλικία τους, λόγω ελλιπούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας (Μαυρομάτη, 2020)

Η νομοθεσία καθιστά ως μία εκ των υποχρεώσεων των ΣΕΠ ‘’ η *εποπτεία και ο συντονισμός των απαραίτητων ενεργειών για την ομαλή αποχώρηση και επιστροφή των μαθητών από και προς τα κέντρα φιλοξενίας ή και τις δομές φιλοξενίας, προς και από τις Δ.Υ.Ε.Π., με την κατανομή τους σε ομάδες’’* (LAWSPOT, 2019). Στην περίπτωση της Λέρου, η μετακίνηση των προσφύγων μαθητών δεν είναι εύκολη υπόθεση, καθώς το λεωφορείο του δήμου έχει περιορισμένα δρομολόγια. Ειδικότερα σε περιπτώσεις αλλαγής των σχολικών προγραμμάτων εξαιτίας εορταστικών δράσεων, καιρικών συνθηκών, εκλογών κλπ, δεν υπήρχε η δυνατότητα μετακίνησης των μαθητών, ενώ παράλληλα η επικοινωνία με τις οικογένειες ήταν εξίσου δύσκολη (Μαυρομάτη, 2020). Σύμφωνα με τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης στη Λέρο, ‘’*...για αυτό το λόγο και τα σχολεία έχουν ζητήσει από το Υπουργείο ένα χρηματοδοτούμενο μέσο μεταφοράς των παιδιών με συνοδούς και να υπάρχουν ώρες και μέρες που θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένας διερμηνέας στα σχολεία, ανάλογα με τις ανάγκες’’*(Μαυρομάτη, 2020).

Επί πρόσθετα, όπως αναφέρει η νομοθεσία ανάμεσα στις αρμοδιότητες των ΣΕΠ είναι *‘’η ενημέρωση των γονέων ή επιτρόπων ή κηδεμόνων και διαμεσολάβηση για την επίλυση θεμάτων σχετικών με τη φοίτηση των μαθητών, σε συνεργασία με το Αυτοτελές Τμήμα*

Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων του ΥΠ.Π.Ε.Θ και τους εκπαιδευτικούς των Ζ.Ε.Π. και Δ.Υ.Ε.Π.'' (LAWSPOT, 2019). Η υπεύθυνη ΣΕΠ στη Λέρο τονίζει χαρακτηριστικά πως πρακτικά συναντά εξαιρετικές δυσκολίες καθώς όπως περιγράφει ‘’*μία χρονιά δεν υπήρχαν διαθέσιμοι διερμηνείς στο ΚΥΤ και ο χρόνος πίεζε και προσπαθούσα μέσω του διαδικτύου ή μέσω νοηματικής να τους εξηγήσω…πολλές φορές οι γονείς αρνούνται να εγγράψουν τα παιδιά τους και η αντιμετώπισή τους να είναι κάπως έντονη''* (Μαυρομάτη, 2020).

Η ΣΕΠ στη Λέρο υπογραμμίζει πως μία από τις σημαντικότερες δυσκολίες αφορά την απουσία ενημέρωσης που λαμβάνει η ίδια, σχετικά με τις αποχωρήσεις των μαθητών στην ενδοχώρα, με αποτέλεσμα ‘*’πολλές φορές δε γνωρίζουμε που πάνε και πότε φεύγουν, δεν υπάρχει επικοινωνία και από άλλα σχολεία για να γίνει η μετεγγραφή τους, έτσι οι διευθυντές των σχολείων δεν μπορούν να διαγράψουν από το σύστημα και φαίνεται μεγάλος αριθμός των παιδιών που φοιτούν, χωρίς να δέχονται πολλές φορές να φοιτήσουν άλλα παιδιά''*(Μαυτομάτη, 2020). Τελικώς, η ίδια υπερτονίζει την καθοριστική συμβολή της Υπεύθυνης Προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας, η οποία την υποστήριξε και διοικητικά αλλά και ακόμα σε επίπεδο παροχής υλικοτεχνικών μέσων, γραφικής ύλης, μελανιών κλπ (Μαυρομάτη, 2020).

Η συνεργασία της ΣΕΠ με το Εκπαιδευτικό Κέντρο LEDU της ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ

Τα πρώτα χρόνια της εργασίας της ΣΕΠ στο νησί της Λέρου, ένα από τα κριτήρια επιλογής των μαθητών που θα εγγράφονταν στα δημόσια σχολεία, ήταν η πρότερη επαφή των μαθητών με τη σχολική διαδικασία στη Λέρο. Η δυνατότητα αυτή δινόταν, μέσω της συνεργασίας της ΣΕΠ με το Κέντρο Μη Τυπική Εκπαίδευσης για παιδιά και νέους πρόσφυγες στη Λέρο. Το κριτήριο διαμορφωνόταν με αποκλειστικό κριτήριο την ομαλή προσαρμογή των ανήλικων προσφύγων στο διεθνές σύστημα εκπαίδευσης. ‘*’Η γνώση της ελληνικής γλώσσας, μέσω της φοίτησης τους στο σχολείο μη τυπικής εκπαίδευσης εδώ στη Λέρο βοηθούσε τα παιδιά να ενσωματωθούν και να ενταχθούν πιο γρήγορα στη νέα σχολική πραγματικότητα''*, όπως διατυπώνει η κυρία Μαυρομάτη, γεγονός που συμβάλει σημαντικά και στη συνέχιση της φοίτησης των μαθητών στη δημόσια εκπαίδευση.

Τα τελευταία χρόνια λόγω των ιδιαίτερων υγειονομικών συνθηκών αλλά και των ροών, αφίξεων-αναχωρήσεων, οι οποίες πραγματοποιούνται με αλματώδεις ρυθμούς, οι δυσκολίες που αντιμετώπισε η ΣΕΠ δεν επέτρεψαν να έχει τη συχνή επικοινωνία που επιθυμούσε και είχε στο παρελθόν. Είναι σημαντική επιδίωξη, από το νέο έτος και με το τέλος των υγειονομικών περιορισμών, να αυξηθούν οι συναντήσεις με το Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης της ΑΡΣΙΣ, με στόχο τη συνέχιση της καλής πρακτικής και συνεργασίας, τη συν-διοργάνωση εκδηλώσεων στα δημόσια σχολεία και τη σύμπραξη για την πορεία φοίτησης των μαθητών, όπως έγινε στο παρελθόν με τις δύο μοναδικές μαθήτριες-πρόσφυγες που φοίτησαν στο ΕΠΑΛ Λέρου (Μαυρομάτη, 2020). ‘*’Θεωρώ πολύ ικανοποιητική τη συνεργασία μου με την ΑΡΣΙΣ. Τόσο η συντονίστρια, όσο και η κοινωνική υπηρεσία της οργάνωσης, αποδείχτηκαν πολύτιμοι βοηθοί, με γνήσιο ενδιαφέρον για τα παιδιά και πραγματικά τις ευχαριστώ πολύ’’*, καταλήγει η κυρία Μαυρομάτη.

5.3 Εγγραφές ανήλικων προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση

(Τα αριθμητικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν από τη συνέντευξη της ΣΕΠ, η οποία αναλαμβάνει τις σχετικές καταγραφές)

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το έτος 2017, η υπεύθυνη του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης LEDU, επί Save the Children, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο το συγκεκριμένο έτος στη διαδικασία των εγγραφών, με τη συνεργασία του προσωπικού του ΕΣΤΙΑ της ΑΡΣΙΣ, του προγράμματος στέγασης ευάλωτου μετακινούμενου πληθυσμού, ο οποίος ήταν σε προτεραιότητα λόγω της ευάλωτης κατάστασής του. Η ίδια κατάφερε να εγγράψει 30 μαθητές σε δημοτικά σχολεία και 34 μαθητές σε Γυμνάσια και Λύκεια του νησιού, κατά τη διάρκεια του έτους 2016-2017. Έπειτα την τοποθέτηση της Συντονίστριας Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέρο από το Υπουργείο το 2017 μέχρι και σήμερα, η διαδικασία διεκπεραιώνεται αποκλειστικά από τη ΣΕΠ. Η ίδια παραχώρησε όλα τα σχετικά αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τις εγγραφές των ανήλικων προσφύγων στα δημόσια σχολεία του νησιού.

Τα 4 δημοτικά του νησιού, της Αγίας Μαρίνας, των Αλίντων, του Λακκιού και του Ξηροκάμπου, καθώς και το 1^{Ο} Γυμνάσιο Λέρου, διαθέτουν τάξεις υποδοχής Ζ.Ε.Π. Από τα δημοτικά ένα, αυτό του Λακκιού και από τα Γυμνάσια, αυτό της Αγίας Μαρίνας, έχουν

οριστεί ως Δ.Υ.Ε.Π., αλλά ποτέ δε λειτούργησαν, καθώς δεν υπήρχε τρόπος μετακίνησης των παιδιών, λόγω των περιορισμένων διαδρομών του δημοτικού λεωφορείου (Μαυρομάτη, 2020). Επομένως, όλα τα σχολεία έχουν λειτουργήσει μόνο τα πρωινά τμήματα υποδοχής. Πιο συγκεκριμένα:

Πίνακας 7: Εγγραφές ανήλικων προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση τα σχολικά έτη 2017-2021

Σχολικό Έτος / Σχολείο	**2017-2018**	**2018-2019**	**2019-2020**	**2020-2021**
Δημοτικό Σχολείο Αγίας Μαρίνας	9Θ/ 3^{A}	16Θ/ 10Α	8Θ/ 6^{A}	7Θ/ 3^{A}
Δημοτικό Σχολείο Αλίντων	7Θ/ 4^{A}	18Θ/ 12Α	2Θ/ 5^{A}	6Θ/ 5^{A}
Δημοτικό Σχολείο Λακκιού	15Θ/ 12^{A}	3Θ/ 19Α	4Θ/ 3^{A}	7Θ/ 6^{A}
Δημοτικό Σχολείο Ξηροκάμπου	2Θ/ 6^{A}	3Θ/ 19Α	4Θ/ 3^{A}	7Θ/ 6^{A}
Γυμνάσιο Λέρου (Μπελλένειο)	1Θ/ 6^{A}	3Θ/ 3^{A}	4Θ/ 4^{A}	4Θ/ 7^{A}

Πηγή: Συνέντευξη Μαυρομάτη (2020)

Σχετικά με τη φοίτηση μαθητών προσφύγων σε τάξεις Λυκείου, μόνο 2 μαθήτριες πρόσφυγες εγράφησαν το 2018 και φοίτησαν στο ΕΠΑΛ Λέρου, παρακολουθώντας το κανονικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα του σχολείου, λόγω απουσίας τμήματος υποδοχής (Μαυρομάτη, 2020).

5.4 Η συμβολή της Μη Τυπικής Εκπαίδευσης στη Λέρο

(*Τα στατιστικά στοιχεία της ενότητας παραχωρήθηκαν μετά από άδεια της οργάνωσης ΑΡΣΙΣ, από τη διοίκηση του κέντρου LEDU*)

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο υπο-κεφάλαιο, το Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης για παιδιά και νέους πρόσφυγες λειτουργεί υπό την αιγίδα της ΑΡΣΙΣ και τη χρηματοδότηση της Ύπατης Αρμοστείας από το Φεβρουάριο του 2018. Το κέντρο μέσα στα πλαίσια της προσφυγικής κρίσης, καλείται να λειτουργήσει ως προθάλαμος της εισαγωγής των παιδιών και των εφήβων. Η μη τυπική εκπαίδευση και σύμφωνα με τον Tight *«αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης, της μάθησης και της κατάρτισης, που λαμβάνουν χώρα έξω από κάθε αναγνωρισμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα»* (Tight, 1996).

Το LEDU, ως κέντρο μη τυπικής εκπαίδευσης υπηρετεί κάποιες αρχές, όπως και ο Fordham παρουσίασε από τη δεκαετία του ’70 (Fordham, 1993):

- Ενδιαφέρον για τις ανάγκες μη προνομιούχων ατόμων, στην περίπτωση αυτή της ευάλωτης ομάδας των προσφύγων.
- Συσχέτιση με συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων-ο εξυπηρετούμενος πληθυσμός δε γνωρίζει τη γλώσσα υποδοχής.
- Σαφής προσδιορισμός των επιδιωκόμενων στόχων, όχι αμιγώς εκπαιδευτικοί αλλά και κοινωνικοί και πολιτισμικοί.
- Ελαστικότητα στην οργάνωση και στην επιλογή μεθόδων, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες του προσφυγικού πληθυσμού.

Η μη τυπική μάθηση γεννήθηκε τη στιγμή που άρχισε να εμφανίζεται στο προσκήνιο το γεγονός ότι τα τυπικά εκπαιδευτικά συστήματα, δεν ήταν έτοιμα να προσαρμοστούν άμεσα στις κοινωνικό – οικονομικές μεταβολές και απαιτήσεις της εποχής (Χατζηιωάννου, 2010). Η μη τυπική μάθηση εξακολουθεί να ανθίζει παρομοίως, καθώς η προσφυγική κρίση έφερε στο προσκήνιο την κρατική αδυναμία να ενσωματώσει σε ικανοποιητικό βαθμό, τον ανήλικο προσφυγικό πληθυσμό στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Το εκπαιδευτικό κέντρο, μη τυπικής μάθησης στη Λέρο (LEDU), θα αποδείξει μέσω του πλήθους των εγγραφών του τα τελευταία έτη (2018-2020), πως καλύπτει σχεδόν αποκλειστικά το

κομμάτι της εκπαίδευσης για τον εν λόγω πληθυσμό, συγκρίνοντάς αριθμητικά με τον αριθμό εγγραφών στα δημόσια σχολεία. Το κέντρο έχει χωρητικότητα έως 120 μαθητές, ενώ οι μαθητές εξαιτίας της περιορισμένης χωρητικότητας του οικήματος εξυπηρετούνται σε δύο βάρδιες, πρωινή για τα παιδιά 6 έως 12 ετών και μεσημβρινή για τους νέους ηλικίας 13 έως 17 ετών. Οι μαθητές προέρχονται κυρίως από τη Συρία, το Ιράκ, την Παλαιστίνη, το Αφγανιστάν, τη Σομαλία, το Κονγκό και σπανιότερα από το Κουβέιτ και το Ιράν.

Παρακάτω θα εξεταστούν αναλυτικά οι εγγραφές μαθητών του κέντρου από το Φεβρουάριο του 2018, μέχρι και το Δεκέμβριο του 2020, σύμφωνα με τη χρονολογία, το φύλο και την ηλικία:

Διάγραμμα 1: Εγγραφές μαθητών στο LEDU

Διάγραμμα 2: Ηλικίες μαθητών LEDU

Πηγή: Αρχεία LEDU (2020)

5.5 Η αξιολόγηση της συμβολής του Κέντρου Μη Τυπικής εκπαίδευσης από τους μαθητές

Μέσα από την παράδοση των ερωτηματολογίων ζητήθηκε η άποψη των ίδιων των μαθητών για την επιτυχία της λειτουργίας του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης LEDU, της ΑΡΣΙΣ στη Λέρο. Οι μαθητές συμμετείχαν με ενθουσιασμό στην έρευνα και τη συμπλήρωση των έντυπων ερωτηματολογίων, εφόσον πρωτίστως παραχωρήθηκε η σχετική άδεια από τις οικογένειές τους. Ήταν παράλληλα ιδιαίτερα βοηθητική η συνθήκη, καθώς η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε με την παρουσία διερμηνέα του Κέντρου, με την οποία οι μαθητές ένιωθαν ιδιαίτερη ασφάλεια και οικειότητα να εκφραστούν ελεύθερα.

Οι εντυπώσεις των μαθητών αποτυπώθηκαν μέσα από μία σειρά απλών και σύντομων ερωτήσεων, οι οποίες ήταν διατυπωμένες με συγκεκριμένη σειρά, προκειμένου να γνωρίσουμε πρώτα κάποιες βασικές πληροφορίες για τα παιδιά και έπειτα να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούν το κέντρο ειδικότερα και την εκπαίδευση γενικότερα. **Οχτώ μαθητές απάντησαν στα ερωτηματολόγια, ενώ οι 4 μαθητές ήταν σε ηλικία Δημοτικού, 6 έως 12 ετών και οι 4 ηλικίας Γυμνασίου-Λυκείου, 13 έως 17 ετών.**

Ο μέσος όρος φοίτησης των ερωτηθέντων στο LEDU, είναι οι 8 μήνες. Για αρχή ήταν ενδιαφέρον να μάθουμε πως οι μαθητές/τριες έμαθαν για την παροχή αυτή στη Λέρο. Τρείς από τους οχτώ μαθητές/τριες απάντησαν πως έμαθαν για τη λειτουργία του από την κοινωνική υπηρεσία του κέντρου, η οποία προσέγγισε τις οικογένειές τους για να τους ενημερώσει για το Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης και να προχωρήσει μετά τη συμφωνία τους στην εγγραφή των ανηλίκων. Σύμφωνα με τον οδηγό του Κέντρου, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των ανήλικων διαμενόντων στο ΚΥΤ Λέρου, η εγγραφή των μαθητών/τριών γίνεται σε συνεργασία με το χρηματοδότη του κέντρου, τη UNHCR. Η τελευταία ως φορέας που δραστηριοποιείται εντός ΚΥΤ, παραχωρεί λίστα αναμονής ανηλίκων-διαμενόντων του ΚΥΤ, στην κοινωνική υπηρεσία του κέντρου, τηρώντας σειρά προτεραιότητας, σύμφωνα με τη χρονολογική άφιξη των ατόμων στο νησί, είτε άλλοτε σύμφωνα με κάποια σοβαρή ευαλωτότητα. Με αυτόν τον τρόπο εξηγείται γιατί, κυρίως παλαιότεροι μαθητές του Κέντρου, το 62,5% του δείγματος, οι οποίοι φοιτούν στο Κέντρο πλησίον του έτους (εγγράφηκαν δηλαδή στις αρχές του έτους 2020) όταν ο αριθμός διαμενόντων στο ΚΥΤ ήταν ιδιαίτερα υψηλός, απάντησαν πως έμαθαν για το Κέντρο από φίλους τους, μαθητές του LEDU.

Όλοι οι μαθητές/τριες απάντησαν θετικά στην ερώτηση αν τους αρέσει το σχολείο που φοιτούν (LEDU). Οι απαντήσεις τους σχετικά με το τι είναι αυτό που απολαμβάνουν περισσότερο στη φοίτησή τους στο LEDU ήταν καθοριστικές για να μεταδώσουν τη σημασία του Κέντρου για αυτούς. Οι μαθητές στις απαντήσεις τους εστίασαν αρκετά στο όφελος της ίδιας της εκπαίδευσης που τους παρέχεται, ενώ ταυτόχρονα παρουσίασαν την αγάπη τους για τους εκπαιδευτικούς του Κέντρου. Μάλιστα ένας μαθητής που δεν είχε προηγούμενη εκπαιδευτική εμπειρία, πρόδωσε ενδεχομένως μία πεποίθηση μεγαλύτερων, που του έχει εντυπωθεί, λέγοντας *'' Τα μαθήματα και οι δάσκαλοι μου είναι πολύ καλοί, όχι όπως στη Συρία!''*(Ε5). Τρεις ακόμα ερωτηθέντες απάντησαν ''*Αγαπάω πολύ τους δασκάλους μου και μαθαίνω μαθηματικά''* (Ε1), *''Η τάξη μου και οι δάσκαλοι μου''*(Ε4) και *''Η αυλή και τα παιχνίδια στην αυλή με τους δασκάλους μου''* (Ε6). Ταυτόχρονα 4 στους 8 εστίασαν στα εκπαιδευτικά οφέλη λέγοντας πως αυτό που τους αρέσει περισσότερο είναι ότι μαθαίνουν γλώσσες, Αγγλικά και Ελληνικά, που από ότι φαίνεται παρακάτω, τους βοηθούν ιδιαίτερα στην καθημερινότητά τους. Μία καθηλωτική απάντηση ήταν αυτή της

μαθήτριας, η οποία δήλωσε πως αυτό που της αρέσει περισσότερο στο LEDU, είναι *'' Ότι μου δίνουν την δυνατότητα να ονειρεύομαι ένα καλύτερο μέλλον''*(Ε8).

Παράλληλα οι μαθητές/τριες απάντησαν σχετικά με τη συμμετοχή των γονιών τους στη μαθησιακή διαδικασία. **Το 75%, ηλικίας 13 έως 17 ετών δήλωσαν ανεξάρτητοι στη διαδικασία της μελέτης, ενώ αντιστρόφως το 75% των νεότερων μαθητών, απάντησαν πως οι γονείς τους βοηθούν στη μελέτη.** Τα αποτελέσματα, σχετικά με τη βοήθεια που παρέχουν τα ίδια τα παιδιά στους γονείς τους, ήταν εξίσου καθοριστικής σημασίας, καθώς όλοι οι ανήλικοι απάντησαν πως βοηθούν τις οικογένειές τους μέσα από τις γνώσεις που αποκομίζουν από το σχολείο τους. Αυτό εξηγείται και από την απάντηση όλων των συμμετεχόντων, πως η φοίτηση στο LEDU, τους έχει βοηθήσει να μάθουν την ελληνική και την αγγλική γλώσσα.

Σχετικά με τη συνδρομή της εκπαιδευτικής και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των μαθητών από το εκπαιδευτικό κέντρο στην καθημερινότητά τους, το 50% του δείγματος απάντησε πως οι γνώσεις που αποκομίζουν από το σχολείο, τους εξυπηρετούν στα ψώνια στην τοπική αγορά. Οι ανήλικοι συνηθίζουν να διαδραματίζουν ρόλο διερμηνέα, στη συναναστροφή των ίδιων και των οικογενειών τους με τους ντόπιους πωλητές. Επίσης 5 από τους 8 μαθητές απάντησαν πως οι γλωσσικές δεξιότητες που έχουν αποκτήσει τους βοηθούν να επικοινωνούν με τους φορείς εντός και εκτός ΚΥΤ, όπως με την αστυνομία και το νοσοκομείο. Ένας μαθητής επίσης, εκτός από τη διάσταση της βοήθειας σε καθημερινό επίπεδο και την εξυπηρέτηση της επικοινωνίας με τους φορείς, εστίασε και στην ενταξιακή διάσταση της γνώσης των γλωσσών λέγοντας *''Με βοηθάει να κάνω φίλους από την Ελλάδα. Επιπλέον, επικοινωνώ με όσους δουλεύουν στο ΚΥΤ και στο νοσοκομείο''*(Ε2).

Οι 8 ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε μία τελευταία, όσον αφορά την αξιολόγηση του Κέντρου ερώτηση, σχετικά με το ποια ακόμα παροχή θα επιθυμούσαν να έχουν. Οι μισοί ανήλικοι εστίασαν στις τέχνες και τον αθλητισμό. Δύο μαθήτριες εκφράστηκαν σχετικά με την επιθυμία τους να γνωρίσουν τις τέχνες, της μουσικής και του θεάτρου λέγοντας *''Θα ήθελα να υπήρχε μάθημα μουσικής. Θέλω να μάθω κιθάρα.''*(Ε1) και *''Θα ήθελα να διδάσκεται θεατρική αγωγή, γιατί θέλω να γίνω ηθοποιός!''* (Ε8). Δύο ακόμα μαθητές θα ήθελαν περισσότερες ώρες άθλησης, ενώ μία μαθήτρια θα ήθελε να υπάρχει μεγαλύτερος προαύλιος χώρος. Η απάντηση μίας νεαρής μαθήτριας *''Θα ήθελα*

περισσότερους συμμαθητές'' (Ε7), μας έκανε να ανατρέξουμε στα αρχεία που παραχωρήθηκαν από την οργάνωση και να διαπιστώσουμε, πως κατά τη φοίτηση της μαθήτριας πριν το κλείσιμο των σχολείων, εξαιτίας της υγειονομικής καραντίνας, το Κέντρο εξυπηρετούμε πάνω από 100 μαθητές, ενώ μετά το άνοιγμα των σχολείων και τη μεταφορά μεγάλου αριθμού του πληθυσμού στην ενδοχώρα, οι μαθητές του κέντρου μειώθηκαν κατά πολύ. Δύο ακόμα απαντήσεις έκανα ιδιαίτερη εντύπωση, καθώς ο ένας δήλωσε πως τίποτα δεν του λείπει από τις παροχές του κέντρου, ενώ μία άλλη πραγματικά ενδιαφέρουσα απάντηση ήταν ***''****Θα ήθελα στα διαλείμματα να μη βγαίνω έξω και να τρώω μέσα στην τάξη, γιατί είναι πάντα καθαρή και όμορφη.''* (Ε6).

5.6 Η αξιολόγηση της συμβολής του Κέντρου Μη Τυπικής εκπαίδευσης από τους γονείς των μαθητών

Η παράδοση των ερωματολόγιων, σχετικά με την αξιολόγηση της παροχής εκπαιδευτικής υποστήριξης, του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης LEDU, αφορούσε και τις οικογένειες των μαθητών. Όλοι οι γονείς αποδέχτηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, η οποία εξίσου πραγματοποιήθηκε εντός του Κέντρου, με την παρουσία και τη βοήθεια διερμηνέα της ομάδας.

Οι εντυπώσεις των γονέων, αποτυπώθηκαν μέσα από μία σειρά περισσότερων ερωτήσεων, αλλά εξίσου απλών, προκειμένου να μην υπάρχουν προβλήματα διατύπωσής κατά τη διερμηνεία. Οι ερωτήσεις σχεδιάστηκαν σε με συγκεκριμένη σειρά, προκειμένου να γνωρίσουμε πρώτα κάποιες βασικές πληροφορίες για τους ίδιους και για τα παιδιά τους, που εξυπηρετούνται στο κέντρο, ενώ έπειτα απάντησαν σε ερωτήσεις που αφορούσαν τη λειτουργία του LEDU ειδικότερα και την εκπαίδευση γενικότερα. Οχτώ γονείς, που αντιπροσώπευαν 26 μαθητές του Κέντρου, συμπλήρωσαν τα εν λόγω ερωτηματολόγια. Από το δείγμα, όλοι οι γονείς είχαν έστω και για μικρό χρονικό διάστημα σχολική εμπειρία, ενώ 2 εξ αυτών, ήταν απόφοιτοι Πανεπιστημίου.

Ο μέσος όρος φοίτησης των παιδιών τους και μαθητών του LEDU είναι οι 7 μήνες. Όπως αναφέραμε παραπάνω, για τον οδηγό λειτουργίας του Κέντρου, 4 από τους 8 γονείς δήλωσαν πως έμαθαν για την παροχή από φίλους τους που διαμένουν στο ΚΥΤ, ενώ οι υπόλοιποι 4, απάντησαν πως προσεγγίστηκαν από την κοινωνική υπηρεσία του σχολείου.

Αξιοσημείωτο ήταν, πως το 100% του δείγματος δε γνωρίζει ποια οργάνωση λειτουργεί το πρόγραμμα, καθώς όλοι πιστεύουν πως η επωνυμία του Κέντρου LEDU, είναι και το όνομα της οργάνωσης που το λειτουργεί, παρόλο που η κοινωνική υπηρεσία, όπως μάθαμε, τους ενημερώνει κατά την εγγραφή.

Όλοι οι γονείς ανταποκρίθηκαν θετικά, σχετικά με το αν τους ικανοποιεί η λειτουργία του Κέντρου. Ένας μόνο γονέας επικεντρώθηκε στην αμιγώς εκπαιδευτική συμβολή του Κέντρου, δηλώνοντας πως το πρόγραμμα σπουδών ως το πιο ικανοποιητικό στοιχείο της λειτουργίας για αυτούς. Η συντριπτική πλειοψηφία εστίασε στην κοινωνική και ψυχολογική υπόσταση της παροχής. Δύο συμμετέχοντες μάλιστα υπογράμμισαν την εκτίμηση που έχουν προς το προσωπικό λέγοντας *'' Η διοίκηση του σχολείου είναι εξαιρετική και οι άνθρωποι που εργάζονται πολύ τρυφεροί.''* (Ε'1) και *''Στο LEDU μαθαίνουν, στη Συρία δεν είχε καμία σχέση η εκπαίδευση. Οι δάσκαλοι είναι οι ήρωες των παιδιών.''* (Ε'2). Επί πρόσθετα 3 γονείς υπερτόνισαν τα ψυχολογικά οφέλη για τα παιδιά τους δηλώνοντας *''Κάνει τα παιδιά μου χαρούμενα!''* (Ε'4), *''Γιατί το LEDU είναι το μόνο μέρος που ηρεμεί το παιδί μου και ξεχνάει τα προβλήματα μας.''* (Ε'5) και *''Πώς να μη με ικανοποιεί; Κάνει τα παιδιά μου κάθε μέρα να χαμογελάνε.''* (Ε'8)**.** Δύο δηλώσεις γονέων επικεντρώθηκαν στα δικαιώματα που διεκδικούνται μέσα από το Κέντρο, σχετικά με την ασφάλεια που νιώθουν τα παιδιά εντός του σχολείου, αλλά και τη διεκδίκηση του δικαιώματος της εκπαίδευσης για αυτά, διατυπώνοντας αντιστοίχως *''Γιατί το LEDU είναι το μόνο μέρος που νιώθω ότι τα παιδιά μου είναι ασφαλή.''* και *''Γιατί το LEDU είναι ο μόνος δρόμος για εκπαίδευση.''* (Ε'6).

Σε επόμενη ερώτηση, οι γονείς κλήθηκαν να απαντήσουν τι τους αρέσει περισσότερο στο σχολείο. Οι απαντήσεις επίσης αφορούν το ενδιαφέρον και τη φροντίδα που απολαμβάνουν τα παιδιά τους, από το προσωπικό του Κέντρου, ενώ ένας συμμετέχων εξέφρασε την ικανοποίηση του λέγοντας *''Ότι είναι ένα μέρος που τα παιδιά ξυπνάνε κάθε πρωί μόνα τους για να πάνε σε αυτό. Άρα έχει πολλά καλά!''* (Ε'8). *'' Ό, τι διεκδικεί το δικαίωμα του παιδιού μου να πηγαίνει σχολείο.''* (Ε'7) συμπληρώνει ένας γονέας, σχετικά με το τι του αρέσει περισσότερο στο LEDU. Εντύπωση δημιούργησε το γεγονός πως 4 στους 8 στους γονείς εστίασαν στα οφέλη της ψυχοκοινωνικής στήριξης, που παρέχεται στους ίδιους από την κοινωνική υπηρεσία του Κέντρου. Οι γονείς εκφράζονται ως εξής, *'' Η υποστήριξη που παρέχεται και η εμπιστευτικότητα που τηρείται από την κοινωνική υπηρεσία του LEDU.''*

(Ε'3), *''Οι ομάδες γονέων που γίνονται, με βοηθούν πολύ να ηρεμώ και να παίρνω δύναμη.''* (Ε'5) και *''Η ψυχολογική υποστήριξη που παρέχεται, βρίσκω λύση στα προβλήματα μου.''*(Ε'6).

Σχετικά με τη βοήθεια που παρέχουν οι ίδιοι στα παιδιά τους, οι γονείς μοιράστηκαν ισότιμα σε θετικές και αρνητικές απαντήσεις, ενώ ένας πατέρας που δήλωσε πως βοηθάει τα παιδιά του, διευκρίνισε *''Η μαμά είναι πιο μορφωμένη και όταν δεν ξέρουμε κάτι χρησιμοποιούμε μαζί το κινητό.''* (Ε'1). Οι υπόλοιποι 4 ερωτηθέντες, δικαιολόγησαν την απάντησή τους υποστηρίζοντας πως δεν έχουν το κατάλληλο υπόβαθρο για να βοηθήσουν τα παιδιά τους στη μελέτη. Πιο συγκεκριμένα αναφέρουν *''Δε μιλάω τις γλώσσες και τα παιδιά νιώθουν αυτοπεποίθηση, όταν τα καταφέρνουν μόνα τους.''* (Ε'2), *''Δε γνωρίζω καλά ούτε να γράφω, ούτε να διαβάζω, ούτε στα αραβικά!''* (Ε'6), όπως επίσης *''Δε χρειάζεται, το παιδί μου ξέρει περισσότερα από μένα.''* (Ε'8).

Αξιοσημείωτη ήταν και η θετική ανταπόκριση, του 100% του δείγματος, πως οι γνώσεις που αποκομίζουν τα παιδιά από το σχολείο, μεταφέρονται και σε αυτούς, ενώ ταυτόχρονα οι γνώσεις αυτές βοηθούν την καθημερινή τους ζωή. Σε αυτό το σημείο, υπάρχει σημαντική ταύτιση των απαντήσεων των παιδιών με αυτές των γονιών τους, καθώς 5 από τους γονείς αναφέρθηκαν στην ευκολία που έχουν πλέον στο να επικοινωνούν με τον ντόπιο πληθυσμό, είτε αυτό αφορά τους φορείς, εντός και εκτός ΚΥΤ, όπως την αστυνομία, το νοσοκομείο, είτε αφορά τα πρακτικά οφέλη της επικοινωνίας με τον ντόπιο πληθυσμό στην τοπική αγορά. Τρείς απαντήσεις συμμετεχόντων έθιξαν 3 κομβικά σημεία και οφέλη, αυτό της μετάδοσης της γνώσης στα μέλη που δεν έχουν πρόσβαση ούτε στη μη τυπική εκπαίδευση (παιδιά κάτω των 6 ετών), της βιωματικής μάθησης, αλλά και φυσικά του ενταξιακού στόχου. Αντιστοίχως διατυπώνουν, *''Τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά μαθαίνουν στα μικρότερα που δεν πάνε σχολείο.''* (Ε'2), ''*Μαθαίνουν χρήσιμα πράγματα που εφαρμόζουν, όπως η κηπουρική, έτσι μία μέρα ο γιός μου φύτεψε μία ντοματιά σε μία γλάστρα και έμαθε να τη φροντίζει.''* (Ε'3) και *''Έχω κάνει ακόμα και φίλους Έλληνες, επειδή τα παιδιά μου μιλάνε λίγα έστω ελληνικά.''* (Ε'8).

Πριν το κλείσιμο των ερωτήσεων, που αφορούν το έργο του Κέντρου, ένα τελευταίο ερώτημα που τέθηκε στους γονείς αφορούσε την ψυχολογία των παιδιών. Όλοι οι γονείς στην ερώτηση, αν η ψυχολογική κατάσταση των παιδιών τους έχει βελτιωθεί, κατά τη

διάρκεια φοίτησής τους στο κέντρο, ανταποκρίθηκαν θετικά. Το σύνολο των απαντήσεων, προβάλουν την ψυχοκοινωνική υπόσταση, της παροχής της εκπαίδευσης στον προσφυγικό πληθυσμό.

Κατά το κλείσιμο των σχετικών ερωτήσεων, εξίσου οι γονείς ρωτήθηκαν ποια παροχή θα ήθελαν να προστεθεί σε αυτές του Κέντρου. Τρεις εκ των 8 γονέων, δήλωσαν πως δεν τους λείπει κάποια παροχή, ενώ απόψεις 3 γονέων ταυτίστηκαν με αυτές των μαθητών/τριών, αναφερόμενοι στα μαθήματα μουσικής και φυσικής αγωγής. Ένας γονέας θα ήθελε να διαρκεί περισσότερες ώρες το πρόγραμμα, καθώς όπως αναφέραμε οι ανήλικοι εξυπηρετούνται καθημερινά 3 ώρες, λόγω του περιορισμένου χώρου και με στόχο την εξυπηρέτηση περισσότερων μαθητών. Τελικώς μία μητέρα, η οποία όπως δήλωσε δεν είχε τη δυνατότητα να φοιτήσει σε σχολείο, ούτε στην πατρίδα της δήλωσε πως αυτό που θα ήθελε, είναι να μπορούσε και αυτή να συμμετέχει στα μαθήματα.

5.7 Η σημασία της εκπαίδευσης για τους μαθητές-πρόσφυγες και τις οικογένειές τους

Στις τελευταίες ερωτήσεις, του εργαλείου του ερωτηματολογίου, καλέσαμε τους ανήλικους μαθητές και μαθήτριες, αλλά και τους γονείς τους, να αξιολογήσουν το αγαθό της εκπαίδευσης γενικότερα. Με μία ερώτηση ανοιχτού τύπου οι συμμετέχοντες, εξέφρασαν όλα αυτά που εξετάσαμε ανωτέρω, σχετικά με τη σημασία της εκπαίδευσης για τον προσφυγικό πληθυσμό. Τελικώς, ρωτήσαμε τις οικογένειες αν τους δόθηκε ποτέ η δυνατότητα να εγγράψουν τα παιδιά τους στην επίσημη εκπαίδευση και μας απάντησαν τι πραγματικά συμβαίνει, και στις δύο περιπτώσεις.

Οι μαθητές ρωτήθηκαν αν θα ήταν σημαντικό να συνεχίσουν τη φοίτησή τους και μετά την αναχώρησή τους από το νησί. Οι απαντήσεις, των 4 από τους 8 ανήλικους συμμετέχοντες, κυμάνθηκαν γύρω από τα μελλοντικά σχέδια των ίδιων. Οι νεαροί μαθητές και μαθήτριες δείχνουν να σκέφτονται πως χωρίς την πρόσβαση στην εκπαίδευση δε θα έχουν την ευκαιρία να βρουν μία καλή δουλειά μεγαλώνοντας, ώστε να εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μέλλον, για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Συγκεκριμένα μία μαθήτρια αναφέρει *''Για ένα καλύτερο μέλλον. Χωρίς την πρόσβαση στην εκπαίδευση όλα είναι πιο δύσκολα.''* (Ε1).

Οι 2 μαθητές επικεντρώθηκαν στα ίδια τα εκπαιδευτικά οφέλη που αποκομίζουν, λέγοντας πως μέσω του σχολείου θα είναι ικανός να μιλάει μία διεθνή γλώσσα, ώστε να έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί παντού, συγκεκριμένα *''Για να μάθω Αγγλικά και να επικοινωνώ σε όποια χώρα και αν πάω.''* (Ε4). Με αυτήν την απάντηση φαίνεται πως η μαθήτρια ζει σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο πλαίσιο, που διαμορφώνει την εν λόγω πεποίθηση ως πρωτεύουσα. Μία ακόμα μαθήτρια, εκτιμά το αγαθό της εκπαίδευσης, καθώς αυτό φαίνεται να είναι το κλειδί εισαγωγής της σε μία ακαδημαϊκή σχολή θεάτρου, καθώς όπως δηλώνει *''Είναι το όνειρό μου να τελειώσω το σχολείο κα να περάσω σε μια σχολή θεάτρου και μόνο μέσω της πρόσβασης στην εκπαίδευση μπορώ να το πετύχω.''* (Ε8). Δύο ακόμα απαντήσεις έδειξαν το πόσο εξοικειωμένα είναι τα παιδιά με τον όρο δικαίωμα, διατυπώνοντας χαρακτηριστικά *''Γιατί είμαι σε ηλικία που πρέπει να πάω σχολείο, να μάθω να διαβάζω και να γράφω.''* (Ε5).

Οι γονείς από την άλλη, ρωτήθηκαν σχετικά με τη σπουδαιότητα της συνέχισης των σπουδών των τέκνων τους. Τρεις γονείς θεωρούν την εκπαίδευση ως ένα από τα βασικότερα αγαθά, ενώ ένας γονέας χαρακτηρίζει την εκπαίδευση ως τη βάση κάθε κοινωνίας, ενώ άλλος τονίζει τις καταστροφικές συνέπειες, της απομάκρυνσης των ανηλίκων από αυτή. Δύο εκ των γονέων προσεγγίζουν ''συμπεριφορικά'' τα οφέλη του αγαθού αναφερόμενοι στην καλλιέργεια του ευγενούς συναγωνισμού, που καλλιεργείται μέσω αυτής, αλλά και πιο περιγραφικά *''Μαθαίνουν καλούς τρόπους συμπεριφοράς, μορφώνονται, κοινωνικοποιούνται και εκτονώνουν την ενέργεια τους***.**'' (Ε'4). Οι δύο τελευταίες απαντήσεις σχετικά, που μας παρουσίασαν χαρακτηρίζονται από την εμπειρία του παρελθόντος, αλλά και από την αισιοδοξία του μέλλοντος. Αντίστοιχα μία μητέρα εκφράζεται λέγοντας *''Εγώ που πήγα μόνο λίγα χρόνια, τώρα καταλαβαίνω πόσα πολλά στερήθηκα.'' (Ε'7),* ενώ ένας πατέρας διατυπώνει *''Τα παιδιά είναι το μέλλον μας και πρέπει να ξέρουν όσα περισσότερα πράγματα μπορούν να μάθουν.'' (Ε'8)***.**

Τελευταίο, τέθηκε το ερώτημα στους γονείς, αν είχαν τη δυνατότητα να εγγράψουν τα παιδιά τους στην τυπική μάθηση. Ήταν σημαντικό να γνωρίσουμε, ιδιαιτέρως μετά την καθολική θετική ανταπόκριση, σχετικά με το αν είναι σημαντικό τα παιδιά να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, γιατί τα παιδιά τους δεν έχουν ακόμα εγγραφεί στο εθνικό σύστημα. Τρεις μόνο γονείς απάντησαν πως είχαν τη δυνατότητα να εγγράψουν τα παιδιά τους στη δημόσια εκπαίδευση, αλλά παρόλα αυτά αναμένουν εδώ και μεγάλο χρονικό

διάστημα, το άνοιγμα των θέσεων και την πρόσληψη δασκάλων για τα τμήματα υποδοχής. Οι υπόλοιποι 5 γονείς, απάντησαν αρνητικά με τους δύο να υποστηρίζουν, πως είτε τους το αρνήθηκαν επειδή δεν υπήρχαν ανοιχτές θέσεις, είτε δεν τα κατάφεραν λόγω ελλιπούς ενημέρωσης. Μία ακόμα απάντηση στηρίχθηκε στην έλλειψη σταθερότητας που υπάρχει, ενώ 2 γονείς έδειξαν επαρκώς ικανοποιημένοι από το Κέντρο, συγκριμένα *''Τα παιδιά δεν θέλουν έτσι κι αλλιώς να αλλάξουν σχολείο.''* (Ε'4) και από την άλλη *''Εγώ προτιμώ έτσι κι αλλιώς το σχολείο LEDU, γιατί πιστεύω ότι είναι πιο ασφαλές.''* (Ε'5).

Πίτα 1 : Ποσοστά απαντήσεων γονέων σχετικά με την πρόσβαση των παιδιών τους στη δημόσια εκπαίδευση

Πηγή: Ερωτηματολόγια γονέων μαθητών-προσφύγων στο LEDU

Η τελευταίες αυτές απαντήσεις των ίδιων των εμπλεκόμενων, κατάφεραν να πιστοποιήσουν όσα αναφέραμε παραπάνω στη βιβλιογραφική ανασκόπηση, σχετικά με τα κενά του εθνικού σχεδιασμού, στο κομμάτι της εκπαίδευσης των προσφύγων. Είναι πλέον προφανές, πως ο κυβερνητικός προγραμματισμός, σχετικά με την εκπαίδευση των προσφύγων, παραμένει σε πρακτικό επίπεδο ελλιπής. Στην ίδια εξίσωση, το δείγμα των απαντήσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα, έδειξε να τοποθετεί πολύ υψηλά στις προτεραιότητες, το προνόμιο της εκπαίδευσης. Με τον τρόπο αυτό, αποδείχτηκε πόσο καθοριστική είναι η συμβολή των ΜΚΟ στην εν λόγω κρατική αδυναμία. Το μικρό νησί της Λέρου, μας επέτρεψε να γνωρίσουμε όλες τις διαδικαστικές δυσκολίες, αναφορικά με τις εγγραφές των παιδιών στη δημόσια εκπαίδευση, ενώ παράλληλα ανέδειξε τον πρωταγωνιστικό ρόλο της δράσης της ελληνικής ΜΚΟ στον τομέα.

6ο Κεφάλαιο: Συμπεράσματα και μελλοντικές έρευνες

Η παρούσα μελέτη είχε ως στόχο να αναδείξει τη συμβολή των ΜΚΟ στον τομέα της εκπαίδευσης των προσφύγων. Μέσα από τη βιβλιογραφία εντοπίσαμε το διεθνή και εθνικό σχετικό σχεδιασμό και νομοθεσία, αναφορικά με το καθεστώς και τα δικαιώματα των προσφύγων. Σύγχρονες πηγές μιλούν για τις πρακτικές προβληματικές και ειδικότερα για τα κρατικά κωλύματα, που δεν επιτρέπουν την εφαρμογή όλων των θεσμοθετημένων κατακτήσεων για τους πρόσφυγες.

Στην περίπτωση αυτή, εξετάζουμε συγκεκριμένα τον τομέα της εκπαίδευση. Εντοπίσαμε τη σχετική βιβλιογραφία σχετικά με τη νομοθεσία, αλλά και την ίδια τη σημασία της εκπαίδευσης για τους ευάλωτους πληθυσμούς. Αργότερα, επιλέξαμε να τεκμηριώσουμε την έρευνα, μέσα από τη μελέτη της περίπτωσης της Λέρου. Με αυτόν τον τρόπο συλλέξαμε ποιοτικά, αλλά και ποσοτικά δεδομένα, με στόχο την απόδειξη των όσων διαπιστώσαμε. Τα εργαλεία που χρησιμοποιήσαμε, όπως η δομημένη συνέντευξη από επαγγελματία-κλειδί στο νησί, οι τηλεφωνικές συναντήσεις με σχετικούς επαγγελματίες, τα μεικτά ερωτηματολόγια, που συμπληρώθηκαν από τους ίδιους τους πρόσφυγες, αλλά και η πρόσβαση σε αριθμητικά στοιχεία, που μας παραχωρήθηκαν από τη ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ, ενίσχυσαν την αξιοπιστία της έρευνας και επέτρεψαν τη συλλογή και διαμόρφωση κάποιων βασικών συμπερασμάτων.

Έχει διαπιστωθεί διαχρονικά, πως η εκπαίδευση παρέχει μια αίσθηση κανονικότητας, που δύναται να δώσει το έναυσμα για την κοινωνικοποίηση των παιδιών προσφύγων, έτσι ώστε αυτά να ξεκινήσουν μια νέα ζωή στο πλαίσιο της νέας κοινότητας (Wilkinson, 2002). Οι ιδέες, όπως διατυπώθηκαν, από τα ίδια τα παιδιά πρόσφυγες, τα οποία φοιτούν στο Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης της ΑΡΣΙΣ, στη Λέρο, πιστοποιούν τον ενταξιακό χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Με αυτόν τον τρόπο αποδεικνύεται αδιαμφισβήτητα, η συμβολή της ελληνικής ΜΚΟ, στον τομέα της εκπαίδευσης, παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο, την ελεύθερη πρόσβαση των ανηλίκων σε αυτή. Μέσω αυτή της παροχής, δείχνει να επιτυγχάνεται η διευκόλυνση επίτευξης ατομικών σχεδίων, μέσω του σχολικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά (Saha & Sikora, 2008).

Οι στόχοι ενός ατόμου επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από το habitus, τη συγκέντρωση δηλαδή προηγούμενων εμπειριών, που διαμορφώνονται τόσο βάσει της κοινωνικής τάξης στην οποία ανήκει η οικογένεια όσο και βάσει των βιωμάτων, που αποκτούνται κατά τη διάρκεια της ζωής (Bourdieu & Passeron, 1973). Η καταγραφή, τόσο των πεποιθήσεων των μαθητών, όσο και των οικογενειών τους, απέδειξαν πως καλλιεργείται η πεποίθηση και η στοχοθεσία, μέσα από την ίδια την εμπειρία.

Όπως έχει αποδειχτεί και από προηγούμενη έρευνα, το διάστημα από το ξεκίνημα της μεταναστευτικής πορείας μέχρι την πλήρη εγκατάσταση σε ένα τόπο, αλλά και η διάρκεια παραμονής σε ένα κέντρο φιλοξενίας, επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την εκπαιδευτική πορεία των νεαρών προσφύγων και τη μετέπειτα απόκτηση ακαδημαϊκών δεξιοτήτων (Kanu, 2008, Wilkinson, 2002). Αυτός ήταν ένας από τους λόγους που ασχοληθήκαμε με την εν λόγω έρευνα, καθώς είναι σημαντικό να αποδείξουμε πως σε διεθνές και εγχώριο επίπεδο, η εκπαίδευση παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην ενταξιακή προσπάθεια. Για αυτό είναι σημαντικό να εντοπίσουμε σε ποια κομμάτια υπάρχουν οι αδυναμίες, να τις διαπιστώσουμε, να τις αποδείξουμε και έπειτα να κινηθούμε προς της επίλυσή τους.

Στην έρευνα συμπεριλάβαμε και την οικογένεια, ως έναν από τους πρωτογενείς παράγοντες κοινωνικοποίησης στη ζωή ενός παιδιού, η οποία φάνηκε να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών στόχων των παιδιών προσφύγων, μέσα από εκπαιδευτικές και επαγγελματικές προσδοκίες που έχουν οι γονείς για τα παιδιά τους. (Jacob & Wilder, 2010, Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2011). Οι γονείς έδειξαν να χαίρουν της εκπαιδευτικής φροντίδας, για τα ανήλικα τέκνα τους, που τους παρέχεται από την ελληνική ΜΚΟ στο νησί που διαμένουν, ενώ ταυτόχρονα δήλωσαν ιδιαίτερα ευχαριστημένοι από το πρόγραμμα, το προσωπικό και τις παροχές του Κέντρου.

Η υπεύθυνη ΣΕΠ, καθώς και οι 8 οικογένειες προσφύγων που προσεγγίστηκαν, μίλησαν διεξοδικά για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, σχετικά με την εισαγωγή των νέων στην τυπική εκπαίδευση, ενώ παράλληλα και οι δύο μίλησαν για τη συνεργασία τους με την ελληνική ΜΚΟ. Σε αντίθεση με προηγούμενες έρευνες, που αναφέρουν πως οι εμπειρίες διακοπής της εκπαίδευσης διαμορφώνουν αρνητικά τις απόψεις των προσφυγικών οικογενειών, απέναντι στον εκπαιδευτικό θεσμό και δημιουργούν κλίμα απροθυμίας ορισμένων από αυτών για επένδυση στην εκπαίδευση (Dryden-Petersen, 2015), οι

οικογένειες και τα παιδιά πρόσφυγες, εξυπηρετούμενοι του εκπαιδευτικού Κέντρου, δείχνουν να έχουν ανακτήσει την πίστη τους στο αγαθό της εκπαίδευσης. Μέσα από την ερμηνεία των ερωτηματολογίων και την ταύτιση των λεγόμενων των μαθητών και των οικογενειών τους, είναι προφανές πως οι εκπαιδευτικές προθέσεις των παιδιών-προσφύγων προέρχονται, όχι μόνο προσωπικών επιδιώξεων, αλλά και εξωτερικών επιρροών από το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (Saha & Sikora, 2008).

Σύμφωνα με τη διεξαγωγή της παρούσας εργασίας, θα ήταν ενδιαφέρον να διενεργηθεί παρόμοια έρευνα, η οποία πλέον θα προσεγγίζει το θέμα από την πλευρά του ντόπιου πληθυσμού. Οι δυσκολίες και οι υγειονομικοί περιορισμοί, λόγω της πανδημίας, δεν μας επέτρεψαν να λάβουμε δείγμα από ντόπιες οικογένειες και μαθητές, σχετικά με τη συμβολή της ΜΚΟ στη Λέρο, παρόλο που είχε πραγματοποιηθεί η σχετική προεργασία. Επί πρόσθετα, θα ήταν ενδιαφέρον, η έρευνα να επαναλαμβανόταν, για την επόμενη πενταετία, ώστε να γίνει μία ποσοτική και ποιοτική σύγκριση των δεδομένων, προκειμένου να εντοπιστεί αν θα υπάρξει κάποια αξιόλογη διαφορά. Η παρούσα μελέτη θέλουμε να λειτουργήσει, ως εφαλτήριο βελτίωσης του πολιτικού σχεδιασμού, σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο, με κοινωνικές, οικονομικές και ενταξιακές τροποποιήσεις, με στόχο την εφαρμογή των αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, προς όφελος των παιδιών-ταξιδευτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

Antonopoulos G.A., J. Winterdyk, 2006, ‘’*The Smuggling of Migrants in Greece: An Examination of its social organization’’*, European Journal of Criminology, 3 (4), 439-461

Berry J. W. 2005, ‘’*Acculturation: Living Successfully in Two Cultures. International Journal of Intercultural Relations’’* [Google Scholar]. Ανακτήθηκε στις 20/11/2020

Cohen, L. Manion, L. & Morrison, K., 2008, *‘’Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας’’*, Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθάρα, Μ. Φιλοπούλου (μτφ). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Dryden-Petersen, S., 2015, *‘’The educational experiences of refugee children in countries of first asylum.’’,* Washington, DC: MPI, forthcoming.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2015, *‘’Handbook on European Law Relating to the rights of the child’’,* European Union Publications

Fordham, P. E., 1993, "*Informal, non-formal and formal education programs in YMCA George Williams College*", ICE301 Lifelong Learning Unit 2, London: YMCA George Williams College

Hek, R., 2005, ‘*’The experiences and needs of refugee and asylum-seeking children in the UK: A literature review’’*. Birmingham: National Evaluation of the Children's Fund.

Heywood A.**,** 2013, ‘’*Global Politics*, *Political Ideologies* and *Political Theory*’’, Red Globe Press, (6), 271-276

Hickey G., 2005, *‘’This is American get punished’: unpacking narratives of Southeast Asian refugees in the US.’’* Intercultural Education, 16(1), 25-40.

Kanu Y., 2008, *‘’Educational needs and barriers for African refugee students in Manitoba.’’* Canadian Journal of Education, 349-384.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G., 1985, ‘’*Naturalistic inquiry’’.* New York: Sage.

Mason, J., 2003, ‘*’Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*’’, Ε. Δημητριάδου (μτφ), Ν. Κυριαζή (Επιμ). Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Patton M. Q., 1990, ‘*’Qualitative evaluation and research methods’’*. California: SAGE Publications, inc.

Robson C., 2007, ‘*’Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές’’* (Β΄ έκδοση). Αθήνα:Gutenberg.

Rudiger & Spencer, 2003, *''Social Integration of Migrants and Ethnic Minorities, Policies to Combat Discrimination''*, Conference jointly organized by the European Commission and the OECD, Brussels

Saha L. J., & Sikora J., 2008, *''The career aspirations and expectations of school students: from individual to global effects''*. Education and Society, 26(2), 5-22.

Sinclair P.S., 2001, *''Education in emergencies''*. Στο J. Crisp, C. Talbot, & D. B. Cipollone (Eds.), *''Learning for a future: Refugee education in developing countries''* (σελ. 1-84). Lausanne, Switzerland: United Nations Publications

Sitaropoulos N., 2006, ''*Modern Greek Asylum Policy and Practice in the Context of the Relevant European Developments''*, Journal of Refugee Studies

Taylor & Sidhu, 2012, *''Supporting refugee students in schools: what constitutes inclusive education?''*. International Journal of Inclusive Education, 16(1), 39-56.

Tight, M., 1996, "*Key Concepts in Adult Education and Training*", London

Wilkinson L., 2002, *''Factors influencing the academic success of refugee youth in Canada.''* Journal of youth studies, 5(2), 173-193.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Γκάτση Ε., 2015, *'' Διαχείριση πολυπολιτισμικότητας και ο ρόλος των ΜΚΟ στην εκπαίδευση. Σύγχρονοι προβληματισμοί: το παράδειγμα της μη τυπικής εκπαίδευσης ανηλίκων στην Ελλάδα'',* Πάντειο Πανεπιστήμιο: Αθήνα

Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων ΥΠΠΕΘ, 2017, *''Το Έργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων-Α. Έκθεση Αποτίμησης του Έργου για την Ένταξη των Παιδιών των Προσφύγων στην Εκπαίδευση-Β. Προτάσεις για την Εκπαίδευση των Παιδιών των Προσφύγων κατά το σχολικό έτος 2017-2018''*, Αθήνα

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΕτΚ), 2016, *'' Ίδρυση, οργάνωση, λειτουργία, συντονισμός και πρόγραμμα εκπαίδευσης των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.), κριτήρια και διαδικασία στελέχωσης των εν λόγω δομών. Κοινή Υπουργική Απόφαση 180647/ΓΔ4/2016-ΦΕΚ 3502, Β/2016''.*

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΕτΚ), 2010, *'' Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις- Νόμος 3879/2010, (ΦΕΚ 163 Α), άρθ. 26, παρ. 1α και 1β''*

Ιωσηφίδης Θ., 2008, ''*Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες''*. Αθήνα: Κριτική.

Κατσίλλης Ι., 2008, ''*Περιγραφική Στατιστική: Εφαρμοσμένη στις Κοινωνικές Επιστήμες και την Εκπαίδευση με έμφαση στην Ανάλυση με Υπολογιστές''*. Αθήνα: Gutenberg.

Κτιστού Κ., 2016, '' *Το προσφυγικό ζήτημα στην πρώτη γραμμή. Ο τρόπος αντιμετώπισης των μεταναστευτικών - προσφυγικών ροών στο Ανατολικό Αιγαίο. Η συμβολή τόσο της*

Δημόσιας Διοίκησης όσο της Περιφερειακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο ζήτημα αυτό.'', Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων - Πανεπιστήμιο Πειραιά: Κόρινθος

Κωσταρίδου-Ευκλείδη, Α., 2011, *''ΜΕΤΑΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟ-ΡΥΘΜΙΣΗ.''*, Αθήνα: Πεδίο

Μουσούρου Λ., 1991, *''Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη'',* Αθήνα: Gutenberg.

Παρασκευόπουλος Ι., 1999, *''Μεθοδολογία της έρευνας. Μέρος Β.''*, Αθήνα.

Σουλτάνη Ο., 2018, ''*Ιστορικό πλαίσιο των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών στην Ευρώπη και την Ελλάδα'',* ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET

Τριανταφυλλίδου Α., Δημητριάδη Α., 2011, ''*Η διαχείριση του ασύλου στην Ευρώπη: η αναθεώρηση του Δουβλίνου Ι και η περίπτωση της Ελλάδας''*, Εφαρμογές ΔΔΙ/2011, σελ. 22.

Χατζηιωάννου Τ., 2010. *''Τα μαθησιακά χαρακτηριστικά προγραμμάτων μη τυπικής μάθησης για νέους και η επίδραση στη μαθησιακή εξέλιξη και πορεία των συμμετεχόντων''*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο: Θεσσαλονίκη

Διαδίκτυο:

ECHO 100+ (official page), 2016, *''The ECHO HUB Leros''*, Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από https://echo100plus.com/en/projects/project-9

Ert International, 2016, *''Save the Children starts operation of new school for refugees in Leros''*, Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2020, από https://int.ert.gr/save-the-children-starts-operation-of-new-school-for-refugees-in-leros/

European Council on Refugees and exiles, 2020, *"Access to formal education for refugee and migrant children'',* Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2020, από https://asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/employment-and-education/access-education/

Eurydice, 2004, ''Integrating Immigrant Children into Schools in Europe.'' Brussels, Ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2019, από http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/Integrating_immigrant_children_2004_EN.pdf. Ανακτήθηκε στις 13-07-2019

Eurydice, 2019, ''National Education Systems'', Ανακτήθηκε 13 Νοεμβρίου 2020, από https://eacea.ec.europa.eu/nationalpolicies/eurydice/national-description_en. Ανακτήθηκε στις 04-08-2019.

Jacob B. A., & Wilder T., 2010, *''Educational expectations and attainment.''* (Working paper, No. 15683). UK: National Bureau of Economic Research. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2020, από https://core.ac.uk/download/pdf/6535021.pdf

Save the Children (official page), *''Every Child should learn from a quality basic communication''*, Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.savethechildren.net/what-we-do/learning

Save the Children, 2017, *''Save the Children's Educational Center in Leros, Greece''* (video), Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=RvnCR65rl7I.

United Nations High Commissioner for Refugees, 2020α, Operational Portal-Refugee Situations, Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου, από https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179

ΑΡΣΙΣ (Επίσημη Ιστοσελίδα), Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2020, από https://www.arsis.gr/pii-imaste/i-arsis

ΑΡΣΙΣ, 2019, *''Ένας χρόνος λειτουργίας -EDU (Κέντρα Μη Τυπικής Εκπαίδευσης) της ΑΡΣΙΣ στα νησιά.''*(Δελτίο Τύπου), Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2020, από http://www.arsis.gr/deltio-typou-enas-xronos-leitourgias-edu-kentra-mi-typikis-ekpaideusis-sta-nisia/

Διεθνής Αμνηστία, 2019, ''Πρόσφυγες, αιτούντες/ούσες άσυλο, μετανάστες/στριες''. Ανακτήθηκε το 10 Νοεμβρίου 2020, από https://www.amnesty.gr/news/articles/article/22014/prosfyges-aitoyntesoyses-asylo-kai-metanastesstries

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2004, *ΟΔΗΓΙΑ 2004/83/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Απριλίου 2004*: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0083:el:HTML

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2015, ''Πρόσφυγες: κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας-Διαδικασία 2015/2321(INI)'', Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου από https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0297_EL.html

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021, ''*Μεταναστευτική Πολιτική της ΕΕ''*, Ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2021, από: https://www.consilium.europa.eu/el/policies/migratory-pressures/

Edu.klimaka.gr, 2020, *''ΟΔΗΓΙΕΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΑΞΕΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΖΕΠ (ΖΩΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ) ΣΕ ΓΥΜΝΑΣΙΟ, ΛΥΚΕΙΟ ΚΑΙ ΕΠΑΛ 2020-2021''*, Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2020, από https://edu.klimaka.gr/sxoleia/gymnasia/1275-odhgies-leitourgias-taxeis-zep.

Ζεύξις (Επίσημη ιστοσελίδα), Ανακτήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.zeuxis.org.gr/el/

Ζεύξις, 2020, *''Εκπαιδευτικός Περίπατος στα ΚΥΤ της Λέρου''*, Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.zeuxis.org.gr/el/what-s-new/news/228-educational-stroll-in-leros-ric.html.

Human Rights Watch, 2018, ''Χωρίς Εκπαίδευση δεν έχουν μέλλον'', Ανάκτηση 12 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.hrw.org/el/report/2018/07/18/320357#_ftn8

Καργιώτη Φ., 2018, ''*Η σημασία για την εκπαίδευση προσφύγων σύμφωνα με την UNESCO''*, Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.maxmag.gr/politismos/i-simasia-gia-tin-ekpaideysi-prosfygon-symfona-me-tin-unesco/

LAWSPOT, 2019, *'' Άρθρο 77 - Νόμος 4547/2018 - Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων''*, Ανακτήθηκε 8 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4547-2018/arthro-77-nomos-4547-2018-syntonistes-ekpaideysis

Σιούτη Β. (LIF0), 2020, *''Τι ακριβώς συμβαίνει με το προσφυγικό/μεταναστευτικό στα νησιά του Β.Α. Αιγαίου''*, Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου 2020, από https://www.lifo.gr/articles/opinions/271923/ti-akrivos-symvainei-me-to-prosfygiko-metanasteytiko-sta-nisia-toy-v-a-aigaioy

Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών (UNRIC), *''Γενική Συνέλευση (1989), Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 20 Νοεμβρίου 1989 Άρθρο 2 ΗΕ''*, Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2020, από https://archive.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26232&Itemid=33&limitstart=3

Συμβούλιο της Ευρώπης, 2005, *''Σύμβαση για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, Σειρά Συνθηκών Συμβουλίου της Ευρώπης CETS αριθ. 197''*, Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html

ΤΑ ΝΕΑ, 2020, *'' Μπροστά σε αδιέξοδο η κυβέρνηση : Φουντώνουν οι αντιδράσεις για κλειστά κέντρα και επιτάξεις.'',* Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.tanea.gr/2020/02/11/greece/mprosta-se-adieksodo-i-kyvernisi-fountonoun-oi-antidraseis-gia-kleista-kentra-kai-epitakseis/

Το ΒΗΜΑ, 2020, *''Προσφυγικό: Το κυβερνητικό σχέδιο για τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.'',* Ανακτήθηκε 10 Νοεμβρίου 2020, από https://www.tovima.gr/2020/01/09/society/prosfygiko-to-kyvernitiko-sxedio-gia-ta-nisia-tou-anatolikou-aigaiou/

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (Επίσημη Ιστοσελίδα), ''*Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης'',* Ανάκτηση 15 Νοεμβρίου 2020, από https://migration.gov.gr/ris/

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2020, ''13.728 μεταφορές στην ενδοχώρα από την 1η Ιανουαρίου - ουσιαστική η αποσυμφόρηση των νησιών'', Δελτίο Τύπου. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2020, από https://www.mitarakis.gr/gov/migration/6163-enimerotiko-maios

United Nations High Commissioner for Refugees, 2016α, *''1 στους 113 ανθρώπους αναγκάζεται να ξεριζωθεί: ο υψηλότερος αριθμός εκτοπισμού που έχει σημειωθεί ποτέ.''*, Ανακτήθηκε 19 Νοεμβρίου, από https://www.unhcr.org/gr/2841-1.html

United Nations High Commissioner for Refugees, 2018γ, *''Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα''*, Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.unhcr.org/gr/προστασία-προσφύγων-στην-Ελλάδα

United Nations High Commissioner for Refugees, 2020δ, *''79,5 εκατομμύρια εκτοπισμένοι παγκοσμίως μέχρι το τέλος του 2019''*, Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.unhcr.org/gr/%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC

United Nations High Commissioner for Refugees, 2019ε, *''Η πλειοψηφία των παιδιών προσφύγων στα ελληνικά νησιά δεν πηγαίνουν σχολείο''*, Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.unhcr.org/gr/%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC

United Nations High Commissioner for Refugees, 2020στ,*''Έκθεση Υ.Α.: Άμεση απειλή ο κορωνοϊός για την εκπαίδευση των προσφύγων – τα μισά παιδιά πρόσφυγες στον κόσμο βρίσκονται εκτός σχολείου''*, Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.unhcr.org/gr/%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC

United Nations High Commissioner for Refugees, 2018ζ, *'' Η Υ.Α. χαιρετίζει την έκθεση της UNESCO για την εκπαίδευση των προσφύγων και τονίζει ότι πρέπει να επενδύσουμε περισσότερο σε αυτή''*, Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2020, από https://www.unhcr.org/gr/προστασία-προσφύγων-στην-Ελλάδα

Veto News, 2020*, ''Προσφυγικό: Στοιχεία μηνός Μαΐου οι αφίξεις και οι μεταφορές από τα νησιά στην ενδοχώρα''*, Ανάκτηση 10 Νοεμβρίου 2020, από https://www.vetonews.gr/ellada/item/55636-prosfygiko-stoicheia-mhnos-maioy-oi-afixeis-kai-oi-metafores-apo-ta-nhsia-sthn-endochwra

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Απομαγνητοφώνηση δομημένης συνέντευξης
με την Υπεύθυνη ΣΕΠ στη Λέρο, Μαυρομάτη Ιωάννα

ΕΡ. Καλησπέρα Κυρία Μαυρομάτη

ΑΠ. Καλησπέρα Κυρία Παλυβού

ΕΡ. Θα ήθελα να σας κάνω μερικές ερωτήσεις σχετικά με το ρόλο και το έργο σας ως Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέρο

ΑΠ. Βεβαίως, με χαρά θα σας απαντήσω.

ΕΡ. Αρχικά θα ήθελα να μου πείτε ποια είναι η ιδιότητά σας που σας οδήγησε σε αυτή τη θέση;

ΑΠ. Είμαι διορισμένη εκπαιδευτικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και επέλεξα να γίνω Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων, θεωρώντας το ως ένα πολύ σημαντικό έργο.

ΕΡ. Πότε αναλάβατε το ρόλο ΣΕΠ στη Λέρο;

ΑΠ. Ξεκίνησα το 2017 και μέχρι σήμερα, το τέλος του 2020, βρίσκομαι σε αυτή τη θέση.

ΕΡ. Σας ευχαριστώ πολύ για αυτές τις πρώτες πληροφορίες.

ΑΠ. Παρακαλώ είμαι στη διάθεσή σας.

ΕΡ. Πόσα τμήματα ΖΕΠ και ΔΥΕΠ λειτουργούν στα σχολεία της Λέρου;

ΑΠ. Και τα δημοτικά έχουν τάξεις Υποδοχής (ΖΕΠ) (4) και το 1^{ο} Γυμνάσιο Λέρου. Από τα Δημοτικά, του Λακκιού έχει οριστεί ως ΔΥΕΠ, αλλά ποτέ δεν λειτούργησε αυτό επειδή δεν υπήρχε τρόπος μετακίνησης των παιδιών. Το ίδιο ισχύει και για το 1^{ο} Γυμνάσιο Λέρου. Λειτουργούν όλα λοιπόν με τάξεις Υποδοχής (ΖΕΠ)-Πρωινά τμήματα.

ΕΡ. Θα ήθελα να μου πείτε πόσα παιδιά έχετε εγγράψει συνολικά στη δημόσια εκπαίδευση από όταν ξεκινήσατε. Ιδανικά θα ήθελα να γνωρίζω τον αριθμό, το φύλο και σε ποια σχολεία εγγράφηκαν και ποιες χρονιές.

ΑΠ. Οι εγγραφές έχουν ως εξής:

<u>Γυμνάσιο Λέρου (Μπελλένειο)</u>

2017-2018: 6 αγόρια, 1 κορίτσι
2018-2019: 3 αγόρια, 3 κορίτσια
2019-2020: 4 αγόρια, 4 κορίτσια
2020-2021: 7 αγόρια, κορίτσια

Δημοτικό Αγ. Μαρίνας
2017-2018: 3 αγόρια, 9 κορίτσια
2018-2019: 10 αγόρια, 16 κορίτσια
2019-2020: 6 αγόρια, 8 κορίτσια
2020-2021: 3 αγόρια, 7 κορίτσια

Δημοτικό Αλίντων
2017-2018: 4 αγόρια, 7 κορίτσια
2018-2019: 12 αγόρια, 18 κορίτσια
2019-2020: 5 αγόρια, 2 κορίτσια
2020-2021: 5 αγόρια, 6 κορίτσια

Δημοτικό Λακκιού
2017-2018: 12 αγόρια, 15 κορίτσια
2018-2019: 19 αγόρια, 3 κορίτσια
2019-2020: 3 αγόρια, 4 κορίτσια
2020-2021: 6 αγόρια, 7 κορίτσια

Δημοτικό Ξηροκάμπου
2017-2018: 6 αγόρια, 2 κορίτσια
2018-2019: 11 αγόρια, 8 κορίτσια
2019-2020: 8 αγόρια, 10 κορίτσια
2020-2021: 6 αγόρια, κορίτσια

Νηπιαγωγείο ΚΥΤ (Υπάγεται στο 1ο Νηπιαγωγείο Λακκιού Λέρου)
2020-2021: 8 αγόρια, 7κορίτσια

Τις υπόλοιπες χρονιές γράψαμε γύρω στα 30 παιδιά αλλά δεν βρήκα αναλυτικά τα στοιχεία τους.

Παλαιότερα φοιτούσαν παιδιά και στο ΕΠΑ.Λ για μια χρονιά, 2 κορίτσια και νομίζω 1 αγόρι στο 2^{ο} Γυμνάσιο Λέρου.

ΕΡ. Με ποιο κριτήριο επιλέγονται τα παιδιά που εγγράφονται στα δημόσια σχολεία;

ΑΠ. Προτού ξεκινήσω τις εγγραφές, ενημερώνομαι από το ΚΥΤ αναφορικά με τον αριθμό των παιδιών σχολικής ηλικίας. Έπειτα γίνονται συζητήσεις με τον εκάστοτε διευθυντή αναφορικά με τις αριθμητικές ανάγκες των σχολείων. Το κάθε σχολείο μπορεί να απορροφήσει ένα συγκεκριμένο αριθμό παιδιών, ανάλογα με το μέγεθος του ή όπως συνηθίζουμε να λέμε εμείς οι εκπαιδευτικοί, ανάλογα με το αν είναι διθέσιο ή τριθέσιο κλπ.

Οι διευθυντές με ενημερώνουν για τις ανάγκες τους σε κάθε τάξη, π.χ. αν χρειάζονται 5 παιδιά έκτης δημοτικού, 2 δευτέρας δημοτικού κτλ και ανάλογα με τη λίστα μου επιλέγω πρώτα τις οικογένειες με τα περισσότερα παιδιά και σπανιότερα τις μονογονεϊκές οικογένειες, που συνήθως φεύγουν πιο γρήγορα.

Τα πρώτα χρόνια εργασίας μου σε αυτόν τον τομέα, ένα άλλο κριτήριο, ήταν και η πρότερη γνώση ελληνικής γλώσσας, μέσω της φοίτησης τους στο σχολείο μη τυπικής εκπαίδευσης εδώ στη Λέρο, στο LEDU. Έπαιρνα πληροφορίες μέσω της συντονίστριας και φρόντιζα να από απορροφηθούν πρώτα αυτά τα παιδιά. Η γνώση της ελληνικής γλώσσας μέσω της φοίτησης τους στο σχολείο μη τυπικής εκπαίδευσης εδώ στη Λέρο βοηθούσε τα παιδιά να ενσωματωθούν και να ενταχθούν γρηγορότερα στη νέα σχολική πραγματικότητα.

Δυστυχώς τα 2 τελευταία χρόνια λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που αντιμετωπίζουμε αλλά και επειδή οι ροές αναχωρήσεων-αφίξεων πραγματοποιούνται με αλματώδεις ρυθμούς, οφείλω να ομολογήσω πως η συνεργασία μου δεν ήταν τόσο συχνή και έτσι δεν έλαβα τόσο υπόψη μου αυτό το κριτήριο.

ΕΡ. Τι απαραίτητα έγγραφα χρειάζεται ένας μαθητής για να γραφτεί στη δημόσια εκπαίδευση;

ΑΠ. Χρειάζεται πιστοποιητικό εμβολιασμών (κίτρινο βιβλιαράκι)- φωτοτυπία η σελίδα με τα εμβόλια και η σελίδα με το όνομα του παιδιού, τα δελτία ασύλου ενός γονέα και των παιδιών (πολλές φορές καταθέτω τις γνωστοποιήσεις αντ'αυτών), το ΑΔΥΜ (Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή) προκειμένου να συμμετάσχει στις αθλητικές δραστηριότητες, τις αιτήσεις εγγραφής υπογεγραμμένες από τους γονείς που είναι διαφορετικές για κάθε σχολείο/βαθμίδα εκπαίδευσης, την υπεύθυνη δήλωση- Πολλές φορές υπογράφεται από τους γονείς όταν αποφασίζουν οι διευθυντές των σχολείων να φοιτήσουν τα παιδιά σε τάξη μικρότερη σε σχέση με το επίπεδο της ηλικίας τους, λόγω ελλιπούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας.

ΕΡ. Ποιες είναι οι πιο συνηθισμένες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε κατά την διαδικασία εγγραφής των παιδιών;

ΑΠ. Πολλές φορές οι γονείς αρνούνται να εγγράψουν τα παιδιά τους και η αντιμετώπιση τους είναι κάπως έντονη. Άλλες φορές αλλάζουν συνέχεια γνώμη. Μια χρονιά δεν υπήρχαν διαθέσιμοι διερμηνείς στο ΚΥΤ και ο χρόνος με πίεζε και προσπαθούσα μέσω διαδικτύου ή με νοηματική να τους εξηγήσω τις διαδικασίες και έπρεπε να πηγαίνω σε όλα τα κοντέινερ και να τους ψάχνω έναν-έναν. Η μετακίνηση τους δεν είναι εύκολη καθότι το λεωφορείο μας έχει συγκεκριμένες ώρες και υπήρξαν φορές που ο οδηγός τους εγκατέλειψε. Άλλες φορές πάλι, υπήρχαν αλλαγές στα προγράμματα των σχολείων, λόγω εορτών, εκδρομών, καιρικών συνθηκών, εκλογών κ.α. και δεν υπήρχε τρόπος μετακίνησης των παιδιών ή ένας άμεσος τρόπος επικοινωνίας με τους γονείς παρά μόνο μέσω τηλεφώνου.

Για αυτό το λόγο και τα σχολεία έχουν ζητήσει από το Υπουργείο ένα χρηματοδοτούμενο μέσο μεταφοράς των παιδιών με συνοδούς και να υπάρχουν ώρες και ημέρες που θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένας διερμηνέας στα σχολεία ανάλογα με τις ανάγκες. Οι απαιτήσεις των διευθυντών κατά τη διάρκεια των εγγραφών είναι συχνά πολλές (μπορεί να χρειάζεται να συμπληρώσω τις αιτήσεις και στα ελληνικά ή μου έχει ζητηθεί επίσημη μετάφραση από δικηγόρο των χαρτιών τους, προκειμένου να εγγράψουν, πράγμα το οποίο δεν μπορεί να γίνει

όπως γνωρίζετε). Άλλες φορές πάλι αλλάζουν γνώμη για κάποια παιδιά και πρέπει να ξαναγίνουν οι αιτήσεις από την αρχή.

Εκτός από φέτος που η βοήθεια της κ. Πουλά (Protection Assistant UNHCR) υπήρξε πολύτιμη και πέρσι, σε ότι έχει να κάνει με γραφική ύλη, μελάνια, φωτοτυπίες, όλα γίνονται με δικά μου έξοδα και με δικά μου εργαλεία. Στα 4 χρόνια μου εκτός από τη διευθύντρια του σχολείου της Αγ. Μαρίνας που με έχει βοηθήσει όσο μπορεί, μόνο πέρσι ζήτησα κόλλες Α4 από τους διευθυντές των σχολείων.

Ο ρόλος μου ως Συντονίστρια Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας είναι να διαμεσολαβώ ανάμεσα στους διευθυντές, το ΚΥΤ και το Υπουργείο. Είμαι υπεύθυνη για τις εγγραφές των παιδιών, πρέπει να γνωρίζω αν πηγαίνουν καθημερινά και τι συμβαίνει με την φοίτηση τους (εξέλιξη) και να προσπαθώ να επιλύω όσα προβλήματα προκύπτουν. Δεν είμαι υπεύθυνη ούτε για τη συνοδεία των παιδιών στο λεωφορείο, ούτε σε ότι αφορά την έκδοση των ΑΔΥΜ τους και τον εμβολιασμού τους.

Οι δυσκολίες μου λοιπόν που προέκυψαν ήταν σε ότι αφορά την μετακίνηση των παιδιών και ότι έμεναν ασυμπλήρωτα τα ΑΔΥΜ των παιδιών, που ήταν απαραίτητα για την εγγραφή τους στα σχολεία.

Τελευταία δυσκολία είναι μετά την αποχώρηση των παιδιών, πολλές φορές δε γνωρίζουμε που πάνε και πότε φεύγουν, δεν υπάρχει επικοινωνία και από άλλα σχολεία για να γίνει η μετεγγραφή τους, έτσι οι διευθυντές των σχολείων να μην μπορούν να τα διαγράψουν από το σύστημα και να φαίνεται μεγάλος ο αριθμός των παιδιών που φοιτούν, χωρίς να δέχονται πολλές φορές να φοιτήσουν νέα παιδιά.

ΕΡ. Πως είναι η συνεργασία σας με τους φορείς εντός του ΚΥΤ;

ΑΠ. Ιδιαίτερα ικανοποιητική συνεργασία, αν και άριστη θα χαρακτήριζα μόνο τη συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία. Οι υπόλοιποι φορείς κάνουν ότι μπορούν αλλά, πολλές φορές ενημερώνομαι κατόπιν εορτής ή με λίστες όπου δεν φαίνεται ξεκάθαρα ποιοι έχουν αποχωρήσει, με αποτέλεσμα να ενημερώνω λανθασμένα τα σχολεία και απλά να μένουν εγγεγραμμένα παιδιά που έχουν αποχωρήσει.

ΕΡ. Ποια είναι η σχέση σας με το LEDU, το Κέντρο Μη Τυπικής Εκπαίδευσης για ανήλικους πρόσφυγες στη Λέρο, αν συνεργάζεστε και σε ποιο επίπεδο συνεργάζεστε;

ΑΠ. Η συνεργασία μου με το LEDU θεωρώ ότι τις προηγούμενες χρονιές ήταν πιο ικανοποιητική και σε αυτό χρεώνω τον εαυτό μου, επειδή τις 2 τελευταίες χρονιές με αυτές τις ιδιαίτερες συνθήκες δεν ενημέρωνα τόσο συχνά με λίστες ή δε ζητούσα πολλές πληροφορίες για τα παιδιά.

Η ιδανική συνθήκη για μένα θα ήταν σε συνεννόηση και με τη συντονίστρια του LEDU να γίνονται συχνές συναντήσεις αλλά και να μπορούν να γίνουν εκδηλώσεις στα δημόσια σχολεία όπου θα συμμετάσχει και το LEDU. Θεωρώ ότι ως προς αυτό τον τομέα δεν έγιναν πολλά βήματα, παρά μόνο τις πρώτες χρονιές και απ' όσο θυμάμαι με το ΕΠΑ.Λ και το 2^{ο} Γυμνάσιο Λέρου.

Πολύ ικανοποιητική θεωρώ ότι ήταν η συνεργασία μου με την ΑΡΣΙΣ. Τόσο η συντονίστρια όσο και η κοινωνική υπηρεσία της οργάνωσης που ασχολήθηκαν με τα εκπαιδευτικά θέματα, αποδείχτηκαν πολύτιμοι βοηθοί με γνήσιο ενδιαφέρον για τα παιδιά και πραγματικά τις ευχαριστώ πολύ.

ΕΡ. Ποια η συνεργασία και η επαφή σας με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων;

ΑΠ. Η συνεργασία μου με το Υπουργείο είναι άριστη. Τους ενημερώνω καθημερινά για οτιδήποτε συμβαίνει (ακόμη και τις μέρες που δεν πηγαίνω στο ΚΥΤ) για τα προβλήματα και τις δυσκολίες που υπάρχουν. Τις τελευταίες 2 χρονιές λόγω του κορονοϊού, εγώ ζήτησα να μην εργάζομαι μέσα στο ΚΥΤ, αλλά να κινούμαι εντός σχολείων, επειδή έχουμε το δικαίωμα ως Συντονιστές να επιλέξουμε.

ΕΡ. Σας ευχαριστώ θερμά για τις απαντήσεις και τη διαθεσιμότητάς σας.

ΑΠ. Παρακαλώ, ότι χρειαστείτε είμαι στη διάθεσή σας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Μεικτά ερωτηματολόγια με ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου για τους μαθητές του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης LEDU

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ**
2. **ΗΛΙΚΙΑ: 6-12 ετών / 13-17 ετών**
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ**
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ**

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;**

2. **Πως έμαθες για το LEDU;**

3. **Σου αρέσει το LEDU; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU;

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;**

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

   Αν ναι πως?

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το σχολείο;**

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό;

Ερωτηματολόγιο Ε1

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ :** Κορίτσι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** Καμία

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 7 μήνες

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από την κοινωνική λειτουργό του σχολείου

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Αγαπάω πολύ τους δασκάλους μου και μαθαίνω μαθηματικά.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Στα καθημερινά ψώνια.

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα να υπήρχε μάθημα μουσικής. Θέλω να μάθω κιθάρα.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Για ένα καλύτερο μέλλον. Χωρίς την πρόσβαση στην εκπαίδευση όλα είναι πιο δύσκολα.

Ερωτηματολόγιο Ε2

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ :** Αγόρι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ :** Συρία
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 2 χρόνια

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 11 μήνες

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από τους φίλους μου στο ΚΥΤ

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Τα μαθήματα! Έμαθα γλώσσες που δεν γνώριζα καθόλου.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Με βοηθάει να κάνω φίλους από την Ελλάδα. Επιπλέον, επικοινωνώ με όσους δουλεύουν στο ΚΥΤ και στο νοσοκομείο.

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Δεν θα ήθελα κάτι παραπάνω.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Αν θέλεις να βρεις ένα καλό επάγγελμα πρέπει να είσαι μορφωμένος.

Ερωτηματολόγιο Ε3

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Αγόρι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Αφγανιστάν
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 6 χρόνια

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 1 χρόνο

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από φίλους μου που ήταν μαθητές του LEDU.

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Τα μαθήματα των Αγγλικών.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Στα καθημερινά ψώνια και στο νοσοκομείο .

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα να κάνω πιο συχνά αθλήματα.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Για να καταφέρω σε λίγα χρόνια να δουλέψω και να μπορέσω να κάνω φίλους.

Ερωτηματολόγιο Ε4

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Κορίτσι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Γάζα
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** Καμία

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 5 μήνες

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από την κοινωνική υπηρεσία του LEDU.

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Η τάξη μου και οι δάσκαλοι μου.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Στα καθημερινά ψώνια και βοηθάω τους γονείς μου.

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα να έχει μεγαλύτερο προαύλιο χώρο.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Για να μάθω Αγγλικά και να επικοινωνώ σε όποια χώρα και αν πάω.

Ερωτηματολόγιο Ε5

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Αγόρι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** Καμία

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 11 μήνες

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από τους φίλους μου που φοιτούσαν στο LEDU.

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Τα μαθήματα και οι δάσκαλοι που είναι πολύ καλοί, όχι όπως στη Συρία.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Βοηθάω τους γονείς μου στην επικοινωνία με την αστυνομία.

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα να κάνω περισσότερη γυμναστική.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Γιατί είμαι σε ηλικία που πρέπει να πάω σχολείο, να μάθω να διαβάζω και να γράφω.

Ερωτηματολόγιο Ε6

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Αγόρι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ: Συρία**
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 4 χρόνια

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 3 μήνες

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από τους φίλους μου.

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Η αυλή και τα παιχνίδια στην αυλή με τους δασκάλους μου.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Να επικοινωνώ με τους ανθρώπους που δουλεύουν στο ΠΙΚΠΑ (Πρώην δομή φιλοξενίας ευάλωτων οικογενειών).

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα στα διαλείμματα να μη βγαίνω έξω και να τρώω μέσα στην τάξη, γιατί είναι πάντα καθαρή και όμορφη.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Για να μπορώ να δουλέψω όταν μεγαλώσω.

Ερωτηματολόγιο Ε7

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Κορίτσι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 4 χρόνια

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 1 χρόνο

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από τις φίλες μου.

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Τα μαθήματα και που μαθαίνω Ελληνικά και Αγγλικά.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Μαθαίνω γλώσσες και βοηθάω στα καθημερινά ψώνια.

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα περισσότερους συμμαθητές.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Γιατί είναι δικαίωμα μου.

Ερωτηματολόγιο Ε8

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Κορίτσι
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 6-12 ετών / 13-17 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 3 χρόνια

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είσαι μαθητής/τρια στο LEDU;** 5 μήνες

2. **Πως έμαθες για το LEDU;** Από την κοινωνική υπηρεσία του LEDU.

3. **Σου αρέσει το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Τι σου αρέσει περισσότερο στο LEDU; Ότι μου δίνουν την δυνατότητα να ονειρεύομαι ένα καλύτερο μέλλον.

4. **Οι γονείς σου σε βοηθάνε στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

5. **Εσύ μαθαίνεις πράγματα στους γονείς σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

6. **Οι γνώσεις από το σχολείο βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως? Επικοινωνώ με τους φορείς στο ΚΥΤ.

7. **Σε βοήθησε να μιλάς καλύτερα ελληνικά και αγγλικά;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Τι άλλο θα ήθελες να σου προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα να διδάσκεται θεατρική αγωγή, γιατί θέλω να γίνω ηθοποιός.

9. **Είναι σημαντικό να συνεχίσεις το σχολείο όταν φύγεις από τη Λέρο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Είναι το όνειρό μου να τελειώσω το σχολείο κα να περάσω σε μια σχολή θεάτρου και μόνο μέσω της πρόσβασης στην εκπαίδευση μπορώ να το πετύχω.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Μεικτά ερωτηματολόγια με ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου για τους γονείς των μαθητών του Κέντρου Μη Τυπικής Εκπαίδευσης LEDU

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ**
2. **ΗΛΙΚΙΑ**
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ**
4. **ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ**
5. **ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU**

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά σας στο LEDU;**

2. **Πως μάθατε για το LEDU;**

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση:

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;**

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

   Αν όχι, γιατί;

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου; ΝΑΙ/ ΟΧΙ**

   Αν ναι πως;

9. Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU; ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;

11. Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο; ΝΑΙ/ ΟΧΙ

Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό;

12. Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο; ΝΑΙ/ ΟΧΙ
Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος;

Ερωτηματολόγιο Ε΄1

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Άνδρας
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 47 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 7 χρόνια
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 4 παιδιά

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά σας στο LEDU;** 1 χρόνο

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από την κοινωνική υπηρεσία του LEDU.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Η διοίκηση του σχολείου είναι εξαιρετική και οι άνθρωποι που εργάζονται πολύ τρυφεροί.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Το προσωπικό του σχολείου.

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί; Η μαμά είναι πιο μορφωμένη και όταν δεν ξέρουμε κάτι χρησιμοποιούμε μαζί το κινητό.

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Στην επικοινωνία με την αστυνομία και το νοσοκομείο.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Δεν θα ήθελα κάτι περισσότερο.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Γιατί νιώθω ότι αν τα παιδιά μου δεν έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, το μέλλον τους θα καταστραφεί. Το παιδί πρέπει να είναι παιδί.

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Αναμένουμε να ανοίξουν θέσεις και να προσληφθούν δάσκαλοι.

Ερωτηματολόγιο Ε΄2

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Άνδρας
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 39 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία (Κούρδος)
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 6 χρόνια
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 4 παιδιά

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά στο LEDU;** 4 μήνες

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από άλλους πρόσφυγες και από την κοινωνική υπηρεσία του LEDU.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Στο LEDU μαθαίνουν, στη Συρία δεν είχε καμία σχέση η εκπαίδευση. Οι δάσκαλοι είναι οι ήρωες των παιδιών.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Το ενδιαφέρον του προσωπικού για τα παιδιά.

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί; Γιατί δεν μιλάω τις γλώσσες και τα παιδιά νιώθουν αυτοπεποίθηση, όταν τα καταφέρνουν μόνα τους.

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά μαθαίνουν στα μικρότερα που δεν πάνε σχολείο.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα να λειτουργεί περισσότερες ώρες.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Γιατί είναι το σημαντικότερο αγαθό στον κόσμο. Ευχή για όλα τα παιδιά του κόσμου.

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ
    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Αναμένουμε να ανοίξουν οι θέσεις.

Ερωτηματολόγιο Ε΄3

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Άνδρας
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 51 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** Πτυχιούχος Χημικός
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 4 παιδιά

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά σας στο LEDU;** 10 μήνες

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από τους διαμένοντες του ΚΥΤ.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Είμαστε ικανοποιημένοι από το πρόγραμμα σπουδών.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Η υποστήριξη που παρέχεται και η εμπιστευτικότητα που τηρείται από την κοινωνική υπηρεσία του LEDU.

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί;

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σας;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Μαθαίνουν χρήσιμα πράγματα που εφαρμόζουν, όπως η κηπουρική, έτσι μία μέρα ο γιός μου φύτεψε μία ντοματιά σε μία γλάστρα και έμαθε να τη φροντίζει.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Μαθήματα μουσικής.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Γιατί τα παιδιά μαθαίνουν τον υγιή συναγωνισμό.

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ
    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Αλλά μας είπαν να περιμένουμε να έρθουν δάσκαλοι.

Ερωτηματολόγιο Ε΄4

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Άνδρας
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 45 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** Πτυχίο Φυσικής Αγωγής
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 3 παιδιά

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά σας στο LEDU;** 5 μήνες

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από την κοινωνική υπηρεσία.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Κάνει τα παιδιά μου χαρούμενα.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Η ψυχολογική στήριξη από την κοινωνική υπηρεσία.

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί;

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Στα καθημερινά ψώνια και στην επικοινωνία με την τοπική κοινωνία.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Θα ήθελα να παρέχει περισσότερες αθλητικές δραστηριότητες.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Γιατί μαθαίνουν καλούς τρόπους συμπεριφοράς, μορφώνονται, κοινωνικοποιούνται και εκτονώνουν την ενέργεια τους**.**

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ
    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Τα παιδιά δεν θέλουν έτσι κι αλλίώς να αλλάξουν σχολείο.

Ερωτηματολόγιο Ε΄5

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Γυναίκα
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 54 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Σομαλία
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 8 χρόνια σχολείο
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 1 παιδί

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά σας στο LEDU;** 5 μήνες

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από φίλους που διαμένουν στο ΚΥΤ.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Γιατί το LEDU είναι το μόνο μέρος που ηρεμεί το παιδί μου και ξεχνάει τα προβλήματα μας.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Οι ομάδες γονέων που γίνονται, με βοηθούν πολύ να ηρεμώ και να παίρνω δύναμη.

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί;

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Μετράει στα ελληνικά και βοηθάει στα καθημερινά ψώνια.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Δεν θα ήθελα κάτι περισσότερο.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Για να αποκτούν γνώσεις.

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ
    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Εγώ προτιμώ έτσι κι αλλιώς το σχολείο LEDU, γιατί πιστεύω ότι είναι πιο ασφαλές.

Ερωτηματολόγιο Ε΄6

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Γυναίκα
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 38 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 9 χρόνια σχολείο
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 4 παιδιά

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το παιδί/ ιά στο LEDU;** 4 μήνες

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από φίλους που διαμένουν στο ΚΥΤ.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Γιατί το LEDU είναι ο μόνος δρόμος για εκπαίδευση.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Η ψυχολογική υποστήριξη που παρέχεται, βρίσκω λύση στα προβλήματα μου.

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί; Γιατί δεν γνωρίζω τις γλώσσες, βοηθάει ο μπαμπάς της.

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Κοινωνικοποιείται και επικοινωνεί με τους φορείς στο ΚΥΤ που μένουμε.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Δεν θα ήθελα κάτι περισσότερο.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Γιατί η βάση της κοινωνίας είναι η εκπαίδευση.

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ
    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Επειδή δεν υπάρχει σταθερότητα.

Ερωτηματολόγιο Ε΄7

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Γυναίκα
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 44 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 2 χρόνια σχολείο
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 2 παιδιά

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά σας μαθητής/τρια στο LEDU;** 6 μήνες

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από την κοινωνική υπηρεσία του σχολείου.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Γιατί το LEDU είναι το μόνο μέρος που νιώθω ότι τα παιδιά μου είναι ασφαλή.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Ό, τι διεκδικεί το δικαίωμα του παιδιού μου να πηγαίνει σχολείο.

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί; Γιατί δε γνωρίζω καλά ούτε να γράφω, ούτε να διαβάζω, ούτε στα αραβικά.

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Χωρίς το παιδί μου δεν μπορώ να πάω για ψώνια ούτε στο νοσοκομείο.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Να έκανε μαθήματα και για μένα.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Εγώ που πήγα μόνο λίγα χρόνια, τώρα καταλαβαίνω πόσα πολλά στερήθηκα.

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ
    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Δε με ενημέρωσε ποτέ κανείς πως να το κάνω.

Ερωτηματολόγιο Ε΄8

Προσωπικές Πληροφορίες:

1. **ΦΥΛΟ:** Άντρας
2. **ΗΛΙΚΙΑ:** 52 ετών
3. **ΧΩΡΑ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ:** Συρία
4. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:** 9 χρόνια σχολείο
5. **ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ LEDU:** 4 παιδιά

Σχετικά με την εκπαίδευση:

1. **Πόσο καιρό είναι το/τα παιδί/ιά σας μαθητής/τρια στο LEDU;** 7 μήνες

2. **Πως μάθατε για το LEDU;** Από φίλους που μένουν στο ΚΥΤ.

3. **Ξέρετε ποια οργάνωση λειτουργεί το LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

4. **Σας ικανοποιεί το έργο του LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Δικαιολογείστε την κάθε απάντηση: Πώς να μη με ικανοποιεί; Κάνει τα παιδιά μου κάθε μέρα να χαμογελάνε.

5. **Τι σας αρέσει περισσότερο στο LEDU;** Ότι είναι ένα μέρος που τα παιδιά ξυπνάνε κάθε πρωί μόνα τους για να πάνε σε αυτό. Άρα έχει πολλά καλά!

6. **Βοηθάτε τα παιδιά σας στα μαθήματα;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν όχι, γιατί; Δε χρειάζεται, το παιδί μου ξέρει περισσότερα από μένα.

7. **Σας μεταδίδουν τα παιδιά γνώσεις που πήραν από το σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

8. **Οι γνώσεις των παιδιών από το σχολείο σας βοηθούν την καθημερινότητά σου;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

   Αν ναι πως; Έχω κάνει ακόμα και φίλους Έλληνες, επειδή τα παιδιά μου μιλάνε λίγα έστω ελληνικά.

9. **Έχει βελτιωθεί η διάθεση των παιδιών σας από όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο LEDU;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

10. **Τι άλλο θα θέλατε να προσφέρει το LEDU;** Μαθήματα μουσικής, γιατί αρέσει πολύ στα παιδιά μου.

11. **Πιστεύετε είναι σημαντικό τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ

    Αν ναι, γιατί είναι σημαντικό; Τα παιδιά είναι το μέλλον μας και πρέπει να ξέρουν όσα περισσότερα πράγματα μπορούν να μάθουν.

12. **Είχατε τη δυνατότητα να εγγράψετε το παιδί σας σε δημόσιο σχολείο;** ΝΑΙ/ ΟΧΙ
    Αν όχι, ποιος ήταν ο λόγος; Μας είπαν ότι δεν υπάρχουν άλλες θέσεις στα σχολεία.